

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 10(310) 2017

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, profesor universitar (Constanța, România); T. Barzo, doctor hab. în drept, profesor, (Miskolc, Ungaria); Gh. Costachi, doctor hab. în drept, profesor univ.; V. Cușnir, doctor hab. în drept, profesor univ.; D. Garadjaev, doctor în drept, profesor, Judecător la Curtea Constituțională (Bacu, Azerbaidjan); E. Haritonov, doctor hab., profesor, membru cor. al AND (Odesa, Ucraina); E. Ișcenco, doctor hab. în drept, profesor (Moscova, FR); T. Kolomoieț, doctor hab. în drept, profesor (Zaporojie, Ucraina); J. Kovac, doctor hab. în drept, profesor, Universitatea Paneuropeană (Bratislava, Slovenia); A. Lonciacov, doctor hab. în drept, profesor (Habarovsk, FR); V. Stratov, doctor hab. în drept, profesor (Herson, Ucraina); V. Șepitico, doctor hab. în drept, profesor, membru cor. al AND (Harcov, Ucraina).

Adresa redacției:
Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasviata.in.ua

SUMAR

- Grigore ARDELEAN, Marcel BOȘCANEANU. O distinctă viziune asupra obiectului general al infracțiunii de poluare a apei... 4
- Lilia GULCA. Caracteristica elementelor și a teoriilor ce stau la baza sistemului fiscal în Republica Moldova 10
- Б. СОСНА, В. МИХАЛАШ. Принцип свободного доступа к правосудию 15
- Александр СТОРОЖУК. Иммунитеты консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений как ключевые элементы их правового статуса 18
- Gabriel ICHIM. Unele considerente referitor la coraportul dreptului cu valorile sociale umane 21
- Ion TALPĂ. Specificul controlului judiciar al procedurii prejudiciare în procesul penal al Franței și Germaniei 25
- Ana ȚURCAN-ZABULICA. Caracterul juridico-social al legalității cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului 29
- Irina EREMCIUC. Conținutul și limitele elementului material al infracțiunii de violare a dreptului la libertatea întrunirilor 34
- Adrian LEBEDINSCHI. Semne care particularizează latura obiectivă a infracțiunii de insolvență fictivă 38
- Dumitru BALTAG, Veaceslav CERBA. Particularități specifice răspunderii de drept privat 44
- Vasile ZAMFIR, Grigore BÎNZARI. Punerea sub învinuire în procesul penal: temeiurile, condițiile, procedura și importanța. 50
- Vasile CONȚESCU. Semne care particularizează latura obiectivă a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor 55

CZU 343.3/.7:349.7

O DISTINCTĂ VIZIUNE ASUPRA OBIECTULUI GENERAL AL INFRAȚIUNII DE POLUARE A APEI

Grigore ARDELEAN,

doctor în drept, lector universitar, Academia „Stefan cel Mare” a MAI

Marcel BOȘCANEANU,

doctorand, Academia „Stefan cel Mare” a MAI

REZUMAT

În condiții de maximă particularitate a manifestărilor negative asupra mediului, concepțiile actuale ce stau la baza construcției mecanismelor juridice de reprimare impun la o stringentă reconsiderare a multor instituții de drept penal. Pe cale de consecință, valorile de mediu ce constituie obiectul de atentare urmează a fi privite dintr-o altă optică, mult mai realistă, care să cuprindă și legitățile de funcționare a componentelor de mediu, a exigențelor actuale impuse de acestea cu ocazia reclamării protecției contra agresiunilor tot mai diverse și dezastruoase.

Cuvinte-cheie: mediu, resurse acvatice, poluare, ordine de drept, pericol social, valori sociale, victimă, răspundere penală.

A DISTINCT VISION ABOUT GENERAL OBJECT OF THE OFFENSE OF WATER POLLUTION

Grigore ARDELEAN

doctor of law, university lecturer, Academy „Stefan cel Mare” of the Republic of Moldova

Marcel BOȘCANEANU

PhD Candidate, Academy „Stefan cel Mare” of the Republic of Moldova

SUMMARY

The current concepts which underpin the legal mechanisms of repression in conditions of maximum peculiarities of the negative manifestations on the environment impose a stringent rethinking of many criminal law institutions. As a consequence the environmental values that are the object of attempt are going to be viewed from another optics, more realistic which will include the environmental laws of operation of their actual requirements on the occasion of the protest against the increasingly diverse and disastrous aggressions.

Keywords: environment, water resources, pollution, rule of law, social risk, social, victim and criminal liability.

Introducere. Încă de la prima apariție a normelor penale s-a considerat că anume cunoașterea esenței obiectului infracțiunii este indispensabilă procesului de calificare a acestora, delimitării unei infracțiuni de alta [33, p. 37], delimitării relațiilor sociale ocrotite de legea penală de relațiile neapărate de ea, cât și determinării limitelor acțiunii penale [10, p. 113]. Urmând aceste considerente, până a trece la expunerea asupra particularității obiectului infracțiunii de poluare a apei ce influențează necesitatea reconsiderării obiectului general de atentare, credem că este oportun să facem cunoscută, înainte de toate, poziția doctrinei naționale, cât și a celei străine în ce privește esența și considerarea obiectului infracțiunii în general.

Metode aplicate și materiale utilizate. Întru atingerea obiectivelor studiului propus, am recurs la utiliza-

rea celor mai importante metode de cercetare, unanim recunoscute după eficiența și relevanța lor impunătoare în materie de studiu. Ne referim aici la metode, cum ar fi: *observația, metoda deducției, metoda sistemică, metoda cantitativă, precum și cea sistemică.*

Rezultate obținute și discuții. Deci, revenind la cele menționate mai sus, spunem că doctrina națională [10, p. 108], [11, p. 130], cea rusă [33, p. 40], [34, p. 8], [32, p. 62], precum și cea română [25, p. 12], [17, p. 12], [18, p. 22] de specialitate, unanim se expun asupra faptului că obiect al infracțiunii se consideră totalitatea relațiilor sociale vătămate sau periclitare de faptele infracționale sau valorile sociale, numite și valori juridice, înțelese ca valori sociale. Cu toate acestea, deși sensul general subînțeles prin definirea obiectului infracțiunii indică la relațiile sociale și valorile sociale vătămate,

este necesar de precizat, așa cum de fapt o fac și majoritatea doctrinarilor români, că acestea nu au unul și același înțeles, prin urmare nu sunt echivalente, ci primele sunt determinate de necesitatea apărării ultimelor. După autorul român V. Dongoroz [19, p. 7], obiectul infracțiunii poate fi definit ca valoare socială și relație socială formate în jurul și datorită acestei valori. La rândul lor, valorile sociale reprezintă bunurile și interesele prețuite de către întreaga societate [25, p. 12]. Autorul rus B. Nichiforov vine să concretizeze că obiect al infracțiunii constituie doar interesul public împotriva căruia este îndreptată fapta și care determină dreptul penal a lua sub protecția sa acest interes [32, p. 38]. Valorile sociale proprii nu constituie relații sociale apărute de legea penală. Or, poate fi obiect al infracțiunii atentarea la averea proprie? Bineînțeles că *nu* [10, p. 113].

Iată tocmai aici sesizăm particularitatea obiectului infracțiunii de poluare a apei, atunci când ne punem aceeași întrebare în circumstanțele săvârșirii unei infracțiuni contra mediului: poate fi calificată drept infracțiune atentarea la un bun de mediu (poluarea propriului iaz) ce-ți aparține cu drept de proprietate? Răspunsul este diametral opus, *da*, fapt ce nu este specific și celorlalte cazuri, când bunul propriu la care atentează însăși proprietarul este un bun material altul decât cel de mediu (automobil, casă, corpul persoanei chiar în cazul sinuciderii). În privința acestor bunuri proprietarul poate face orice, prin a decide de unul singur soarta lor. Adică, le poate distruge, incendia, precum le poate lăsa să degradeze, etc. Or, prin aceste acțiuni proprietarul, în primul rând nu afectează nici un interes public, iar în al doilea rând își exercită dreptul de folosință și de dispoziție asupra bunului său în limitele stabilite de legislația civilă.

Bunăoară, exercitarea dreptului de folosință, în calitate de atribut al dreptului de proprietate, are drept consecință degradarea calităților sale, fapt care se poate realiza și prin distrugerea lui, ambele activități încadrându-se în limitele legalului. De regulă, dreptul de folosință include și posibilitatea persoanei de a nu folosi bunul. Însă, poate fi instituită prin lege obligația de folosire, dacă nefolosirea bunului ar contraveni intereselor publice [7, p. 28]. Anume acest lucru se întâmplă în cazul bunurilor de mediu (spre exemplu în cazul solului, apelor, etc.), avându-se în vedere că neprelucrarea lor poate exercita influențe negative asupra altor bunuri, ce aparțin altor persoane sau întregii colectivități chiar. Neîngrijirea unui iaz poate duce în caz de precipitații torențiale la distrugerea barajului, generând astfel pericolul prejudicierii terenurilor adiacente în cazul deversării apelor. Evident în acest caz, proprietarul va fi sancționat prin impunerea la a repara prejudiciul cauzat proprietarilor de terenuri, fără a fi tras și la răspundere penală, deși s-ar cere și o sancțiune penală pentru fapta săvârșită prin inacțiune, având în vedere că pericolul poate fi destul de mare pentru societate. Alta însă este situația atunci când proprietarul va arunca în iazul său pesticide, deșeuri sau alte substanțe toxice, făcând astfel

apa improprie utilizării normale de către toți cetățenii, în timp ce legislația în domeniu [5, art. 5], proclamă apa drept bun al domeniului public.

Astfel, prin degradarea calității apelor din obiectivul acvatic ce-ți aparține cu drept de proprietate, are loc afectarea unui interes public, iar după cum spuneam, acest interes public nu reprezintă altceva decât o valoare socială – obiect al infracțiunii prin care s-a atentat la ea.

Un alt argument al faptului că prin atentarea la bunul de mediu propriu, inevitabil, se atentează și la interesul public, este că aceste categorii de bunuri prezintă un specific aparte dictat de legitățile deosebite de funcționare care sunt obiective și de multe ori independente de voința omului. Aceste din urmă bunuri îndeplinesc diverse funcții în comparație cu celelalte, iar una dintre ele fiind funcția ecologică, cea care fiind afectată implică considerarea atentării la două categorii de valori în același timp – una economică și alta ecologică [30, p. 200], [31, p. 255], [14, p. 128]. Anume ultima, constituie puntea de legătură între valoarea de mediu și cea socială conferindu-i în mod obligatoriu calitatea de valoare socială, un interes public ce aparține tuturor subiecților de drept. Așa se face că datorită acestei funcții, consecințele degradării unui bun de mediu să se răsfrângă asupra întregii colectivități. Or, în cazul introducerii unor poluanți în apa din obiectivul acvatic al particularului, prin evaporarea ei, deplasarea maselor de aer și căderea pe terenul altuia sau pe un teren public sub formă de precipitații ce va conține aceiași poluanți, este inevitabilă. Tot astfel, prin aruncarea pesticidelor peste limita admisă sau depozitarea deșeurilor pe un teren proprietate privată se poate aduce un prejudiciu apelor subterane (poluarea apei subterane) respectiv infectarea apelor din pânza freatică ce ulterior va fi consumată de cetățeni din izvoare sau fântâni, cauzându-le astfel daune sănătății. Deci, aceste categorii de bunuri, în mod evident, contribuie la conductibilitatea efectelor negative ale unor activități particulare, asupra unor bunuri particulare, către întreaga societate beneficiară de funcția acestora, anume cea ecologică.

De aceea, actualmente, distrugearea bonității solului proprietate privată

prin arderea pe suprafața sa a resturilor vegetale sau neprelucrarea lui, sau alte activități umane este sancționată contravențional [3, art. 115, 118, 119], sau penal [4, art. 227, 228] indiferent de regimul proprietății sub care este plasat, public sau privat. Anume această tehnică de reglementare se încadrează perfect în limitele dispozițiilor din legea fundamentală [1], unde în art. 46 alin. 5 se menționează că ***dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.***

Acestea fiind menționate și precizate, urmează să trecem la caracterizarea particularităților obiectului infracțiunii de poluare a apei care, de fapt, impune la reconsiderarea obiectului general de atentare începând cu definirea sa, iar ulterior cu distingerea categoriilor ce-l caracterizează sub toate aspectele. Având în vedere că relațiile sociale reglementate de normele juridico-penale capătă caracterul unor raporturi numite juridico-penale [10, p. 111-112] și că valorile de mediu afectate sunt apărute concomitent și de normele juridice de drept al mediului, vom defini obiectul juridic al infracțiunii de poluare a apei făcând uz și de regulile ce stau la baza raportului juridic de drept al mediului. Potrivit unei opinii [23, p. 153], unanim recunoscută de doctrina în materie de mediu, raportul juridic de drept al mediului este relația socială formată între persoane în legătură cu prevenirea poluării, refacerea mediului poluat și îmbunătățirea condițiilor de mediu. Cu toate acestea, specifică ramurii de drept al mediului, dar totodată tangentă cu cea a dreptului penal este în mod prevalent doar funcția de protecție a diferitor valori sociale, printre care și cele legate de dreptul la un mediu sănătos. Prin urmare, având la îndemână toate aceste clarificări și elemente, putem defini ***obiectul infracțiunii de poluare a apei*** ca fiind *valoarea ecologică (de mediu) în jurul și cu ocazia căreia se formează relațiile sociale ce solită protecție din partea legii penale contra vătămării sau punerii în pericol prin săvârșirea de fapte „anti eco-sociale”*.

Deci, am început cu formularea unei noțiuni a obiectului infracțiunii

de poluare a apei, intenționând a arăta că prin definiția și reglementarea acestuia i se conferă statutul de obiect juridic. După cum susțin și alți autori [25, p. 161] ocrotirea unei valori sociale, prin normele dreptului penal, conferă obiectului infracțiunii caracterul de obiect juridic. Obiectul juridic, sau obiectul propriu-zis al infracțiunii îl constituie valoarea socială împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau omisiunea incriminată și relațiile sociale corespunzătoare acesteia [11, p. 150]. În cazul infracțiunilor contra mediului, valoarea socială este determinată și strict dependentă de valoarea de mediu proprie ei, similară celei sociale, dar distinctă de aceasta, pe care o reclamă prin intermediul cerințelor de existență și conviețuire umană. Pentru o mai bună consecutivitate a expunerii, despre această distincție urmează să vorbim detaliat în textul de mai jos.

Așadar, în mod tradițional, doctrina penală oferă o formulă după care are loc divizarea obiectului oricărei infracțiuni în categorii aparte, identificându-se în funcție de specificul valorilor și intereselor apărute. În aceste împrejurări, infracțiunea de poluare a apei nu rămâne nici ea străină acestei divizări, conformându-se exclusiv formulei propuse. Astfel se face că și infracțiunea de poluare a apei este susceptibilă de caracterizare juridico-penală după criteriile unanim recunoscute, deși în speță acest procedeu este cu mult mai complicat și mai specific în comparație cu toate celelalte categorii de infracțiuni.

Pornind de la caracterizarea **obiectului juridic general** al infracțiunii de poluare a apei vom preciza, înainte de toate, că potrivit opiniei actuale unanime, această instituție a dreptului penal are în vedere totalitatea relațiilor sociale ce constituie bazele ordinii de drept și care sunt formate cu ocazia incriminării și sancționării unei fapte ce prezintă un pericol social pentru o anumită valoare protejată. În acest sens, obiectul juridic general este comun fiecărei infracțiuni, odată ce valoarea distinctă apărută, până la urmă constituie parte integrantă a ordinii de drept, fapt care, raportat la specificul valorilor de mediu, ne impune să contrazicem această dogmă, depășită după părerea noastră. Adică, intenționăm a arăta în textul ce urmează că obiec-

tul general al infracțiunii de poluare a apei, așa cum și cel al infracțiunilor contra mediului *nu este comun* cu cel al tuturor infracțiunilor prevăzute de Codul penal. Ordinea de drept nu mai este considerată obiect general al infracțiunilor, mai ales a celor de mediu, ci obiectul general al dreptului penal (care include și alte instituții decât infracțiunea) sau chiar a dreptului în general, pentru că și dreptul administrativ, contravențional, civil, etc. apără același ansamblu de valori sociale. Tocmai aici se cere a face distincție între obiectul legii penale și obiectul infracțiunii, ordinea de drept constituind obiectul dreptului penal prin intermediul căreia se urmărește scopul menținerii și restabilirii *ordinii sociale*, deopotrivă cu ce a *ordinii ecologice* atunci când s-a atentat la ele. Prin urmare, obiectul general al infracțiunii de poluare a apei este ordinea ecologică, parte integrantă a ordinii de drept de rând cu ordinea socială. Or, alin. (1) a art. 2 din Codul penal se referă expres la obiectul legii penale (scopul legii penale), respectiv a dreptului penal, și nu la obiectul infracțiunii, care raportat la fiecare infracțiune în parte poate avea un sens mai restrâns. Faptul că ordinea de drept are ca elemente ordinea socială (ce vizează persoana) și ordinea ecologică (referitoare la mediu) rezultă chiar din norma citată. Deci, prin textul normei la care ne referim, legiuitorul menționează că legea penală apără, împotriva infracțiunilor, *persoana* și valorile sociale proprii ei, ce au în vedere *drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a statului în care trăiește (populația fiind un element al acestuia, cu atât mai mult că acesta tot este persoană, numai că juridică), pacea și securitatea omenirii, mediul înconjurător*, precum și *întreaga ordine de drept*. Deci, ultima le cuprinde pe cele două, ordinea socială axată în jurul persoanei și ordinea ecologică ce are în centul ei mediul.

Nu în zadar, în doctrina penală autohtonă, mai nou se identifică ideea dezicării în a considera obiectul general al oricărei infracțiuni ca fiind ordinea de drept comună tuturor infracțiunilor. Astfel, autoarea G. Cojan în lucrarea sa de doctorat menționează că deși le-

giuitorul Republicii Moldova operează în alin.(1) art.2 CP RM cu noțiunea „ordinea de drept” pentru a desemna valorile sociale ce constituie obiectul general al infracțiunii, în mod practic, prin săvârșirea actelor de diversiune se aduc atingere *anumitor relații sociale referitoare la o valoare sau la un fascicol de valori concrete* [15, p. 39].

Din aceste considerente, se întâmplă că și toate reglementările juridice care au în vedere protecția componentelor de mediu, datorită specificului lor determinat de funcțiile ce nu acceptă implicația omului, trebuie să capete în viitorul apropiat o altă înfățișare, să determine o altă tehnică de reglementare, structurare și aplicare a lor, inclusiv celor penale. Spunem aceasta având intenția de a arăta că, deși doctrina penală unanim se expune asupra faptului că prin obiectul juridic general al infracțiunii se înțelege totalitatea relațiilor sociale privitoare la ordinea de drept, comună pentru toate infracțiunile prevăzute de legea penală, în cazul infracțiunilor contra mediului este necesar a considera drept obiect general al acestora doar valorile de mediu ce impun la respectarea mai întâi de toate a „ordinii ecologice”, mai apoi a celei de drept, pentru că natura nu se supune celei din urmă¹, așa cum trebuie să se conformeze persoana, ci doar beneficiază de ea.

Așadar, în cazul infracțiunii de poluare a apei, valoare juridică apărută și, de altfel, menționată în textul de la art. 2 alin. 1 CP, este mediul înconjurător¹, anume *mediul natural* în care își are existența și apa în calitate de componentă principală a sa. Am subliniat aici mediul natural insistând a specifica că apa extrasă din mediul natural depozitată în rețele de alimentare cu apă potabilă, destinată exclusiv consumului uman, degradarea căreia nu produce influențe asupra altor componente ale mediului, strâns legate și dependente de acestea, constituie obiectul unei alte infracțiuni care, la rândul ei, face parte sau cel puțin, în cazul legislației

¹Potrivit unei opinii mai actuale identificată în doctrina de mediu, se consideră greșit că ar fi posibilă o reglementare prin care s-ar putea limita acțiunile factorilor de mediu asupra omului. Or, o eventuală normă, cum ar fi: „sunt interzise ploile în zilele de odihnă” nu este funcțională, deoarece natura nu o va respecta [26, p. 18].

noastre, ar trebui să facă parte din categoria infracțiunilor, altele decât cele ecologice, anume cele ce atentează la sănătatea publică.

Dincolo de această precizare, identificăm obiectul juridic general al infracțiunii de poluare a apei ca valoarea eco-socială, mediul, atât cel natural, cât și cel artificial (așezările umane în care își are existența și omul) ce impune a se forma relații sociale în legătură cu protecția sa contra degradării, denaturării și alterării calității sale, ca premisă a dezvoltării condițiilor de viață (umană și neumană). După cum se observă, datorită specificității sale, pentru considerarea obiectului juridic general al infracțiunii de poluare a apei, actualmente este nevoie de o altfel de abordare, formulată după o altă concepție, distinctă prin natura sa de cea actuală, fapt care face să se ignore tradiționalismul în reglementare, inclusiv în materie penală, prin reconsiderarea concepției despre esența obiectului juridic general. Specificul eventualelor reglementări ar consta în faptul că la sistematizarea legii penale ar trebui să se țină cont de legile naturii, care se impun în mod obiectiv, indiferent de voința omului [16, p. 3] și de faptul că mediul, în special cel natural, reclamă protecție asemănătoare celei pe care o reclamă omul, dar care are la bază valori proprii (de mediu) ce nu se confundă cu cele sociale. Aceasta se explică prin faptul că, dacă relațiile sociale pot avea ca obiect valorile sociale, atunci valorile de mediu nu pot forma obiectul relațiilor sociale, atât timp, cât raporturile juridice de mediu nu se pot constitui între persoane și mediu [26, p. 21]. Acestea se constituie doar între persoane cu ocazia protecției mediului. Așa se face că *protecția mediului* constituie o valoare socială în jurul și cu ocazia căreia se constituie relațiile sociale și nu *mediul*, acesta are și el valorile sale, așa-numitele valori de mediu, după cum și societatea le are pe ale sale și datorită cărora există. În acest context, alin. 1 al art. 2 din Codul penal trebuie să prevadă în calitate de valoare socială apărută de legea penală relațiile legate de protecția mediului (în calitate de valori sociale) constituite în jurul mediului și datorită lui, acesta din urmă este cel ce solicită, ca și persoană, protecția propriilor valori, distincte de cele ale omului,

dar care prin coincidență, într-un final sunt absorbite de cele sociale. Totuși, valorile respective inițial sunt de mediu, cu toate particularitățile sale, pe care în același timp și le atribuie și persoanei, din acest considerent sunt numite, eco-sociale. Or, din punct de vedere biologic, nu se deosebește prin nimic dreptul la viață al animalului de cel al omului. De pe aceeași poziție, în doctrină se afirmă despre [20, p. 100] calitatea sa de ființă sensibilă care impune interdicția rețelor tratamente și evitarea suferințelor inutile ca reflex al drepturilor umane fundamentale, în frunte cu cele la un mediu sănătos. Prin urmare, animalul în calitate de componentă biotică a mediului beneficiază de dreptul la un mediu sănătos în aceeași măsură ca și omul. După același autor, în ce privește repartitia beneficiilor mediului, aceasta semnifică echitate între generații prezente și viitoare, *last but not least*, iar justiția environmentală introduce noțiunea de echitate între specii, respectiv între om și celelalte specii vii. Deci după structura lor biologică și funcțională, după regulile și legitățile de funcționare sunt asemănătoare cu ființa umană. Din acest punct de vedere, doar rațiunea le deosebește de om, iar legea, în principiu nu apără rațiunea, ci anumite valori, indiferent care sunt ele (patrimoniale, comerciale sau patrimoniale și ecologice în același timp) și cui aparțin (ființei umane sau neumane). În acest sens, Legea apelor nr. 272/2011 în art. 4 alin. 2 specifică că apa nu este un *produs comercial oarecare*, ci un patrimoniu natural, care trebuie protejat, tratat și apărut ca atare. Într-un final toate aceste valori aparțin omului, din cauza și datorită existenței lui se întâmplă toate, însă până la urmă el nu este unica ființă ce locuiește planeta, ci coabitează cu alte specii ce urmează a fi reprezentate și apărute de el. De aceea, legislația civilă menționează expres că *animalele nu sunt lucruri* [2, art. 287], ele sunt protejate prin legi speciale [6]. Pe această cale, actualmente, și componentele abiotice își fac loc în rândurile beneficiarilor de protecție, inclusiv prin măsuri de drept penal, care deși nu sunt însuflețite, în același timp, nici identice cu celelalte bunuri ale lumii materiale. Ele constituie o categorie intermediară, cu funcții deosebite (ecologice și biologice strâns legate de cele

economice) existența și dezvoltarea cărora poate fi influențată negativ, așa cum poate fi influențată și cea a omului. Or, și componentele lumii vegetale se pot îmbolnăvi, ofili, reface în mod natural, sunt dependente de apă și alte condiții naturale de existență, identice cu cele umane, la fel și componentele regnului animal. În aceste împrejurări, ***dreptul omului la un mediu sănătos*** este de neconceput, indisolubil, echivalent chiar cu ***dreptul mediului de a fi sănătos***. Prin urmare, aceste considerente trebuie să stea la baza tuturor reglementărilor în materie de mediu, dar și a celorlalte domenii ale dreptului ce au misiunea apărării valorilor umane și a celor conexe lui.

Deci, toate aceste constatări ne dau teme să considerăm că mediul are statut de subiect cu drept deplin de a fi sănătos și neprejudiciat, în caz de vătămare, acesta dobândește calitate de victimă ce reclamă protecție împotriva acțiunilor vătămătoare ale omului prin vocea acestuia. De aceea în materie de mediu se mai identifică și astăzi o diviziune a opiniilor în care unii autori consideră că victimă a vătămarilor este mediul, iar alții consideră că victimă este doar omul.

Astfel, autorii francezi, P. Girod și M. Caballero [12, p. 273], [13, p. 29-30], dar și alți autori români [9, p. 234] consideră că victima daunei de mediu este însuși mediul, fără a fi luate în considerare repercusiunile sale ulterioare asupra persoanelor și bunurilor ce le aparțin de drept. Ținând cont de controversa respectivă, o soluție destul de originală și inspirată a fost identificată de autorul G. Ardelean care în lucrarea sa de doctorat [8, p. 9-12] a delimitat dauna de mediu de prejudiciul ecologic adus prin rigoșul de către mediul degradat persoanei și bunurilor sale, fiind inspirat de legislația unional europeană de mediu unde a consacrat regimuri diferite de răspundere pentru categoriile respective de consecințe. Deci, *dauna de mediu* este considerată de către acesta drept o vătămare a bunurilor de mediu ce aparțin colectivității, respectiv generează consecințe negative asupra întregii societăți, afectând astfel, în tot cazul un interes public. Această situație, de fapt, este specifică și dreptului penal, doar acesta apără valori sociale recunoscute de întreaga societate. Deci, victimă a acțiunilor

prejudiciabile contra mediului este nemijlocit mediul.

Totuși, calitatea mediului de victimă presupune și ea anumite particularități. Dacă subiecții, persoane fizice și juridice, între care se constituie anumite relații sociale pot apărea într-un moment sau altul (în cazul încălcării normelor de conduită) atât în calitate de victime, cât și cea de infractori, atunci factorii de mediu pot avea doar calitate de victime și niciodată de infractori atât timp, cât nu se subordonează „legilor scrise”, ci doar celor „naturale”. Pe cale de consecință, în materie de aplicabilitate, unele norme penale devin inaplicabile atunci când este vorba de influența negativă a mediului prin care s-a cauzat un prejudiciu ecologic. Astfel, nu va putea fi aplicată norma de la art. 76 alin. 1 lit. g) din codul penal - *ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea*.

Așadar, cu toate că și natura poate avea calitate de poluator, ea nu poate fi supusă regulilor de răspundere. Din acest considerent, doctrina penală, distinge între pericolul social de cel natural pe care îl prezintă anumite fenomene ale naturii (cutremure, inundații, etc.). Acestea chiar dacă sunt periculoase prin consecințele lor deosebite (vătămări, distrugerii, pierderi de vieți omenești) nu prezintă pericol social, ci doar pericol natural. Legea penală se referă numai la fenomenele care prezintă pericol social și care își au sursă în comportamentul uman. Numai conduitele ilicite umane prezintă pericol social, deoarece numai omul se află în relații sociale [21, p. 123-124]. Prin urmare, observăm că doctrina penală, spre marelui nostru regret, făcând distincție între pericolul social și cel natural în funcție de subiectul activ, adică față de cel care-l generează, scoate, prin coincidență, din câmpul materiei penale și pericolul natural față de subiectul pasiv (victimă), ceea ce nu ar trebui să se întâmple. Pericolul natural, de asemenea ar trebui să fie considerat temei al răspunderii penale, distinct de cel social doar în funcție de cel asupra căruia se răsfrânge și doar în planul structurării legii penale.

Deci, obiectul general al infracțiunilor contra mediului trebuie să fie orientat, înainte de toate spre ocrotirea „ordinii ecologice” care soli-

cită reguli distincte față de „ordinea socială” parte și ea a „ordinii de drept”.

Prin urmare, dreptul mediului de a beneficia de condiții optime și prielnice de dezvoltare, altfel spus de a fi sănătos, constituie o valoare a sa, proprie doar lui, ce se identifică în raport cu calitatea componentelor de mediu, de care în mod inevitabil va profita și omul, îi va determina condițiile de viață și existență.

Aceste din urmă constatări, deși astăzi sunt cu greu acceptate, de multe ori respinse categoric de doctrina penală, totuși, rămân a fi chestiuni considerate de perspectivă, care fără doar și poate vor prinde viață, cel târziu, în deceniul viitor. Din această pricină poate, actualmente se identifică o tendință tot mai accentuată a fundamentării unei noi ramuri ale dreptului, cum ar fi, dreptul penal al mediului, prin a se desprinde definitiv din „corpul dreptului penal” formându-se ca instituție aparte și subordonându-se preponderent exigențelor materiei de mediu. Cauza principală a tendințelor exprimate este faptul că actuala formulă de sistematizare a tuturor codurilor penale au drept obiectiv central apărarea persoanei sau a tuturor valorilor ce se rotesc în jurul persoanei. Astfel se întâmplă că toate compartimentele Codului penal al Republicii Moldova au în vedere apărarea valorilor sociale, acceptând astfel doar calitatea persoanei de victimă, nu și pe cea a mediului. Prin urmare, componentele de mediu mai sunt considerate astăzi bunuri ale persoanei de rând cu celelalte ce formează valoarea ei patrimonială, fără a se face vreo diferență, ceea ce nu e corect. Or, am arătat în textul de mai sus că anume componentele de mediu nu sunt bunuri ale persoanei, cel puțin funcția ecologică pe care acestea o îndeplinesc aparține colectivității, societății, universului chiar, deci sunt bunuri ce formează patrimoniul comun al umanității. Nu în zadar, în dreptul internațional public, patrimoniul comun al umanității vizează peisajul, monumentele naturii, biodiversitatea, precum și genomul uman, evident sub aspect simbolic [27, p. 390].

Concluzii. Astfel, soluțiile ce vor sta la baza reconsiderării obiectului juridic al infracțiunilor contra mediului, iar prin urmare și a celorlalte infracțiuni ar fi două:

- *Prima* ar consta în recurgerea la reconsiderarea formulei de sistematizare a părții speciale din Codul penal, parțial după modelul celui din Federația Rusă, dar care, suplimentar, să se alcătuiască din două mari secțiuni. Prima secțiune să se refere la infracțiunile ce atentează la persoană, respectiv cu divizarea ei în titluri, care să păstreze actuala formulă a sistematizării capitolelor, adică „omenirea, persoana, societatea și statul”, iar fiecare dintre ele să conțină capitole denumite în varianta actuală. A doua secțiune să fie dedicată infracțiunilor contra mediului cu două titluri: infracțiuni contra mediului natural (ecologice) care să conțină capitole ce să prevadă în mod separat infracțiunile contra resurselor acvatice, resurselor forestiere, aerului atmosferic (obiecte generice a infracțiunilor contra mediului), etc. și infracțiuni contra mediului artificial cu capitole care să prevadă infracțiunile din domeniul urbanismului, amenajării teritoriului, gestionării deșeurilor, igienei și salubrității, etc.

De fapt, lista infracțiunilor contra mediului artificial, ar putea continua și cu alte infracțiuni. Spre exemplu, legea penală franceză incriminează în mod expres fapta de inscripționare a fațadelor unor clădiri de utilitate publică sau cu valoare deosebită de patrimoniu, cu graffiti [28, p. 92-109]. În așa fel se consideră că ocrotirea mediului artificial este o premisă importantă prin care se poate realiza conservarea biodiversității [247, p. 192-195]. Compartimentul respectiv ar mai putea să absoarbă și șirul infracțiunilor, considerate astăzi, contra sănătății publice. Printre acestea s-ar număra și noua componentă de infracțiune propusă în textul de mai sus, adică *infectarea apei*, dar și altele noi, necunoscute astăzi Codului nostru penal. Într-o opinie destul de interesantă se consideră că drogul este în curs de a deveni una dintre formele cele mai insidioase de poluare care amenință lumea și deși despre drog se vorbește rar în termeni ecologici, dezvoltarea sa ca fenomen reprezintă o amenințare gravă asupra mediului [29, p. 127]. Ideea nu este lipsită de interes, fiind un lucru cert că drogul și fenomenele pe care le generează sunt factori de deteriorare a sănătății publice și implicit, a mediului de viață [22, p. 171].

În această consecutivitate se întâmplă că partea specială a Codului penal, în varianta propusă, va apăra prin intermediul secțiunii întâi persoana și valorile ei (valorile sociale), iar prin intermediul celei de a doua va apăra mediul (natural deopotrivă cu cel antropic) și valorile sale contra faptelor omului. S-ar putea de procedat ca și în cazul sistematizării codului penal al Federației Ruse, unde unul dintre titlurile sale, pe lângă titlurile ce apără personalitatea, ordinea publică, etc., apără mediul, dispunând de capitolele sale divizate în funcție de categoriile componentelor de mediu la care se atentează.

Printre altele, despre necesitatea unei sistematizări a Codului penal după o asemenea formulă, care să distingă infracțiunile asupra mediului de toate celelalte infracțiuni contra persoanei s-a discutat încă în anul 1977 în cadrul Consiliului European de Drept al Mediului.

Astfel, prin rezoluția nr. 5 s-a pronunțat pentru introducerea, în Codul penal, alături de infracțiunile contra persoanei și exprimând aceeași importanță, pe cele împotriva naturii, care la rândul lor să fie distincte de infracțiunile bazate numai pe nerespectarea prescripțiilor administrative [20, p. 263].

▪ **Cea de a doua soluție**, pe care însă o considerăm prematură pentru legislația penală actuală, atâta timp, cât încă nu o avem fundamentată, chiar la nivel doctrinar, este ideea distingării și autonomizării dreptului penal al mediului, așa cum deja se face de câțiva ani la nivel european, precum și cea a consacrării legislative a unui Cod al mediului. Anume, poate că din cauza tendinței de desprindere a dreptului penal al mediului din corpul dreptului penal, generată de specificul infracțiunilor contra mediului care, de fapt, face ca acestea să nu-și găsească locul potrivit aici, legislația penală a României preferă, credem noi, să reglementeze, temporar, normele penale în cadrul legilor speciale de mediu. Potrivit doctrinarilor români [20, p. 284], în ciuda aparentului privilegiu de înserare a lor în Codul penal, infracțiunile la regimul protecției mediului se constituie într-un sistem, care poate fi cel mai bine structurat și exprimat într-un *Cod al mediului*. Legătura cu Codul

penal poate fi cel mai bine realizată, după modelul spaniol, prin incriminarea de către acesta a unei „infracțiuni-cadru”, „generică”, de mediu, ale cărei modalități particulare pot fi precizate în legislația specifică.

▪ Cel puțin astăzi, la nivelul concepției de structurare a Codului nostru penal, ar fi binevenită redenumirea capitolului din infracțiuni ecologice în infracțiuni contra mediului prin includerea în conținutul acestuia a unor noi infracțiuni, infracțiuni contra mediului artificial (infracțiuni la regimul juridic al localităților, regulilor de urbanism, gestionarea deșeurilor, etc.). Or, ecologia este o știință ce se ocupă cu studiul interacțiunii dintre organismele vii și mediul lor de existență, iar dreptul penal nu trebuie să apere doar știința (ecologia), ci mediul cu toate componentele sale (biotice, abiotice, antropice).

▪ Având în vedere că, deși, natura poate avea calitate de poluator, ea nu poate fi supusă regulilor de răspundere penală. În aceste împrejurări nu se va bucura de aplicabilitate norma de la art. 76 alin. 1 lit. g) din Codul penal - *ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea*.

▪ În final, considerăm că prin noțiunea de **obiectul juridic general al tuturor infracțiunilor contra mediului, trebuie de înțeles valorile eco-sociale concentrate în jurul mediului, altfel spus, legate de componentele mediului artificial, dependent și subordonat celui natural ce îndeamnă a forma relații sociale necesare a fi protejate de legea penală contra faptelor antisociale**.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldovă din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 18.08.1994, nr. 1.
2. Codul Civil al Republicii al Moldovă, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.
3. Codul contravențional al Republicii Moldova nr. 218 din 24.10.2008, Monitorul Oficial nr. 3-6 din 16.01.2009.
4. Codul Penal, aprobat prin Legea nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial

al Republicii Moldova, 14.04.2009, nr. 72-74. art. 227, 228.

5. Legea apelor nr. 272 din 23.12.2011. Monitorul Oficial Nr. 81 din 26.04.2012.

6. Legea regnului animal nr. 439 din 27.04.1995. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 09.11.1995, nr. 62-63.

7. Ardelean G. Drept civil. Drepturile reale principale. Bons Offices, Chișinău, 2016.

8. Ardelean G. Repararea prejudiciului ecologic. Autoreferatul tezei de doctor, Chișinău, 2017.

9. Bădescu V.S. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. București: C.H. BECK, 2011.

10. Borodac Al., Gherman M., Maldea N., c.a. Manual drept penal. Partea generală. Tipografia centrală, Chișinău, 2005.

11. Botnaru S., Șavga A., Grosu V., Grama M. Drept penal partea generală, Cartier juridic, Chișinău, 2005.

12. Caballero M. Essais sur la notion juridique de nuisance. Paris: These, LGDJ, 1981.

13. Girod P. La réparation du dommage écologique. Paris: 1974.

14. Capcelea A. Dreptul ecologic. Chișinău: Știința, 2000.

15. Cojanu G. Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației republicii Moldova și a României. studiu de drept comparat. Teza de doctor în drept, Chișinău, 2014.

16. Crețu A. Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2017.

17. Drăgănci V. Obiectul juridic al infracțiunii, Lumina Lex, București, 2004.

18. Boro Al. Drept penal și drept procesual penal, C.H. Beck, București 2006.

19. Dongoroz V. c. a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Vol. III. București, 1971.

20. Duțu M., Duțu A., Răspunderea în dreptul mediului. București: Editura Academiei Române, 2015.

21. Ivan Gh. Individualizarea pedepsei. G.H. Beck, 2007.

22. Gorunescu M. Infracțiuni contra mediului înconjurător. C.H. Beck. București, 2011.

23. Lupan. E. Dreptul mediului. Partea generală. București, Lumina Lex, 1997.

24. Malingrey P. Introduction an droit de l'environnement, TEC and DOC, Paris.

25. Rusu M. Drept penal. Partea generală. Hamangiu, București, 2014.

26. Trofimov I., Ardelean G., Crețu A.

Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015.

27. Rechfeld J. Les grandes notions du droit prive, PUF, Paris, 2011.

28. Ungureanu A. Infracțiuni din domeniul asigurării calității în construcții, RDP, nr. 1/1996.

29. Zdrenghia V. Dreptul mediului și al dezvoltării durabile. Vol I. Le mot, București, 1997.

30. Адиханов Ф. Экологическое право. Курс лекций. Барнаул: 2006.

31. Анисимов А., Рыженко А., Чаркин С. Экологическое право России. Москва: Юрайт, 2012.

32. Никифоров Б.С. Об объекте преступления по советскому уголовному праву. Сов. гос. и право. 1956. № 6.

33. Попов И. В. Ответственность за преступное загрязнение вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2003.

34. Путилов П.Н. О классификации объектов уголовно-правовой охраны в свете специфики. Особенной части УК России. Научный вестник Омской академии МВД России. 2002. №1(15).

Informația despre autori:

Grigore ARDELEAN,
doctor în drept, lector universitar,
Academia „Ștefan cel Mare”
Republica Moldova
Marcel BOȘCANEANU,
doctorand,
Academia „Ștefan cel Mare” a
Republicii Moldova
e-mail: marcel842002@mail.ru
tel. 079993182

Information about authors:

Grigore ARDELEAN,
doctor of law, university lecturer,
Academy „Ștefan cel Mare” of the
Republic of Moldova
e-mail: ardeleangrigore@mail.ru
tel. 069314635
Marcel BOȘCANEANU,
PhD Candidate,
Academy „Ștefan cel Mare”
of the Republic of Moldova
e-mail: marcel842002@mail.ru
tel. 079993182

CZU 336.22 (478)

CARACTERISTICA ELEMENTELOR ȘI A TEORIILOR CE STAU LA BAZA SISTEMULUI FISCAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Lilia GULCA,

doctor în drept, conferențiar universitar interimar, Universitatea de Studii Europene din Moldova

REZUMAT

Elementele sistemului fiscal reprezintă acea pârghie de care depinde funcționarea întregului sistem fiscal. Legătura directă dintre ele se reflectă asupra întregii societăți, punându-și amprenta pe dezvoltarea economică a țării și pe factorii ce duc la formarea unui impact fiscal favorabil pe întreg teritoriul țării. Cunoașterea și aplicarea lor în strânsă legătură are ca efect principal stabilitatea fiscală și ca efect secundar stabilirea unor impozite și taxe reale, care ar genera suplinirea veniturilor fiscale prin metode de conștiință și nu de sancțiune.

Cuvinte-cheie: sistemul fiscal, impozite și taxe, legislația fiscală, elemente fiscale, aparatul fiscal.

CHARACTERISTICS OF THE ELEMENTS AND THEORIES UNDERLYING THE FISCAL SYSTEM IN THE REPUBLIC OF MOLDOVA

Lilia GULCA,

doctor in Law, Associate Professor University of European Studies of Moldova

SUMMARY

The elements of the tax system are the leverage on which the entire tax system depends. The direct link between them reflects on the whole of society, putting its mark on the economic development of the country and the factors that lead to the formation of a favorable fiscal impact throughout the country. Knowing and applying them in close connection has as a main effect the fiscal stability and as a secondary effect the establishment of real taxes and taxes, which would generate the tax revenues by means of conscience rather than sanction.

Keywords: tax system, taxes and duties, fiscal legislation, tax elements, fiscal apparatus.

A ctualitatea temei rezultă din faptul că sistemul fiscal constituie unul dintre cele mai importante elemente ale relațiilor economice de piață și că de eficacitatea lui depinde, în mare măsură, succesul reformelor economice ulterioare. Din acest motiv trebuie tratate cu multă cumpătare recomandările înaintate în legătură cu schimbarea sistemului fiscal existent, calculând nu doar efectul de moment, ci și impactul reformei asupra tuturor sferelor economice și financiare. Fiecare stat, din antichitate și până astăzi, și-a format propriul său sistem fiscal, mai mult sau mai puțin perfecționat. Sistemele fiscale contemporane constituie un produs al istoriei civilizației

umane, evoluția acestora oglindind evoluția structurilor social-economice, a curentelor ideologice și politice, a cercetării științifice din ultimele câteva secole.

Materialul de bază. Sistemul fiscal este reglementat de:

1. Codul Fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*

2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, art. 1.*

3. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova “Privind activitatea serviciului de colectare a impozitelor

și taxelor locale din cadrul primăriei”, nr. 998 din 20.08.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 191-195, art nr: 1059.*

În Moldova sistemul fiscal modern propriu economiei de piață, a obținut contururile actuale abia în ultimele decenii ale secolului al XX-lea, deoarece în perioada sovietică, sistemul de impozitare a fost simplificat la maximum, fiind totalmente limitată libertatea producătorului, - impozitele devenind doar simple formalități, de exemplu: impozitul pe venitul persoanelor fizice era achitat doar de unele categorii de persoane. Nu achi-tau acest tip de impozit funcționarii, țărani[1, pag. 20].

În anii '90 ai secolului XX s-au efectuat reforme radicale în viața societății. Organizarea și funcționarea statului a fost orientată spre aplicarea principiilor economiei de piață, - statul funcționează în primul rând pe baza susținerii lui financiare de către cetățenii care achită periodic la buget impozite și taxe obligatorii. Transformarea sistemului fiscal în baza principiilor economiei de piață a Republicii Moldova a avut loc prin realizarea a două reforme fiscale, fiecare cuprinzând câteva etape.

Prima etapă începe odată cu crearea bazei legislative în anii 1992-1993, începând cu a doua parte a anului 1994. Guvernul Republicii Moldova a întreprins măsuri de reducere a presiunii fiscale și de învioreare a activității agenților economici. Primii pași au fost făcuți spre modificarea cotelor la unele mărfuri (prodose) supuse accizelor, anularea lor completă la un șir de mărfuri. Totodată, realizarea prevederilor de bază ale Legilor „privind taxa pe valoare adăugată”[20, pag. 6] și „privind accizele”[15, pag.12] au evitat dubla impunere a producției. Pentru limitarea multiplelor impozite și a încasărilor spontane, stabilite de către organele administrației publice locale, determinarea atitudinii metodologice unice față de calculul și controlul acestor impozite, a fost adoptată „Legea privind taxele locale”[17, pag.6].

Perfecționarea politicii fiscale pentru anii 1995-1996 s-a înfăptuit în direcția micșorării numărului de plăți fiscale, diminuării cotelor de impozite, stimulării exportului producției

favorabile, reducerii sarcinii fiscale. În anul 1996 în locul legii „Cu privire la impozitul rutier”[18, pag. 10] a fost pusă în aplicare „Legea privind Fondul rutier”[19, pag.32]. Drept sursă a servit o parte din accizul încasat la realizarea bunurilor de combustibil, încasările fiscale (de tranzit, special, de la beneficiarii drumurilor auto), mijloace de la licențiere a activității de transport auto.

În anii 1996-1997 s-a prevăzut perfecționarea procesului de evaluare a pământului, imobilului, reieșind din: fertilitatea solului și veniturile obținute de la utilizarea lui; costul de piață al clădirilor și construcțiilor; compatibilitatea costului pământului și imobilului; crearea cadastrului fiscal și juridic.

Perfecționarea impozitelor pe consum prevedea lărgirea sferei de utilizare a bazelor pentru servicii, business-ul jocurilor de noroc, serviciile de excursii și alte servicii, trecerea pe etape, pe măsura încheierii acordurilor bilaterale și multilaterale cu țările CSI, la impunerea cu accize a mărfurilor cu accize, a mărfurilor destinate importului și acordarea înlesnirilor fiscale producătorilor care efectuează exportul mărfurilor în străinătatea apropiată și îndepărtată.

Începând cu anul 1998 sistemul fiscal național a fost îmbunătățit considerabil și adaptat la noile condiții de piață, prin realizarea celei de a doua reforme fiscale în Republica Moldova. De rând cu alte măsuri de politică fiscală, legislația fiscală, a fost consolidată într-un document unic - Codul fiscal care la acea oră conținea 8 capitole: impozitul pe venit, taxa pe valoare adăugată, accizele, impozitul pe bunurile imobiliare, taxele locale, administrarea fiscală, taxele pentru resurse naturale.

În anii 2012 – 2014 s-a menținut sistemul progresiv de impozitare a veniturilor cetățenilor, fără revederea tranșelor de venit impozabil și a cotelor de impozit, concomitent cu majorarea scutirii anuale personale, scutirii personale majore și scutirii pentru persoanele întreținute la rata inflației prognozată pentru 2012 – 2014.

Sistemul fiscal al Republicii Moldova reprezintă totalitatea impozitelor și taxelor, a principiilor, formelor și metodelor de stabilire, modificare

și anulare a acestora, prevăzute de Codul Fiscal, precum și totalitatea măsurilor ce asigură achitarea lor [3, pag.15]. Sistemul fiscal cuprinde o diversitate de impozite, taxe și alte vărsăminte obligatorii, care afectează veniturile tuturor persoanelor fizice sau juridice, ponderea efortului fiscal fiind suportată de masa populației, mai ales prin intermediul prețurilor.

Impozitele, taxele și orice venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor raioanelor, orașelor și satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective. Orice alte prestări sunt interzise [2, art.132].

Pentru o bună funcționare a economiei, este necesară asigurarea unei stabilități a sistemului fiscal. Frecvențele modificări și completări care se aduc reglementărilor fiscale creează greutate în cunoașterea corectă și aplicarea unitară a legislației fiscale. De asemenea, prin acest fenomen se creează și o stare de neîncredere și nesigurantă investitorilor interni și străini pentru soarta investiției pe care intenționează să o facă.

Sistemul fiscal include următoarele elemente: sistemul de impozite și taxe; aparatul fiscal; legislația fiscală. Toate aceste verigi sunt strâns legate între ele, deoarece în baza legislației fiscale activează aparatul fiscal, având ca scop utilizarea impozitelor ca surse de venit ale statului. Eficiența sistemului fiscal depinde de situația reală a fiecărui element al său.

Legislația fiscală se compune din Codul fiscal și din alte acte normative adoptate în conformitate cu acesta, formând legislația națională. Ținând cont de faptul că art. 8 al Constituției R Moldova prevede *respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale*, rezultă că, legislația fiscală cuprinde și tratatele internaționale, la care Republica Moldova este parte: - acele tratate care reglementează impozitarea sau includ norme ce reglementează impozitarea, stipulează alte reguli și prevederi decât cele prevăzute de legislația fiscală națională formând legislația fiscală internațională.

Legislația fiscală se împarte în două categorii:

I. cuprinde norme generale privind subiectul și obiectul impunerii;

II. cuprinde procedura fiscală privind stabilirea și încasarea impozitelor și taxelor, precum și soluționarea litigiilor dintre contribuabili și organizațiile fiscale ale statului.

Legislația fiscală națională a Republicii Moldova este reprezentată prin următoarele acte normative: Codul Fiscal, care conține 9 titluri, alte acte legislative adoptate în conformitate cu Codul Fiscal, cum ar fi: - Codul Vamal al Republicii Moldova [4, pag. 20-46]; - Legea Bugetului pentru anul corespunzător [10, pag. 10-51]; - Instrucțiuni elaborate în baza titlurilor Codului Fiscal [7, pag. 19]; - Regulamente [5, pag.15]; - Decrete ale Președintelui RM; - Hotărâri ale Guvernului [6, pag.4]; și altele. Actele normative adoptate de către Guvern, Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat în baza și pentru executarea Codului Fiscal nu trebuie să contravină normelor sale în vigoare sau să depășească limitele acestuia. În cazul în care prevederile Codului Fiscal diferă de prevederile altor acte legislative privind impozitarea și acordarea înlesnirilor fiscale, se aplică prevederile codului.

În cazul apariției unor divergențe între actele normative adoptate de către Guvern, Ministerul Finanțelor, Serviciul Fiscal de Stat și al Codului Fiscal, se aplică dispozițiile codului.

Impozitarea se efectuează în baza actelor legislației fiscale publicate în Monitorul Oficial, care sunt în vigoare la termenul stabilit pentru achitarea impozitelor și taxelor. Reglementarea juridică a impozitelor și taxelor este instituită potrivit unor criterii de aplicare a legii fiscale în timp și în spațiu, astfel ca necesitățile și interesele finanțelor publice să fie protejate și realizate în mod rațional și conform maximelor fundamentale ale impunerii.

Astfel, aplicarea în timp a legii fiscale este bazată pe principiul anualității impozitelor - în acest sens, în fiecare an, prin dispoziție generală, are loc perceperea impozitelor și taxelor ca fiind reglementate din acel moment. *Anul fiscal*, la fel ca anul financiar, începe cu 1 ianuarie și se termină cu 31 decembrie. În fiecare an fiscal prin acte normative de modificare a codului fiscal, are loc modificarea cotelor de impozitare, a subiecților

supuse impozitării, a modalității de impozitare.

Modificarea și/sau completarea Codului fiscal și a legilor de punere în aplicare a titlurilor Codului fiscal intră în vigoare, peste 180 de zile calendaristice de la data publicării legii de modificare și/sau de completare în Monitorul Oficial al Republicii Moldova [3, Titlul I, art.7 alin.1¹]. Mai mult ca atât, pe parcursul anului fiscal (calendaristic), stabilirea de noi impozite și taxe de stat, locale, în afară de cele prevăzute de Codul Fiscal sau anularea ori modificarea impozitelor și taxelor în vigoare privind determinarea subiecților impunerii și a bazei impozabile, modificarea cotelor și aplicarea facilităților fiscale se permit numai concomitent cu modificarea corespunzătoare a bugetului de stat și a bugetelor unităților administrativ-teritoriale [3, Titlul I, art.7 alin.2].

Deciziile autorităților administrației publice - ale municipiilor, orașelor, satelor (comunelor), precum și ale altor unități administrativ-teritoriale instituite în condițiile legislației, - cu privire la punerea în aplicare, la modificarea, în limitele competenței lor, a cotelor, a modului și termenelor de achitare și la aplicarea facilităților se adoptă pe parcursul anului fiscal concomitent cu modificările corespunzătoare ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale [3, Titlul I, art.7 alin.4].

Aplicarea în spațiu a legii fiscale este dirijată de principiul teritorialității impozitelor, coordonat cu cerința de evitare a dublei impuneri a veniturilor.

Impozitele și taxele sunt datorate de persoanele fizice care au domiciliul sau rezidența în Republica Moldova, precum și de cele nerezidente care realizează venituri din surse situate pe teritoriul Republicii Moldova, cu unele excepții prevăzute de lege.

Contribuabilii care au subdiviziuni în afara unității administrativ-teritoriale în care se află sediul central (adresa juridică) prezintă pentru acestea din urmă dări de seamă fiscale și plătesc impozite și taxe (cu excepția taxei pe valoarea adăugată, a accizelor, a taxelor destinate transferării în fondul rutier și a impozitului pe venit din activitatea operațională) la bugetele unităților administrativ-teritoriale de la sediul subdiviziunilor.

Subdiviziunile amplasate în unități administrativ-teritoriale, al căror buget nu constituie parte componentă a bugetului public național, plătesc impozitele și taxele la bugetul unității administrativ-teritoriale unde se află reședința de bază a întreprinderii, instituției, organizației.

Interpretarea (explicarea) prevederilor actelor legislației fiscale se efectuează de către organul care le-a adoptat, dacă actul respectiv nu prevede altceva. Orice interpretare (explicare) se publică în mod oficial.

De asemenea, în cazul în care apar unele neconcordanțe sau neînțelegeri pe deplin a normelor incluse în legislația fiscală, este indicat de a face apel la consultațiile oferite de oficiile teritoriale ale Inspectoratului Fiscal de Stat. Indiferent cui aparține dorința de a interpreta abuziv normele fiscale în caz de divergențe, ultimul cuvânt îl are organul legislativ sau judecătoresc (în caz de litigiu).

Sistemul de impunere reprezintă totalitatea impozitelor, taxelor și altor contribuții de plată, percepute în conformitate cu legislația fiscală în vigoare.

Impozitele sunt baza obligatorie a achitărilor conform art. 58 din Constituția Republicii Moldova care obligă cetățenii să contribuie, prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice. Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale, iar orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege.

Impozitele și taxele, se percep în baza normelor incluse în Codul Fiscal precum și a altor acte normative adoptate în conformitate cu Codul Fiscal și reprezintă cea mai impunătoare sursă de venit a bugetului public național.

Relațiile ce țin de toate impozitele și taxele de stat și locale se reglementează de Codul fiscal și de alte acte normative adoptate în conformitate cu acesta [3, Titlul I, art.1 alin.2].

În baza legislației în vigoare putem defini impozitul ca o plată obligatorie cu titlu gratuit, care nu ține de efectuarea unor acțiuni determinate și concrete de către organul împuternicit sau de către persoana cu funcții de răspundere a acestuia pentru sau în raport cu contribuabilul care a achitat această plată [3, Titlul I, art.6 alin.1].

Taxa, în art. 6 alin.2 al Titlului I al Codului Fiscal al Republicii Moldova, este definită ca o plată obligatorie cu titlu gratuit, care nu este impozit, iar în doctrina de specialitate, taxa reprezintă, alături de impozite, cea de a doua categorie principală de venituri la bugetul de stat [21, pag. 62]. În alte surse taxa reprezintă acele obligații bănești pe care trebuie să le achite persoanele fizice și juridice pentru diferite prestații efectuate de autoritățile publice și constă în sumele de bani prevăzute de hotărâri sau ordonanțe guvernamentale ori sumă de bani care se percepe la anumite mărfuri sub formă de impozit.

Alte plăți efectuate în limitele relațiilor reglementate de legislația ne-fiscală nu fac parte din categoria plăților obligatorii, denumite impozite și taxe.

Din cele prezentate rezultă că, impozitele și taxele fac parte din categoria de plăți obligatorii pe care orice contribuabil trebuie să le achite, în conformitate cu legislația în vigoare, acestora li se alătură contribuțiile de asigurări sociale și contribuțiile de asigurare obligatorii de asistență medicală [11, pag.2], [13, pag.6], [16, pag.9].

Sistemul impozitelor și taxelor de stat [12, art.V] include:

a) impozitul pe venit; b) taxa pe valoarea adăugată; c) accizele; d) impozitul privat; e) taxa vamală; f) taxele rutiere; g) impozitul pe avere [12, art. V].

Sistemul impozitelor și taxelor locale [3, Titlul I, art.6 alin.5] include:

a) impozitul pe bunurile imobiliare; b) impozitul privat; c) taxele pentru resursele naturale; d) taxa pentru amenajarea teritoriului; e) taxa de organizare a licitațiilor și loteriilor pe teritoriul unității administrativ-teritoriale; f) taxa de plasare (amplasare) a publicității (reclamei); g) taxa de aplicare a simbolicii locale; h) taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestări servicii; i) taxa de piață; j) taxa pentru cazare; k) taxa balneară; l) taxa pentru prestarea serviciilor de transport auto de călători pe rutele municipale, orășenești și sătești (comunale); m) taxa pentru parcare; n) taxa de la posesorii de câini; p) taxa pentru parcaj; r) taxa pentru salubritate; s) taxa pentru dispozițiile publicitare.

Impozitele și taxele percepute în conformitate cu prevederile Codului Fiscal și cu alte acte normative adoptate în conformitate cu acesta, după cum am menționat mai sus, reprezintă surse de venituri ale bugetului de stat și ale bugetelor unităților administrativ-teritoriale.

Impozitul privat se virează la bugetul de stat sau la bugetul unității administrativ-teritoriale, în funcție de apartenența bunului. Impozitul pe venitul persoanelor fizice și taxele rutiere (în partea ce ține de taxa pentru folosirea drumurilor de către autovehiculele înmatriculate în Republica Moldova) reprezintă surse de reglementare a veniturilor sistemului bugetar.

Pentru unitatea teritorială autonomă cu statut juridic special (UTA Găgăuzia), surse de reglementare a veniturilor sistemului bugetar sunt de asemenea impozitul pe venitul persoanelor juridice (colectat pe teritoriul unității teritoriale autonome), taxa pe valoarea adăugată (în partea ce ține de taxa pe valoarea adăugată la mărfurile produse și serviciile prestate de agenții economici din unitatea autonomă) și accizele la mărfurile (producția) supuse accizelor, fabricate pe teritoriul unității date.

Contribuabilii care au subdiviziuni și/sau obiecte impozabile calculează și sting prin achitare obligațiile fiscale aferente subdiviziunilor/obiectelor impozabile corespunzător locului amplasării acestora (cu excepția taxei pe valoarea adăugată, a accizelor, a taxelor destinate transferării în fondul rutier și a impozitului pe venit stabilit agenților economici subiecți ai sectorului întreprinderilor mici și mijlocii [12, pag. 21].

Administrarea fiscală puternică reprezintă un factor important atât pentru acumularea veniturilor la bugetul de stat, cât și pentru promovarea unei concurențe echitabile în sectorul privat și minimizarea corupției.

Atunci când contribuabilii sunt tratați în mod nedrept și se tolerează evaziunea fiscală, întreprinderile care respectă normele se confruntă cu condiții relativ dezavantajoase și deseori se simt forțate să încalce legea pentru a rămâne competitive. Administrarea neechitabilă și împovătoare, comunicarea slabă și oportunitățile

excesive pentru corupție agravează această problemă.

Administrarea fiscală reprezintă activitatea organelor de stat împunernice și responsabile de asigurarea colectării depline și la termen a impozitelor și taxelor, a penalităților și amenzilor în bugetele de toate nivelurile, precum și de efectuarea acțiunilor de urmărire penală în caz de existență a unor circumstanțe ce atestă comiterea infracțiunilor fiscale [3, Titlul I, art.9].

În Republica Moldova administrarea fiscală continuă să rămână o problemă serioasă care afectează procesul de colectare a impozitelor, dar și calitatea mediului de afaceri.

De asemenea, există o serie de dificultăți în soluționarea disputelor și litigiilor fiscale, cum ar fi: procedurile învechite și durată sporită a controalelor și inspecțiilor fiscale, abilitățile limitate ale personalului ce activează în domeniul fiscal și insuficiența dialogului public-privat în domeniul politicilor fiscale. Toate aceste concluzii se regăsesc în numeroasele rapoarte din țară și studii realizate în ultimul timp.

Organele care exercită atribuții de administrare fiscală sunt:

-Serviciul Fiscal de Stat [14, pag. 34];

- organele vamale;
- serviciile de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor;
- și alte organe abilitate, conform legislației.

Organele cu atribuții de administrare fiscală, în procesul exercitării atribuțiilor respective: - conlucrează între ele; - colaborează cu alte autorități publice; - se informează reciproc despre măsurile întreprinse și despre rezultatele lor; - fac schimb de informații în scopul exercitării atribuțiilor; - au dreptul să colaboreze cu organele competente din alte țări [14, pag. 24]; - să fie membre ale organizațiilor internaționale de specialitate.

Organizarea activității și funcționarea organelor cu atribuții de administrare fiscală sunt reglementate de legislația Republicii Moldova și tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Organele cu atribuții de administrare fiscală și persoanele cu funcție de răspundere ale

acestora care nu își îndeplinesc corespunzător obligațiile poartă răspundere în conformitate cu legislația.

Serviciul Fiscal de Stat este autoritate administrativă care își desfășoară activitatea în subordinea Ministerului Finanțelor. Ministerul Finanțelor exercită dirijarea metodologică a Serviciului Fiscal de Stat, fără ingerințe în activitatea acestuia. Sarcina de bază a Serviciului Fiscal de Stat constă în asigurarea administrării fiscale, prin crearea de condiții contribuabililor pentru conformare la respectarea legislației, aplicarea uniformă a politicii și reglementărilor în domeniul fiscal.

Concluzii. Pentru ca sistemul fiscal să răspundă cât mai bine cerințelor dezvoltării economico-sociale, se elaborează o seamă de lucrări teoretice și proiecte guvernamentale în care se configurează viitoarea structură a sistemului fiscal. Scopul acestor abordări teoretice este de a proiecta structuri fiscale care să asigure: dispersia mai echitabilă a sarcinii fiscale în societate, reducerea disfuncționalităților sistemului fiscal, eliminarea riscului de opoziție la plata impozitelor, în condițiile asigurării necesarului de resurse financiare publice ale statului.

În consecință, funcționarea impozitului presupune existența unor structuri adecvate ale sistemului fiscal, caracterizate printr-un ansamblu de instrumente fiscale și printr-un ansamblu de instituții centrale și teritoriale, cu competențe generale și speciale, prin care se aplică politica fiscală și se gestionează relațiile fiscale.

Referințe bibliografice

1. Cerneavschii P. *Impozitele și dreptul fiscal*. Chișinău, 2001, art. 6.
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1, art. 1.*
3. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ediție specială.*
4. Codul Vamal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr. 1149-XIV din 20.07.2000. În: *Monitorul Oficial*

al Republicii Moldova, 2007, nr. ediție specială.

5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova “Regulamentul privind restituirea taxei pe valoare adăugată”, nr. 93 din 01.02.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 27-30, art nr: 140.*

6. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova “Privind declarația cu privire la impozitul pe venit”, nr. 596 din 13.08.2012 “Privind declarația cu privire la impozitul pe venit”. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. ed.specială.*

7. Instrucțiunea Inspectoratului Fiscal de Stat al Republicii Moldova “Cu privire la modul de calculare și achitare la buget a impozitelor funciar și pe bunurile imobiliare”, nr.11 din 04.09.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2001, nr. 128, art nr: 301.*

8. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlurilor I și II ale Codului fiscal, nr. 1164 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, nr. ed.spec.*

9. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, ediție specială) nr.408 din 26.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2005, nr. ediție spec.*

10. Legea Republicii Moldova bugetului de stat pe anul 2015, nr. 72 din 12.04.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 102-104, art. nr: 172.*

11. Legea Republicii Moldova privind sistemul public de asigurări sociale, nr.489 din 08.07.1999. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 1-4, art nr: 2.*

12. Legea Republicii Moldova cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 138 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 184-192, art. nr. 401.*

13. Legea Republicii Moldova privind asigurarea obligatorie de asistență medicală, nr.1585 din 27.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2000, nr. 1-4, art nr: 2.*

14. Legea Republicii Moldova pentru punerea în aplicare a titlului V al Codului fiscal (republicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005,

ediție specială) nr.408 din 26.07.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 2005, nr. ediție spec.*

15. Legea Republicii Moldova “Cu privire la accize”, nr. 347 din 27.12.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1995, nr. 010.*

16. Legea Republicii Moldova “Fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală”, nr. 74 din 12.04.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2015, nr. 102-104, art nr: 176.*

17. Legea Republicii Moldova “Privind taxele locale”, nr. 186 din 19.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 54-55, art. nr. 381.* Abrogată prin: Codul Fiscal Titlul VII “Taxele locale”, nr. 93 din 01.04.2004. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2004, nr. 80-82, art. nr. 415.*

18. Legea Republicii Moldova privind impozitul rutier, nr. 1529 din 22.06.1993. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1993, nr. 7, art. nr: 218.* Abrogată la 07.03.1996.

19. Legea Republicii Moldova “Fondului rutier”, nr. 720 din 02.02.1996. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2010, nr. 247-251, art. nr: 753.*

20. Legea Republicii Moldova Codul fiscal Titlul III, nr. 1415 din 17.12.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 040, art. nr. 288.*

21. Șaguna D. D. *Drept fiscal*. Ed. All Beck, București, 2003.

Lilia GULCA,
doctor în drept, conferențiar
universitar interimar,
Universitatea de Studii Europene
din Moldova, +(373)69287111,
gulcalilia@gmail.com

Lilia GULCA,
Doctor of Law, Associate
Professor University of European
Studies of Moldova,
(373) 69287111,
gulcalilia@gmail.com

ПРИНЦИП СВОБОДНОГО ДОСТУПА К ПРАВОСУДИЮ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник ИЮПИ АНМ

В. МИХАЛАШ,

магистр права, преподаватель Европейского университета Молдовы

РЕЗЮМЕ

В статье освещается конституционный принцип свободного доступа к правосудию, а также законы, регулирующие порядок обращения физических и юридических лиц в судебные инстанции.

Обращается внимание на правовые нормы, которые затрудняют доступ к правосудию, и вносятся предложения по совершенствованию норм права, регулирующих порядок обращения в судебные инстанции.

Ключевые слова: право, свободный доступ к правосудию, право на справедливое судебное разбирательство в разумный срок, исковое заявление, апелляция жалоба, кассационная жалоба, исковая давность.

THE PRINCIPLE OF FREE ACCESS TO JUSTICE

B. SOSNA,

Doctor of Law, Acting. Professor of the European University of Moldova, Leading Researcher of the IUPI ASM

Victoria MIHALAȘ,

master of law, European University of Moldova

SUMMARY

The article highlights the constitutional principle of free access to justice, as well as laws governing the procedure for the treatment of individuals and legal entities in courts of law.

Attention is drawn to legal norms that impede access to justice, and proposals are made to improve the rules of law governing the procedure for applying to judicial instances.

Keywords: law, free access to justice, the right to a fair trial within a reasonable time, statement of claim, appeal, cassation complaint, limitation of actions.

Актуальность темы обусловлена наличием многих правовых норм, затрудняющих свободный доступ к правосудию. Больше всего таких норм права содержится в Гражданском процессуальном кодексе РМ.

Законом РМ № 191 от 23.03.2016 года «О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты» этот кодекс был дополнен нормами, затрудняющими свободный доступ к правосудию.

На нормы, затрудняющие свободный доступ к правосудию, неоднократно обращалось внимание в отдельных статьях, опубликованных в журнале «Закон и жизнь».

Изложение основного материала.

Право на свободный доступ к правосудию установлено ст. 20 Конституции РМ, принятой 29 июля 1994 года, которая гласит: «Любое лицо имеет право на эффективное восстановление в правах компетентными судами в случае нарушения его прав, свобод и законных интересов. Ни один закон не может ограничить доступ к правосудию».[1]

Право на свободный доступ к правосудию установлено и частями (1)-(3) ст. 5 Гражданского процессуального кодекса Республики Молдова (далее – ГПК РМ) № 225-XV от 30.05.2003

года, которые гласят: «Всякое заинтересованное лицо вправе в установленном законом порядке обратиться в судебную инстанцию за защитой нарушенных или оспариваемых прав, свобод и законных интересов.

Ни одному лицу не может быть отказано в судебной защите по мотивам отсутствия законодательства, несовершеннолетия, противоречивости или неясности действующего законодательства.

Отказ одной из сторон от права обращения в суд путем предварительного заключения соглашения не имеет юридических последствий, за исключением случаев заключения в соответствии с законом арбитражного соглашения».[2]

Право на обращение в суд не подлежит ограничению ни при каких обстоятельствах.[3]

ГПК РМ устанавливает общие правила обращения в суд в порядке искового производства и в порядке особого производства.

Эти общие правила распространяются на большинство гражданских дел.

Особые правила обращения в суд установлены законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года, законом РМ № 87 от

21.04.2011 года «О возмещении государством вреда, причиненного нарушением права на судопроизводство в разумный срок или права на исполнение судебного решения в разумный срок» и ст. 161-162 Исполнительного кодекса Республики Молдова (далее – ИК РМ) № 443-XV от 24.12.2004 года [4] в редакции закона РМ № 143 от 02.07.2010 года).

Особый порядок обращения в суд установлен Кодексом Республики Молдова о правонарушениях (далее – КоП РМ) № 218-XVI от 24.10.2008 года. Установленный этим кодексом порядок обращения в суд, в отличие от порядка обращения в суд, установленного ГПК РМ, реально обеспечивает свободный доступ к правосудию.

Свободному доступу к правосудию препятствуют ст. 166 и 167 ГПК РМ (в редакции закона РМ № 155 от 05.07.2012 года [5] и закона РМ № 191 от 23.09.2016 года [6])

В соответствии с частью (2) ст. 166 ГПК РМ исковое заявление должно содержать:

- а) наименование судебной инстанции, в которую подается заявление;
- б) имя или наименование истца, его место жительства или место нахождения, государственный идентификационный номер (IDNO) для юридических

лиц и индивидуальных предпринимателей и персональный идентификационный номер (IDNP) для физических лиц; если истцом является юридическое лицо – его банковские реквизиты, имя представителя и его адрес в случае, когда заявление подается представителем; если истец проживает за рубежом, – адрес в Республике Молдова, по которому ему могут направляться все сообщения о процессе;

b¹) номер телефона, факса, адрес электронной почты или другие контактные данные истца;

c) имя или наименование ответчика, его место жительства или место нахождения;

c¹) номер телефона, факса, адрес электронной почты или другие контактные данные ответчика, если истец располагает такой информацией;

c²) фамилию, имя, адрес, номер телефона, факса, адрес электронной почты или другие контактные данные представителя истца;

d) в чем заключается нарушение или угроза нарушения прав, свобод или законных интересов истца и его требование;

e) фактические и правовые обстоятельства, на которых истец основывает свое требование, и доказательства, которыми располагает истец на момент подачи заявления;

f) требование истца к ответчику;

g) цену иска, если иск подлежит оценке;

h) сведения о соблюдении досудебного порядка разрешения спора, если таковой установлен законом для такого рода споров или предусмотрен договором сторон;

i) перечень прилагаемых к заявлению документов.

Вывод. Пункты b¹) и c¹) ст. 166 ГПК РМ, требующие указать в исковом заявлении номер телефона, факса, адрес электронной почты истца и ответчика, по нашему мнению, являются излишними, способствуют затягиванию процесса, т.к. согласно части (1) ст. 171 ГПК РМ судья, установив, что заявление подано в суд без соблюдения требований, изложенных в ст.166 и пунктах a), b), c) и e) части (1) ст. 167, в пятидневный срок со дня его распределения выносит определение об оставлении заявления без движения, сообщает о факте нарушения заявителю и предоставляет ему разумный срок для исправления недостатков.

Таким образом, по буквальному смыслу части (1) ст. 171 ГПК РМ судья может вынести определение об оставлении искового заявления без движения по мотиву несоблюдения требований любого пункта части (2) ст. 166 ГПК РМ.

Свободному доступу к правосудию препятствует и часть (1) ст. 167 ГПК РМ, в соответствии с которой к исковому заявлению прилагаются:

a) копии исковых заявлений и письменных доказательств, удостоверенные стороной под собственную ответственность, по числу участвующих в деле ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют, и ряд копий для судебной инстанции. Копии сертифицируются стороной на соответствие оригиналу. Если письменные доказательства и исковое заявление составлены на иностранном языке, судебная инстанция распоряжается о представлении их в переводе в установленном законом порядке;

a¹) копия удостоверения личности истца–физического лица;

b) документы, подтверждающие уплату государственной пошлины;

c) документы, подтверждающие обстоятельства, на которых истец основывает свое требование, копии этих документов для ответчиков и третьих лиц, если они у них отсутствуют;

d) документы, подтверждающие соблюдение досудебного порядка разрешения спора, если таковой установлен законом или предусмотрен договором сторон;

e) документ, удостоверяющий полномочия представителя.

Пункт a) части (1) ст. 167 ГПК РМ позволяет судьям требовать от истца перевода на государственный язык письменных доказательств, составленных на русском языке.

Многие суды требовали от истцов перевода на государственный язык письменных доказательств, составленных на русском языке, ссылаясь на нарушение пункта a) части (1) ст. 167 ГПК РМ.

В декабре 2013 года и первой половине 2014 года Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства рассмотрел жалобы истцов, от которых судьи требовали перевести на государственный язык приложенные к исковым заявлениям письменные доказательства, составленные на русском языке, и признал жалобы обоснованными. Совет по предупреждению и ликвидации дискриминации и обеспечению равенства указал, что требование перевода на государственный язык составленных на русском языке письменных доказательств, приложенных к исковому заявлению, является дискриминационным, нарушающим часть (2) ст. 16 Конституции РМ, согласно которой все граждане Республики Молдова равны перед законом и властями независимо от расы, национальности, этнического происхождения, языка, религии, пола,

взглядов, политической принадлежности, имущественного положения или социального происхождения, а также закон РМ «Об обеспечении равенства» № 121 от 25.02.2012 года.

Согласно пункту a¹) части (1) ст. 167 ГПК РМ (в редакции закона РМ № 191 от 23.09.2016 года, вступившего в силу с 28.04.2017 года) к копии искового заявления истец – физическое лицо должен приложить копию своего удостоверения личности.

Данное требование является явно излишним. Согласно части (2) ст. 198 ГПК РМ председательствующий устанавливает личность явившихся лиц, проверяет полномочия должностных лиц и представителей.

Вывод. По нашему мнению, пункт a¹) части (1) ст. 167 ГПК РМ следует отменить как явно излишний и способствующий разглашению персональных данных.

Более простой и более доступный порядок обращения в суд установлен законом РМ «Об административном суде» № 793-XIV от 10.02.2000 года. [7]

Согласно части (2) ст. 19 закона РМ «Об административном суде» при подаче искового заявления в административный суд истец одновременно представляет копию предварительного заявления с доказательствами его отправки или получения соответствующим органом, обжалуемый административный акт или, по обстоятельствам, ответ органа публичной власти на предварительное заявление либо извещение об его отклонении, если таковое получено. При этом часть (1) ст. 167 ГПК РМ, противоречащая части (2) ст. 19 закона РМ «Об административном суде», применению не подлежит, т.к. согласно части (3) ст. 6 закона РМ № 780-XV от 27.12.2001 года «О законодательных актах в случае противоречия между нормой общего законодательного акта и нормой специального законодательного акта, имеющих равную юридическую силу, применяется норма специального законодательного акта.

Свободному доступу к правосудию препятствует и порядок обжалования актов судебного исполнителя, установленный частью (2) ст. 66 и ст. 161 и 162 ИК РМ.

В соответствии с частью (1) ст. 161 ИК РМ исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, или действия/бездействие такового могут быть обжалованы сторонами и другими участниками исполнительного производства, а также третьими лицами, полагающими, что исполнительные акты или действия/бездействие судебного исполнителя нарушили их

охраняемое законом право. Исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, не могут быть обжалованы, если с момента их составления прошло более 6 месяцев.

Установленный частью (1) ст. 161 ИК РМ 6-месячный пресекательный, или преклюзивный, срок, т.е. срок, который не может быть восстановлен независимо от причин пропуска этого срока, лишает участника исполнительного производства не только права на свободный доступ к правосудию, но и права на справедливое судебное разбирательство. Очевидно, что лицо, лишённое права на свободный доступ к правосудию, не может реализовать право на справедливое судебное разбирательство.

Преклюзивные (пресекательные) сроки – время, предоставленное законом для определенного акта, необходимого чтобы сохранить свое право или защитить свои интересы. Таким актом может быть уведомление другой стороны или совершение иного действия (напр., заявление претензии об обнаруженных при поставке товаров недостатках по количеству или качеству). Когда с определяемым в законе сроком связываются какие-либо права по поводу установления, защиты или изменения других прав, речь идет о пресекательном сроке, а не о давностном сроке (см. Исковая давность). Пресекательный срок отличается, таким образом, от давностного по своей цели. Если при истечении давности само право продолжает существовать, хотя оно не может быть защищено в принудительном порядке, то после истечения пресекательного срока соответствующего права уже не существует. Пресекательный срок течет против всех лиц, и на него вправе ссылаться любая сторона в процессе. Этот срок не может быть, как правило, увеличен или прерван. [8]

Другие учёные полагают, что пресекательные сроки представляют собой установленные законом сроки существования самого субъективного гражданского права, и что на эти сроки не распространяется общее правило о приостановлении, перерыве и восстановлении срока исковой давности, в отдельных случаях пресекательные сроки могут быть продлены. [9]

Данная точка зрения более обоснованна. Так, ст. 1517 Гражданского кодекса Республики Молдова (далее – ГК РМ) № 1107-XV от 06.06.2002 года устанавливает 6-месячный пресекательный срок для принятия наследства. А статья 1519 ГК РМ позволяет суду продлить этот срок, но не более чем на 6 месяцев. [10]

В соответствии с частью (1) ст. 162

ИК РМ исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, могут быть обжалованы участниками исполнительного производства в 15-дневный срок со дня совершения действия или отказа совершить определенные действия, если законом не предусмотрено иное. Третьи лица, не принимавшие участия в исполнительном производстве, могут обжаловать исполнительные акты, составленные судебным исполнителем, в 15-дневный срок со дня, когда они узнали или должны были узнать о них.

Часть (1) ст. 162 ИК РМ противоречит части (2) ст. 66 этого кодекса, согласно которой определение судебного исполнителя является обязательным для исполнения по праву с момента его вынесения и в 10-дневный срок со дня сообщения может быть обжаловано в судебную инстанцию по месту нахождения бюро судебного исполнителя или, в случае муниципия Кишинэу, – в судебную инстанцию, в территориальном округе которой установлена территориальная палата судебных исполнителей территориальная компетенция судебного исполнителя, если законом не предусмотрено иное. Обжалование определений судебного исполнителя не может служить основанием для приостановления исполнения, за исключением случаев, предусмотренных настоящим кодексом.

Предложение. Часть (1) ст. 162 ИК РМ, по нашему мнению, следует изменить, установив, что 15-дневный срок для обжалования актов судебного исполнителя начинает течь со дня вручения участнику исполнительного производства акта судебного исполнителя. Тем более, что согласно части (1) ст. 67 ИК РМ акты судебного исполнителя доставляются адресату по почте заказным письмом и с уведомлением о получении или любыми другими способами, обеспечивающими передачу содержащегося в акте текста и подтверждающими его получение (телеграмма, факс, электронная почта и др.), или собственноручно вручаются судебным исполнителем по собственной инициативе или по заявлению заинтересованного лица адресату или другим лицам, указанным в части (2) настоящей статьи.

Поскольку ст. 67 МК РМ обязывает судебных исполнителей направлять свои акты участникам исполнительного производства и другим лицам, то и срок обжалования этих актов должен исчисляться со дня их получения.

Ныне действующая редакция части (1) ст. 162 ИК РМ препятствует реализации права на свободный доступ к правосудию и способствует злоупотреблениям судебных исполнителей.

Согласно части (2) ст. 162 ИК РМ лицо может восстановить срок обжалования в соответствии с положениями ГПК РМ. Срок обжалования не может быть восстановлен лицом, если со дня вынесения или отказа в вынесении решения по обжалуемому акту прошло более 6 месяцев.

Восстановление пропущенного срока осуществляется в соответствии со ст. 116 ГПК РМ.

Согласно части (2) ст. 116 ГПК РМ заявление о восстановлении пропущенного срока подается в судебную инстанцию, в которой надлежало совершить процессуальное действие, и рассматривается в судебном заседании. Участники процесса извещаются о месте, дате и времени проведения судебного заседания, однако их неявка не препятствует рассмотрению вопроса о восстановлении пропущенного срока.

Согласно части (3) ст. 116 ГПК РМ к заявлению о восстановлении пропущенного срока прилагаются доказательства, свидетельствующие о невозможности совершения действия. Одновременно должно быть совершено соответствующее процессуальное действие (подано заявление, представлены соответствующие документы и т.д.), в отношении которого пропущен срок.

Согласно части (4) ст. 116 ГПК РМ решение о восстановлении пропущенного срока может быть принято только в случае, если сторона подала заявление не позднее 30 дней со дня, когда узнала или должна была узнать о прекращении причин, обусловивших превышение процессуального срока.

Предложение. По нашему мнению, следует отменить второе предложение части (2) ст. 162 ИК РМ, согласно которому срок обжалования не может быть восстановлен лицом, если со дня вынесения или отказа в вынесении решения по обжалуемому акту прошло более 6 месяцев.

Вывод. Второе предложение части (2) ст. 162 ИК РМ, во-первых, противоречит ст. 116 ГПК РМ, а, во-вторых, лишает права на свободный доступ к правосудию участников исполнительного производства, которые пропустили срок обжалования по независящим от них причинам, например, по вине судебного исполнителя, который в нарушение ст. 67 ИК РМ не направил участникам исполнительного производства своё определение или протокол.

Свободному доступу к правосудию препятствует и ст. 163 ИК РМ.

Согласно части (1) ст. 163 ИК РМ претензии по заявлению об обжаловании исполнительных актов, составленных судебным исполнителем, или

действий/бездействия такого предъявляются к взыскателю или должнику. Заявление рассматривается судебной инстанцией (включая вышестоящую судебную инстанцию) в порядке, предусмотренном Гражданским процессуальным кодексом, в срок не более 30 дней. Судебный исполнитель может быть приглашен для дачи объяснений по поводу обжалуемых актов. Обжалование исполнительных актов, составленных судебным исполнителем, осуществляется путём подачи заявления, предъявленного к взыскателю или к должнику, но не к судебному исполнителю, акт которого обжалует взыскатель или должник.

Предметом обжалования является акт судебного исполнителя, а не действия другого участника исполнительного производства. **Предложение.** Поэтому часть (1) ст. 163 ИК РМ следует изменить, приняв её в следующей редакции: «Заявления об обжаловании актов, составленных судебным исполнителем, предъявляются к судебному исполнителю, который является ответчиком. Другая сторона исполнительного производства (взыскатель, если заявление подано должником, или должник, если заявление подано взыскателем) может быть привлечён к участию в деле в качестве третьего лица, не заявляющего самостоятельные требования на предмет спора».

Библиография

1. Официальный монитор РМ № 1 от 27.08.1994 г.
2. Официальный монитор РМ № 130-134 от 21.06.2013 г.
3. «Комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу (постатейный), под общ. ред. Туманова Л.В., Москва, 2017, стр. 14-15
4. Официальный монитор РМ № 214-220 от 05.11.2010 г.
5. Официальный монитор РМ № 185 от 31.08.2012 г.
6. Официальный монитор РМ № 369-378 от 28.10.2016 г.
7. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 03.10.2006 г.
8. Большой юридический словарь, под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004 г., стр. 476-477
9. Научно-практический комментарий к Гражданскому процессуальному кодексу Молдавской ССР, отв. ред. Яковлев В.Н., Давыдов В.И., Кишинев, 1987 г., стр. 95
10. Официальный монитор РМ № 82-86 от 22.06.2002 г.

V. SOSNA,
Doctor of Law, Acting Professor of
the European University of Moldova,
Leading Researcher of the IUPI ASM,
+(373)79405422, sosnaboris@mail.ru
В.
МИХАЛАШ,
магистр права, преподаватель
Европейского университета Молдовы
ел.069164029, vcristo@mail.ru

CZU 341.1/8

ИММУНИТЕТЫ КОНСУЛЬСКИХ РАБОТНИКОВ (АДМИНИСТРАТИВНО-ТЕХНИЧЕСКИХ РАБОТНИКОВ) КОНСУЛЬСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ КАК КЛЮЧЕВЫЕ ЭЛЕМЕНТЫ ИХ ПРАВОВОГО СТАТУСА

Александр СТОРОЖУК,

кандидат юридических наук, prodigyaphextwin@gmail.com

РЕЗЮМЕ

Осуществлен анализ иммунитетов консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений в государстве пребывания, как ключевых элементов их правового статуса, выделены проблемы их унификации и усиления и сформулированы рекомендации по их реализации с целью повышения эффективности выполнения консульских функций консульскими служащими (административно-техническими работниками).

Ключевые слова: правовой статус; иммунитеты; консульские служащие; административно-технические работники; консульские функции; государство пребывания; представляемое государство.

IMMUNITIES OF CONSULAR WORKERS (ADMINISTRATIVE AND TECHNICAL WORKERS) OF CONSULAR INSTITUTIONS AS KEY ELEMENTS OF THEIR LEGAL STATUS

Aleksandr STOROZHUK,

Candidate of Juridical Sciences

SUMMARY

It's carried out the analysis of the immunities of consular employees (administrative and technical workers) of consular offices in the receiving state as key elements of their legal status, highlighted the problems of their unification and strengthening, and formulated the recommendations for their implementation with a view to improving the efficiency of consular functions by consular employees (administrative and technical personnel).

Keywords: legal status; Immunities; Consular employees; Administrative and technical workers; Consular functions; The host State; Represented state.

Актуальность темы. Основными задачами и функциями консульских учреждений в государстве пребывания и соответственно их работников является защита прав и интересов государства, его юридических и физических лиц [1, 2]. Реализацию указанных задач консульских учреждений обеспечивают их работники. Для надлежащего выполнения работниками консульских учреждений своих функций они согласно Венской конвенции о консульских сношениях 1963 года, межправительственных двусторонних консульских конвенций, заключаемых между представляемым государством и государством пребывания, а также законодательства государства пребывания наделяются соответствующим правовым статусом, ключевыми элементами которого являются иммунитеты [2].

Работники консульских учреждений в соответствии с вышеупомянутой Венской конвенции о консульских сношениях 1963 делятся на три категории: консульские должностные лица, консульские служащие, обслуживающий персонал. Консульский служащий означает любое лицо, выполняющее административные или технические обязанности в консульском учреждении.

Важность исследования вопроса правового статуса иммунитетов консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений обусловлена прежде всего тем, что значительную часть работников консульских учреждений в государстве пребывания составляют работники именно этих категорий.

Состояние научного решения

проблемы. Вопрос иммунитетов работников консульских учреждений, в том числе консульских учреждений (административно-технических работников), достаточно часто освещался в юридической литературе рядом авторов (А. Гриненком, М. Буроменским, В. Репецким, К. Сандровским, Л. Тимченко, А. Сагайдаком, И. Блищенко, М. Богуславским и другими), но исследования с точки зрения выявления неоднозначностей и разногласий в регулировании правового статуса (иммунитетов) консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений путем применения сравнительного анализа не проводилось. В этом заключается новизна исследования.

Целью статьи является анализ, в том числе сравнительный, иммунитетов консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений в государстве пребывания как ключевых элементов правового статуса, выделение проблем унификации и усиления и формулирование предложений по их решению для повышения эффективности выполнения консульских функций указанными работниками.

Изложение основного материала. Необходимость распространения иммунитетов на упомянутую категорию лиц в том или ином объеме вызвана тем, что в силу специфики выполняемых функций некоторые консульские служащие (административно-технические работники), например шифровальщики, делопроизводители, секретари-референты и другие осведомлены в вопросах конфиденциального характера даже больше, чем отдельные консульские должностные лица.

Арест и другие принудительные меры в отношении них могут серьезно дезорганизовать деятельность консульского учреждения и нанести значительный ущерб представляемому государству.

В то же время предоставление иммунитетов консульским служащим (административно-техническим работникам) консульских учреждений означает освобождение от местной юрисдикции весьма многочисленной группы иностранных граждан, а также касается вопросов обеспечения правопорядка и государственной безопасности, поскольку эти иммунитеты предусматривают освобождение и от уголовной юрисдикции [4].

С учетом вышесказанного, в ста-

тье 43 Венской конвенции о консульских сношениях 1963 году было закреплено компромиссное положение о том, что консульские служащие (административно-технические работники) не подлежат юрисдикции судебных или административных органов государства пребывания в отношении действий, совершенных ими только при выполнении консульских функций [3].

Таким образом Венская конвенция о консульских сношениях 1963 года представила консульским служащим (административно-техническим работникам) объем иммунитетов, почти равный привилегиям и иммунитетам консульских должностных лиц, но их привилегии и иммунитеты носят функциональный (служебный) характер и распространяются только на действия, совершенные консульскими служащими (административно-техническими работниками) при выполнении своих функциональных обязанностей [2].

Вместе с тем, при рассмотрении вопроса об иммунитетах консульских работников (административно-технических работников), положениями Венской конвенции о консульских сношениях 1963 ограничиваться невозможно.

В статье 72 Конвенции указано, что при применении положений Конвенции государство пребывания не должно допускать дискриминации между государствами [2]. Вместе с тем не считается, что имеет место дискриминация если государство пребывания применяет какое-то положение Конвенции ограничено в связи с ограниченным применением этого положения к его консульским учреждениям в представляемом государстве или если по обычаю или в соответствии с договором государства предоставляются друг другу режим более благоприятный чем тот, который предусмотрен положениями Конвенции [2, 3].

В статье 73 отмечается, что положения Конвенции не отображаются на других международных договорах, действующих между государствами и ни одно из положений Конвенции не препятствует государствам заключать международные договоры, которые подтверждают, дополняют, распространяют или расширяют его положения [2]. Эти положения, по сути, привели к тому, что иммунитеты консульских работников (административно-технических работников) различных стран в одной и той же стране пре-

бывания значительно отличаются, что отражено в двусторонних консульских конвенциях.

В двусторонних консульских конвенциях нет единого подхода даже в распределении работников консульских учреждений на категории, не говоря уже о разнице в предоставляемых привилегиях и иммунитетах.

Рассмотрим эти вопросы более подробно на отдельных примерах.

Как уже отмечалось, Венская конвенция о консульских сношениях 1963 разделяет работников консульского учреждения на три категории: консульские должностные лица, консульские служащие (административно-технические работники) и обслуживающий персонал.

Конвенции же России с Монголией, КНДР, США, Великобританией, Финляндией, Японией, Швецией, Норвегией, Мали и некоторыми другими государствами разделяют работников консульского учреждения на две категории: консульские должностные лица и сотрудники консульского учреждения. То есть в них не проводится различие, например, между привилегиями и иммунитетами шифровальщика и садовника.

Особенно выделяется Конвенция между Россией и ФРГ, в которой к консульским должностным лицам отнесены секретари и референты, а к сотрудникам консульских учреждений - сотрудники канцелярии, переводчики, машинистки, стенографистки, бухгалтеры, заведующие хозяйством, шоферы и другие работники обслуживающего персонала.

Таким образом, даже в случае разделения на категории в конвенциях закладывается тенденция к предоставлению различных иммунитетов лицам, занимающим ту же должность в различных консульских учреждениях. Как видим, предусмотренное Венской конвенцией о консульских сношениях 1963 года распределение персонала консульского учреждения на три категории носит весьма условный характер, о чем свидетельствуют рассмотренные двусторонние конвенции [7].

Вопрос отнесения к той или иной категории конкретных работников консульских учреждений относится исключительно к компетенции представляемого государства и не регулируется нормами международного права [4, 5]. Но позиции представляемого государства по этому вопросу далеко не однозначны и нередко противоречат позициям государств пребывания.

Грани между различными категориями персонала весьма неопределенны, что наглядно иллюстрируют приведенные выше примеры. Это может быть связано с интересами обеспечения режима безопасности в консульском учреждении, а также с тем, что представляемое государство при назначении конкретных работников может быть не заинтересовано в публичном определении их функциональных обязанностей.

На практике это приводит к тому, что представляемое государство, назначая работников в консульские учреждения, не указывает, на какие должности они назначаются, а иногда даже не уточняет, к какой категории относится тот или иной работник [5, 6].

Неоднозначность в вопросе определения статуса консульских работников (административно-технических работников) в двусторонних консульских конвенциях приводит к множественности подходов. Анализ иммунитетов, предоставляемых консульским служащим (административно-техническим работникам) в различных государствах показывает, что они сильно отличаются между собой [10].

Так, консульским служащим (административно-техническим работникам) Белоруссии и Польши в России можно передвигаться по всей территории страны, а консульским служащим (административно-техническим работникам) консульских учреждений Японии, Монголии, Италии, Литвы, Франции - только в пределах своего консульского округа.

Консульские служащие (административно-технические работники), а также члены их семей из Японии и США пользуются иммунитетом от уголовной юрисдикции и в внеслужебной деятельности, тогда как на таких работников и членов их семей из Норвегии, Франции, Польши этот иммунитет не распространяется.

Служебным иммунитетом наделены консульские служащие (административно-технические работники) итальянского консульства [8, 9]. И совершенно особое место занимают консульские служащие (административно-технические работники), а также члены их семей консульских учреждений Великобритании, Финляндии, Монголии, КНДР - их иммунитеты приравнены к иммунитету, которым пользуются дипломатические работники.

Что касается такой же категории лиц консульских учреждений Китая,

ФРГ, Швеции, Белоруссии и Литвы, то их иммунитеты в двусторонних конвенциях вообще не определены. В соответствии со статьей 36 консульской конвенции между Украиной и Россией консульские служащие (административно-технические работники) консульского учреждения не подлежат юрисдикции государства пребывания в отношении действий, которые осуществляются ими при исполнении своих служебных обязанностей.

Это положение не применяется в отношении гражданского иска:

а) вытекающего из договора, заключенного консульским служащим (административно-техническим работником) консульского учреждения, по которому они прямо или косвенно не приняли на себя обязательств в качестве агента представляемого государства, или б) третьей стороны за вред, причиненный несчастным случаем в государстве пребывания, вызванным дорожным транспортным средством, судном или самолетом.

Отличие мы увидим и в вопросах неприкосновенности жилых помещений и личного имущества. Здесь особое положение занимает консульство КНДР. Жилые помещения его работников (административно-технических работников) неприкосновенны и само консульское учреждение, средства передвижения являются неприкосновенными по обыска, ареста и реквизиции наравне с дипломатическими представительствами.

Статус неприкосновенности имеют жилые помещения консульских работников (административно-технических работников) консульства Монголии, в то же время о его средства передвижения в Конвенции ничего не говорится.

В польском консульстве жилые помещения консульских работников (административно-технических работников) неприкосновенны. Жилые помещения консульских работников (административно-технических работников) консульства ФРГ не наделены статусом неприкосновенности. Что касается других стран, то следует констатировать, что неприкосновенность жилых помещений и средств передвижения рассматриваемой категории работников в двусторонних конвенциях с Россией никак не регламентирована. Не урегулирован этот вопрос и в консульском конвенции между Украиной и Россией.

В конвенции между Украиной и Польшей статус неприкосновенности

предоставляется и жилым помещениям. Консульская конвенция между Украиной и Молдовой была подписана 29 августа 1995 и вступила в силу 4 февраля 1997.

Руководствуясь желанием развивать свои консульские сношения, способствовать защите прав и интересов обоих государств, а также их граждан, укреплению отношений дружбы и сотрудничества стороны договорились на принципе взаимности, что государство пребывания должно обеспечивать всем работникам консульского учреждения, в том числе и консульским служащим (административно-техническим работникам) свободу передвижения или путешествий по всей ее территории если это не противоречит законам и правилам о зонах, въезд в которые запрещается или регулируется по соображениям государственной безопасности. Консульские служащие (административно-технические работники) консульского учреждения не подлежат юрисдикции государства пребывания в отношении действий, которые осуществляются ими при исполнении своих служебных обязанностей. Такими же иммунитетами пользуются и члены семьи консульских работников (административно-технических работников).

Согласно Конвенции консульские помещения являются неприкосновенными, все имущество консульского учреждения, а также его средства передвижения пользуются иммунитетом от любых видов реквизиции в целях государственной обороны или общественных нужд.

Консульское право предусматривает, что представляемое государство может отказаться от иммунитетов, но этот отказ должен быть четко выражен и о нем должно быть сообщено государству пребывания в письменной форме [3, 4]. Причем отказ от иммунитета от юрисдикции по гражданскому или административному делу не означает отказа от иммунитета в отношении исполнительных действий, являющихся результатом судебного решения. Относительно таких действий необходим отдельный отказ.

Вывод. Таким образом по результатам анализа международно-правовых документов и международной правовой практики относительно правового статуса (иммунитетов) консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений можно сделать вывод, что государства придают большое

значение этому вопросу, признавая, что эти иммунитеты являются важным фактором обеспечения надлежащего функционирования консульского учреждения.

В то же время эти иммунитеты не являются унифицированным и в каждом конкретном случае существенно различаются по своему содержанию, а во многих случаях они недостаточны для эффективного выполнения указанными работниками консульских учреждений в государстве пребывания своих функций.

Предложение. С целью устранения этих разногласий и усиления правового статуса упомянутых работников необходимо усовершенствовать и максимально унифицировать международно-правовые нормы и законодательство государств по регулированию правового статуса (предоставление иммунитетов) консульских работников (административно-технических работников) консульских учреждений и практику их применения.

Библиография

1. Бобылев Г. В., Зубков Н. Г. Основы Консульской службы. М., - 1986.
2. Венская конвенция о консульских сношениях. - 36 с.
3. Венская конвенция о дипломатических сношениях. - 18 с.
4. Гуменюк Б. И. Основы дипломатической и консульской службы. - М., 1998 - 255 с.
5. Демин Ю.Г. Статус дипломатических представительств и их персонала.- М.: Международные отношения, 1995. - 204 с.
6. Иванов Ю.А. Международное право. - М.: Изд. Поливода А.В., 2004. - 198 с.
7. Краткое украинский дипломатический словарь. Составитель: Я.Серкиз. // под общ. ред. М. Мальский. - Львов, 2002.- 264 с.
8. Hamilton K.Longhorne R. The Practice of Diplomacy. Its Evolution, Theory and Administration. - L.; N. Y., 1995.
9. Mukliarji P. B. The Modern Trends of Diplomatic Law. - Calcutta, 1973.
10. J.Cambon, "The Diplomatist", London, 1971.

Александр СТОРОЖУК,
кандидат юридических наук,
prodigyaphextwin@gmail.com

Aleksandr STOROZHUK,
Candidate of Juridical Sciences
prodigyaphextwin@gmail.com

CZU: 340.12

UNELE CONSIDERENTE REFERITOR LA CORAPORTUL DREPTULUI CU VALORILE SOCIAL UMANE

Gabriel ICHIM,
doctorand, ULIM

REZUMAT

Valorile sociale sunt determinate atât de cadrul general în care trăiește societatea, cât și de multiplele laturi de manifestare a acestei vieți. Toate grupele de valori au în comun faptul că se referă întotdeauna la o valoare supremă, care se impune tuturor valorilor sociale, economice, politice, religioase, morale, juridice, etc. - valoarea culturală. Valorile sociale sunt valori culturale întrucât toate se reglementează după acest ideal cultural. Noțiunea de cultură este legată de evoluția istorică a societății.

Cuvinte-cheie: valori sociale, valoare juridică, ideal cultural, valoare culturală, conștiință juridică.

SOME CONSIDERATIONS ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL VALUES AND THE LAW

Gabriel ICHIM,
PhD student, Free International University of Moldova

SUMMARY

Social values are established by both the general framework in which society lives and the different aspects of it. All the groups of these values share the fact that they always are in connection with a supreme value - the cultural one. In fact, the cultural value is imposed on all other categories of values: social, economic, political, religious, moral, legal, etc.. This leads to the identification of social values with cultural ones, as the social values are regulated by this cultural ideal. Of course, the notion of culture is related to the historical evolution of society.

Keywords: social values, juridical values, cultural ideal, cultural value, juridical consciousness

Introducere. Viața socială este determinată de idei și idealuri, care sunt valori și care caută să fie realizate. O însușire, un obiect, o atitudine, o comportare, o creație umană, un sistem teoretic, o individualitate etc., devin valori de îndată ce intră în câmpul intereselor și aprecierilor noastre, căpătând semnificații variabile în funcție de particularitățile subiectului individual sau social, de gustul personal sau stilul cultural, de obiceiuri, tradiții, conjuncturi istorico-sociale. Valorile în societate sunt determinate de acest cadru general, în care trăiește societatea și nu numai, deoarece există o multitudine de laturi de manifestare a acestei vieți. Toate aceste valori, despre care am vorbit anterior, au comun faptul că se referă întotdeauna la o valoare supremă, care se impune tuturor

celorlalte valori, aceasta este *valoarea culturală*.

Scopul studiului nostru este de a explica conținutul acestei valori. De a da o interpretare nouă conceptelor de cultură filosofică, cultură etică, cultură istorică. Punctul de plecare a tuturor acestor sensuri ale culturii este cultura istorică, care oferă material culturii filosofice, dacă istoria ne dă fapte de cultură, filosofia stabilește valori de cultură. Prin urmare, prin cultură trebuie să înțelegem realizarea tuturor valorilor. Purtătorul culturii, or substratul ideal în care sunt realizate aceste valori, este personalitatea socială sau personalitatea umană.

În ziua de astăzi există un interes sporit pentru cunoașterea personalității umane. Anume organizarea sa dinamică, sistemul fizic, psihic și social, com-

portamentul și gândirea personalității, interacțiunea cu valorile culturale sunt obiectivele principale ale acestei lucrări.

Metode și materiale aplicate și utilizate. În procesul cercetării au fost utilizate metode tradiționale, cum sunt metoda istorică, logică, sociologică, comparativă. Analiza și sinteza, abstractizarea unor noțiuni și categorii, definirea conceptelor fundamentale, toate acestea ne-au ajutat la elucidarea acelui raport care există între personalitatea umană și valorile sociale și, nu în ultimul rând, valorile juridice.

În calitate de materiale au servit lucrările autorilor autohtoni, români, precum și reprezentanți ai doctrinei europene.

Rezultate obținute și discuții. Valorile sociale sunt determinate atât de cadrul general în care trăiește societatea, cât și de multiplele laturi de manifestare a acestei vieți. Toate grupele de valori, despre care am vorbit în introducere, au în comun faptul că se referă întotdeauna la o valoare supremă, care se impune tuturor valorilor sociale, economice, politice, religioase, morale etc. – valoarea culturală.

Viața socială e determinată de idei și idealuri, care sunt valori și care caută să fie realizate. O însușire, un obiect, o atitudine, o comportare, o creație umană, un sistem teoretic, o individualitate etc., devin valori de îndată ce intră în câmpul intereselor și aprecierilor noastre, căpătând semnificații variabile în funcție de particularitățile subiectului, individual sau social, de gustul personal sau stilul cultural, de obiceiuri, tradiții, conjuncturi istorico-sociale etc.

Valorile sociale se nasc prin gândirea și voința socială, bază a valorilor sociale este, deci, voința socială, voința generală [1, p. 233].

Într-adevăr, voința individuală nu este altceva decât numai o parte a voinței generale. După cum realitatea voinței individuale constă în faptul că individul face anumite acte de voință, tot așa realitatea voinței generale constă în aceea că societatea face anumite acte voluntare, care se impun voinței tuturor indivizilor [1, p. 233].

Această voință generală se manifestă în diferite modalități, care alcătuiesc valorile sociale. Dacă reducem voința socială, generală la o suma de voințe individuale, atunci valorile soci-

ale nu sunt decât o simplă coexistență a valorilor individuale. Dacă, din contra, atribuim voinței sociale un rol de sine stătător, atunci valoarea socială are o existență proprie, diferită de cele individuale, în primul caz, facem din individual un criteriu de apreciere a vieții sociale, căci individul devine un scop, iar ceea ce contribuie la perfecțiunea lui devine mijloc [1, p. 234].

Valorile sociale sunt, deci, valori culturale, întrucât toate se reglementează după acest ideal cultural general.

Noțiunea de cultură este legată de evoluția istorică a societății. Cultura, în opinia lui P. Andrei, este procesul de realizare a valorilor sociale în evoluția istorică [1, p. 236].

În sens obiectiv prin cultură se înțelege un complex de produse ale activității omenești în scopul traiului și al perfecțiunii [1, p. 236]. Acest complex cuprinde cunoașterea, credința, arta, moravurile, legea, obiceiurile și orice alte capacități și deprinderi, dobândite de om ca membru al societății, și nu în ultimul rând, dreptul.

Oamenii percepând fenomenele juridice de valoare și folosind conștient, activ conținutul și posibilitățile dreptului, în scopul satisfacerii diferitor necesități și interese, de regulă, sunt considerați ca având un înalt nivel de conștiință juridică și o cultură dezvoltată [5, p. 79].

În conceptul culturii, filozoful Petre Andrei, sintetizând opiniile mai multor autori, distinge trei lucruri: cultura istorică, cultura filosofică și cultura etică. Punctul de plecare a tuturor acestor sensuri, în opinia autorului este cultura istorică, care oferă material culturii filosofice, istoria dă numai fapte de cultură, pe când filosofia stabilește valori de cultură [1, p. 236]. Prin cultură, propriu-zis trebuie să înțelegem realizarea tuturor valorilor. Purtătorul culturii, or substratul ideal, în care sunt realizate aceste valori, în opinia lui P. Andrei este personalitatea socială, (personalitatea umană) [1, p. 236].

Interesul pentru cunoașterea omului în profunzime, ca fenomen individual și ca personalitate umană, își are originea în antichitate. Cu două mii cinci sute de ani în urmă un vestit filosof, numit Diogen umbla pe străzile capitalei antice spunând: „caut omul”. Aceste străzi erau, bineînțeles pline de diferiți oameni, însă filozoful căuta ceea ce era

ascuns în fiecare dintre aceste tipuri de oameni, căuta personalitatea umană.

Acest interes sporit pentru cunoașterea personalității umane s-a menținut și astăzi, personalitatea fiind punctul de pornire al cercetărilor sociologice și nu numai, probleme precum dezvoltarea individului, integritatea sa spiritual-morală, în contextul agravării problemelor globale, ecologice, demografice, sociale - sunt în centrul atenției.

În trecutul nu foarte îndepărtat personalitatea era tratată ca o antiteză la noțiunea de „masă”, fiind în această ipostază inclusă în filosofia procesului istoric, însă, în doctrina perioadei contemporane se iau în considerare caracteristicile individuale ale persoanelor participante la procesul istoric.

În doctrina sociologică, juridică personalitatea ocupă un loc central. Aceasta analizează personalitatea din punct de vedere al calităților, care se formează la oameni pe parcursul existenței lor în societate și este tratată ca ceea ce face oamenii să se asemene între ei.

Personalitatea, din punct de vedere socio-juridic, are în vedere aspectele exterioare și vizibile cu care un individ se afișează în public. Însă, personalitatea este mult mai mult decât suma aspectelor, care sunt vizibile cu sau fără voința indivizilor, acestea fiind doar o parte a ei. Personalitatea este organizarea dinamică în interiorul individului, a acelor sisteme psihice, fizice și sociale ce determină gândirea și comportamentul caracteristic numai lui [11].

- *Organizarea dinamică* se referă la organizarea mintală, adică la formarea structurilor, ordinii, ideilor și deprinderilor;

- *Sistemul fizic, psihic și social* se referă la organizarea personalității, formarea unei unități între spirit și biologic. Cele trei sisteme prin unitatea lor, întrând în acțiune, antrenează o gândire și o activitate specifică pentru care o persoană ajunge să fie cunoscută;

- *Comportamentul și gândirea* înseamnă adaptarea individului la mediul în care trăiește și felul în care această adaptare se reflectă în acțiunile sale.

După cum am menționat, personalitatea socială este o personalitate umană, prin urmare, purtător al idealului suprem cultural ar trebui să fie umanitatea, cum, însă, aceasta este ceva prea

larg, rămâne ca substrat real, ca subiect activ, ca personalitate socială, care realizează valoarea culturală – *națiunea*. În cazul acesta personalitatea individuală se subordonează națiunii în care se contopește cu celelalte personalități, având o singură voință de activitate comună, de realizare a culturii. Viața indivizilor este pusă, deci în serviciul culturii și numai prin aceasta dobândește ea valoare. Prin urmare, viața dobândește valoare numai prin creația de opere de cultură. Astfel, viața e în serviciul culturii, nu cultura în serviciul vieții [1, p. 237]. Viața trebuie jertfită, atunci, când o cere conservarea valorii. Așa se explică și se îndrituiește distrugerea vieții sociale în război, pentru apărarea personalității sociale și a valorilor culturale create [1, p. 237].

Anterior, am sintetizat opiniile mai multor autori, și în primul rând, P. Andrei, referitor la sensurile noțiunii de cultură. La cele nominalizate de Petre Andrei, cultura istorică, cultura filosofică și cultura etică, noi am mai adăuga și *cultura juridică*, care în ziua de astăzi reprezintă un concept juridic complex ce însumează toate modalitățile prin care operatorii dreptului aplică legea în exercitarea atribuțiilor proprii [2]. *Cultura juridică* este partea integrantă a culturii umane, care definește totalitatea cunoștințelor juridice, a proceselor, normelor și posibilităților de a folosi legislația și de a le respecta în practica cotidiană social-juridică de către membrii unei societăți [2].

Care este rolul culturii juridice în viața socială: *în primul rând*, cultura juridică este un criteriu al nivelului de dezvoltare a personalității umane. Dacă dreptul și alte instrumente juridice creează un mediu favorabil pentru activitate, atunci cultura intervine pentru înlăturarea comportamentului ilicit; *în al doilea rând*, cultura juridică înglobează toate valorile juridice, care au fost adoptate de către omenire de-a lungul istoriei, de aceea o atitudine potrivită față de aceasta determină progresul social; și *în al treilea rând*, cultura juridică asigură dezvoltarea ordinii, a statului și sistemului de drept.

Un element foarte important al culturii juridice este conștiința juridică ce exprimă gradul de intensitate a cunoștințelor de drept și posibilitatea de a percepe și a aplica dreptul, conștientizarea de a respecta legile cu sentimen-

tu dezvoltat de legalitate, echitate, justiție. Sub acest aspect, mai simplu spus, cultura juridică reprezintă și totalitatea cunoștințelor, credibilitatea față de drept, sentimentul dezvoltat de acceptare a dreptului pentru reglementarea raporturilor dintr-o societate [10].

Conținutul culturii este reprezentat de ierarhia valorilor umane, aici am vrea să menționăm că, în perioada de tranziție de la un regim totalitar la unul democratic, societatea românească nu a reușit să-și creeze o altă scară de valori. Libertatea socială promisă de regimul democratic, a determinat decizerea de multe norme morale, care au organizat societatea timp de veacuri: munca, credința, bunăvoința, recunoștința pentru binele făcut, rușinea, grija și obligația pentru buna educație a copiilor, respectul pentru cei în vârstă, responsabilitatea. Astăzi societatea noastră este parcă lipsită de valori și datorită tuturor este de a regăsi sau crea alte valori pentru a elimina haosul din prezent. Creșterea nivelului de cultură nu se poate realiza în mod artificial sau la întâmplare, ci acest nivel trebuie dezvoltat în mod sistematic, pe obiective, etape și programe de acțiune.

Până, însă, a vorbi despre direcțiile, etapele, obiectivele procesului transformator de dezvoltare a culturii juridice, avantajele aduse societății, în primul rând, pentru cetățeni prin stimularea activismului juridic în direcția netolerării corupției, samovolniciei, criminalității, cu alte cuvinte, reformă a culturii juridice, se impune a cunoaște conținutul expresiei cultură juridică.

Expresia *cultură juridică* este o combinație a două noțiuni, care s-au întâlnit și s-au unit în evoluția istorică a valorilor omenirii, respectiv *cultură* și *juridic*. Nu luăm în discuție vechimea unui cuvânt sau altul, ci doar faptul că „definițiile noțiunii de cultură exprimă o prezentare dublă: pe de o parte, este vorba despre o acceptare universală a acesteia, care se raportează la natură și la sensul relativist al ei, care desemnează moravurile și tradițiile popoarelor; pe de altă parte, se vorbește de un sens restrâns, raportat la operele de artă, recunoscute, dar și de un sens mai larg, prin abordarea antropologică de înglobare a manierelor de-a gândi și de caracterizare a diferitor grupuri: națiuni, etnii, clase” [8, p. 202].

Totodată, este remarcabil de luat

în seamă interpretarea modernă a conceptului de cultură, care se referă la „totalitatea societății și a instituțiilor: logica, limbajul, dreptul, arta, religia. (...) Cultura este un sistem de moștenire, care oferă individului genealogie și identitate; ea deține legi tradiționale, care prevăd modalități de schimburi economice, instrumente, tehnici și moduri de producție și de consum” [8, p. 205].

De asemenea, din perspectivă sistemică, cultura este „un model integrat al cunoașterii umane, credinței și comportamentului. Cultura constă din limbaj, idei, credințe, obiceiuri, tabuuri, coduri, instituții, instrumente, tehnici, lucrări de artă, ritualuri, ceremonii și alte componente de acest fel. Dezvoltarea culturii depinde de capacitatea omului de a învăța și transmite cunoașterea generațiilor următoare” [3, p. 784]. Numai în acest context se poate vorbi și despre civilizație, atunci când aceasta este concepută ca actualizare a culturii la un anumit moment istoric dat [12, p. 37].

Noțiunea de *juridic* aparține Teoriei generale a dreptului și „se referă la regulile juridice, care se aplică la un complex de fapte, la o consultație ce se poate da, un contract pentru a fi redactat, un proces pentru a fi judecat [9, p. 420]. Formula combinată, „*cultură juridică*, nu este altceva decât versiunea modernă a ceea ce se înțelegea altădată prin tradiție juridică sau mentalitatea unui popor (...). Toți juriștii sau aproape toți (...) au sentimentul de a trăi un fel aculturație juridică generalizată datorită competiției la care sunt supuse sistemele juridice. Această realitate este dată de faptul că studierea culturii raportată la subiect (spirit, mentalitate), la istorie (tradiție), la identitate (geniu sau vechimea unui popor), pleacă de la o concepție statică, iar noi preferăm a cerceta-o la subiectivitate, actualitate istorică, mondializare a identității, cu alte cuvinte, de a trece de la ideea de suprafață a acesteia la cea de profunzime” [4, p. 299].

După cum am menționat anterior, nivelul culturii juridice, adică cunoașterea și perceperea dreptului depind în mare măsură și de calitatea lui, în primul rând, de calitatea actului normativ. Dreptul în calitatea sa de fenomen social deosebit, exprimat printr-un sistem de legi, constituie acel potențial

de valoare, care se manifestă ca un mijloc eficient de asigurare a legalității și ordinii de drept în cadrul statului, fundamentul realizării drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Atractivitatea valorică a dreptului, în cea mai mare parte, este determinată de perfecțiunea și calitatea actelor normative adresate subiecților de drept. În prezent amplificarea rolului legislației în viața persoanei, a societății și a statului implică necesitatea înțelegerii modului cum aceasta este creată, formată și dezvoltată, în ce constă esența ei. Fără a înțelege aceste momente este imposibil succesul activității de elaborare și adoptare a legilor și a altor acte normative, chemate să asigure drepturile și libertățile persoanelor și progresul societății [6, p.4].

Calitatea actului juridic normativ, la rândul său, depinde de nivelul culturii juridice, a funcționarului ce participă la procesul normativ. De la bun început precizăm că, în literatura de specialitate sunt vehiculate mai multe concepte referitor la cultura de creare a dreptului, după cum: cultura juridică a activității normative; cultura juridică a legiuitorului, cultura tehnicii juridice, cultura tehnicii legislative, fapt ce denotă multilateralitatea abordării subiectului în doctrină [6, p. 4].

În această ordine de idei Gh. Costache, sintetizând mai multe opinii, accentuează destul de justificat că succesul activității de creare a legilor și a altor acte normative depinde, mai întâi de toate, de cultura juridică a legiuitorului, de atitudinea creativă a acestuia față de misiunea sa, de nivelul cunoștințelor juridice pe care le posedă și de procedeele de tehnică legislativă. Esența culturii juridice a legiuitorului, ca parte componentă a culturii generale, constă în modul de gândire și acțiune a acestuia, bazat pe recunoașterea și cunoașterea valorilor fundamentale ale dreptului, a cerințelor legalității [5, p. 5].

O idee importantă, subliniată de cercetător este cea conform căreia cultura juridică a legiuitorului se află într-o strânsă interdependență cu cultura generală. Influența puternică a culturii generale asupra conștiinței juridice, a gândirii și viziunilor legiuitorului, asupra orientărilor lui valorice determină nemijlocit caracterul legislației, corespunderea acesteia cu spiritul național și

istoric al poporului, cu aspirațiile, dorințele și interesele acestuia.

Formulată spre evidențierea valorilor juridice în procesul de legiferare, susținem opinia autorilor Gh. Costache și V. Albu, că toate că această activitate trebuie să se bazeze pe anumite principii: principiul interesului național, principiul legalității și bune credințe, principiul transparenței, principiul fidelității. Respectarea acestor principii, evident, mărturisește despre nivelul culturii juridice [6, p.6].

În viziunea prof. Gh. Costache, cultura juridică a cetățenilor, *activismul lor juridic*, în mod considerabil, pot fi dezvoltate de ordinea care domină în structurile sistemului de stat, disciplina, profesionalismul, cultura demnitarilor și a funcționarilor publici, de receptivitatea acestora la apelurile și solicitările cetățenilor, în fine, de modul cum este asigurată supremația dreptului în cadrul statului [7, p.21].

Acest scop este imposibil de atins fără o colaborare și interacțiune reciprocă dintre cetățean și stat și fără o influență a cetățeanului asupra statului, susține prof. Gh. Avornic [2, p. 65].

În acest sens, expunem următorul model de acțiune a personalității umane: cetățean – activism juridic – valorile general-umane – dreptul – stat de drept. Activismul juridic al cetățenilor, orientându-se în baza valorilor general umane, poate astfel, constitui o forță motrică eficientă în procesul edificării statului de drept.

Concluzii

În concluzii menționăm că, coraportul dreptului cu valorile social-culturale sunt determinate atât de cadrul general, în care trăiește societatea, cât și de multiplele laturi de manifestare a acestei vieți. Valoarea culturală, și în genere cultura juridică a societății, se poate realiza în condițiile în care se identifică un echilibru de valori și principii pe plan intern și extern. În acest sens, transformările culturale de natură juridică națională presupun modificări strategice de gândire juridică, vizibilitatea culturii juridice față de alte forme ale culturii naționale, construcția unei infrastructuri juridice moderne. Toate aceste schimbări, din cultura juridică românească trebuie armonizate cu exigențele juridice ale Uniunii Europene.

Referințe bibliografice

1. Andrei P. Filosofia valorii. București Fundația „Regele Mihai-I”, 1945.
2. Avornic Gh. Intensificarea activismului juridic al cetățenilor prin intermediul instituției avocatului – condiție a edificării statului de drept. Teză de doctor habilitat în drept. Chișinău, 2005.
3. Butculescu C. R. Considerații privind impactul culturii juridice europene asupra dreptului românesc în urma aderării României la Uniunea Europeană. <http://nos.iem.ro/lits/ramhaindiem/123456789butculescucur> (vizitat 22.07.2017)
4. Cadet Loie. Dictionaire de la justice. Paris: Presses Universitaires de France, 2004..
5. Costache Gh. Cultura și educația juridică – condiții necesare pentru edificarea statului de drept. Chișinău: Tipografia Centrală, 2014.
6. Costache Gh., Albu V. Reflecții asupra culturii juridice în activitatea legislativă. În: *Legea și viața*, nr. 2, 2015.
7. Costache Gh., Pânzaru T. Reflecții asupra activismului juridic al cetățenilor. În: *Legea și viața*, nr. 8-9, 2014.
8. Enciclopedia Universalis. Vol. 7. Paris: Ed. a Paris France, 2008.
9. <http://slideshare.net/mobile/oanamăstăscan9/culturajuridicăși...> (vizitat 22.07.2017)
10. <http://slideshare.net/mobile/oanamăstăscanouă/culturajuridic> (vizitat 22.07.2017)
11. Manolache L. Pentru o reformă a culturii juridice în România. În: *Sfera politică*, nr. 172, 2013. .
12. Safra Jacob (Charman of the Board). *The New Encyclopedia Britanica*. 15-th edition. Vol. 3. London: Founded 1768.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI
Gabriel Ichim – doctorand, ULIM
e-mail: preotgabriel@yahoo.com
tel.: 0040742973355

INFORMATION ABOUT AUTHORS
Gabriel Ichim - PhD student, Free
International University of Moldova
e-mail: preotgabriel@yahoo.com
tel.: 0040742973355

CZU 343.13(4)

SPECIFICUL CONTROLULUI JUDICIAR AL PROCEDURII PREJUDICIARE ÎN PROCESUL PENAL AL FRANȚEI ȘI GERMANIEI

Ion TALPĂ,

doctorand, Universitatea de Studii Europene din Moldova, Judecător, Curtea de Apel, Bălți

REZUMAT

Instituția judecătorului de instrucție și al controlului judiciar al procedurii prejudiciare este una cu tradiții, ea aducând remedii în procedura penală referitor la garantarea drepturilor persoanelor implicate în procesul penal. Articolul pe care îl propunem are ca obiect de cercetare examinarea specificului controlului judiciar al procedurii prejudiciare în unele state care reprezintă sistemul de drept romano-germanic. Cele mai reprezentative state ale sistemului de drept romano-germanic sunt Franța și Germania. În acest context, am considerat utilă experiența pe care această instituție a dobândit-o, în formele sale specifice, în aceste țări. În articolul întocmit la acest subiect, ne-am axat pe modalitatea de organizare și funcționare a instituției judecătorului de instrucție și, respectiv, a controlului judiciar al procedurii prejudiciare în procesul penal al Franței și Germaniei.

Cuvinte-cheie: judecător de instrucție, instanță de judecată, proces penal, acuzator, apărător, învinuit, inculpat, plângere, arest, măsură de constrângere procesual-penală, control judiciar, procedură prejudiciară.

SPECIFICITY OF THE JUDICIAL CONTROL OF THE PRETRIAL PROCEEDINGS IN CRIMINAL PROCEEDINGS OF FRANCE AND GERMANY

Ion TALPA,

PhD student, University of European Studies of Moldova, Judge, Court of Appeal, Balti

SUMMARY

The institution of investigating magistrate and of the judicial control of the pretrial proceedings is one with traditions, providing remedies in the criminal proceedings concerning the guarantee of the rights of the persons involved in the criminal proceedings. The article we propose has as a subject of research the examination of the specificity of the judicial control of the pretrial proceedings in some states that represent the Romano-Germanic law system. The most representative states of the Romano-Germanic law system are France and Germany. In this context, we have considered useful the experience that this institution has gained in these countries in its specific forms. In the article on this subject, we focused on the organization and functioning modality of the institution of investigating magistrate and, respectively, of the judicial control of the pretrial proceedings in the criminal proceedings of France and Germany.

Keywords: investigating magistrate, court, criminal trial, accuser, defender, defendant, accused, complaint, arrest, procedural-criminal coercive measure, judicial control, pretrial proceedings

Introducere. În pofida a numeroase inițiative de reorganizare a justiției, a fost imposibil, până în prezent, să se ajungă la un consens în ceea ce privește structura procesului, iar dezbaterile privind reforma procedurală sunt divergente în ceea ce privește rolul judecătorului de instrucție.

Procedurile de instrucție nu sunt fundamental diferite, dar prezintă anumite particularități, mai ales în ceea ce privește competențele fiecăreia dintre părțile implicate în procesul instrucției. În plus, procedura diferă în funcție de modul în care statele aplică principiul legalității sau al oportunității urmăririi penale [5, p. 35-36].

Instituția controlului judiciar a fost organizată și perfecționată în Franța pe durata unei perioade de peste două secole, reprezentând, actualmente, o structură destul de complexă și bine sistematizată. Procesul penal francez este constituit din trei faze: urmărirea

penală, judecarea cauzei și punerea în executare a hotărârilor judecătorești. Procedura de examinare a cauzelor penale în ordine de apel și de recurs reprezintă o fază specifică a procesului penal.

Legea procesual-penală a statelor-membre la Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale are o tendință de unificare și generalizare a principiilor fundamentale ale procesului penal. Potrivit legislațiilor care prevăd instituția judecătorului de instrucție cu atribuții de urmărire, există posibilitatea atacării actelor lui în instanța de judecată. În statele în care procurorul supraveghează urmărirea, este prevăzută posibilitatea părților de a-i ataca hotărârile și acțiunile în fața unui judecător. Observăm, astfel, tendința generală de îndreptare a procesului penal spre un control riguros și imparțial din partea autorității judecătorești [6, p. 199].

Metode și materiale aplicate. În procesul elaborării acestui articol științific, au fost aplicate următoarele metode științifice: istorică, comparativă, a documentării științifice și cea a analizei conținutului științifico-juridic. În calitate de surse bibliografice au fost folosite publicații atât din Republica Moldova, cât și de peste hotare (România, Franța, Germania, Federația Rusă).

Scopul studiului este axat pe evidențierea specificului activității judecătorului de instrucție și al reglementării instituției controlului judiciar al procedurii prejudiciare în procesul penal al Franței și Germaniei.

Obiectul de studiu îl reprezintă instituția controlului judiciar al procedurii prejudiciare, exercitat de către judecătorul de instrucție, el fiind analizat prin prisma procesului penal al unor state europene (Franța și Germania).

Rezultate obținute și discuții. În

Franța, o atenție deosebită este acordată problemei apărării drepturilor persoanei. Astfel, se menționează că apărarea drepturilor cetățeanului reprezintă scopul de bază al Constituției și esența existenței ei. Ea pune la dispoziția individului mijloace eficiente de apărare contra abuzurilor din partea puterii de stat. În Codul de procedură penală francez, umanismul este reflectat în mai multe articole, care, de asemenea, au atribuție și la subiectul controlului judiciar. În art. 137, de exemplu, se menționează că „Persoana antrenată în procesul penal, rămâne în libertate, în afara cazurilor când, în interesul urmăririi penale sau în calitate de măsură de siguranță, ea este supusă controlului judiciar, sau, cu titlu de excepție, poate fi plasată în detenție provizorie [12, p. 73-76]”.

În Franța, urmărirea penală este efectuată de către o persoană cu funcție de răspundere, cu rang judiciar cu statut de judecător de instrucție. Poziția procesuală a acestuia este duală, duplicară. Aflându-se în subordonarea judiciară a instanțelor de judecată, el, în procesul exercitării funcțiilor sale, este dependent de procuror, nefiind, însă, obligat să execute indicațiile acestuia [14, p. 72].

Urmărirea penală poate începe fie la sesizarea din partea unor persoane, părți vătămate, martori adresată judecătorului de instrucție, fie în urma înaintării unei încheieri din partea procurorului de pornire a urmăririi penale. Judecătorul de instrucție nu ține cont de volumul sau conținutul probelor acumulate de poliție. El este în drept să întreprindă acțiuni de urmărire penală pentru acumularea probelor, punerea sechestrului, cercetarea la fața locului etc. La fel, este în drept să aplice măsurile preventive: aducerea forțată, reținerea, mandatul de arest [4, p. 719; 6, p. 196].

Renunțarea procurorului la urmărirea penală nu obligă judecătorul de instrucție să înceteze cercetarea cauzei. De asemenea, judecătorul de instrucție nu are nevoie de autorizarea procurorului Republicii pentru a aplica în privința învinutului măsura preventivă sub forma controlului judiciar sau a arestului. Judecătorul de instrucție, care intenționează să aplice detenția provizorie în calitate de măsură preventivă în privința inculpatului, este obligat să-l preîntâmpine pe

acesta despre dreptul lui la apărător și la acordarea unui termen pentru pregătirea apărării. Cu titlul de schimb de opinii, judecătorul de instrucție ia act de solicitările procurorului Republicii, de obiecțiile învinutului și a apărătorului acestuia [12, p. 76]. Urmare a acestui fapt, judecătorul de instrucție soluționează chestiunea referitoare la plasarea învinutului în arest preventiv. Totodată, schimbul de opinii urmează să se realizeze în condiții de contradictorialitate. În cazul în care schimbul de opinii nu a fost unul contradictorial, ordonanța judecătorului de instrucție privind aplicarea arestului preventiv urmează a fi anulată.

Conform Codului de procedură penală francez, judecătorul de instrucție poate aplica măsura de arest preventiv doar cu condiția existenței temeiurilor suficiente, el având, totodată, dreptul, în interesul urmăririi penale, de a o prelungi pentru o perioadă nedeterminată de timp.

În calitate sa de maestru al înfăptuirii fazei preparatorii a procesului, judecătorul de instrucție conduce investigațiile și rezolvă toate chestiunile juridictionale, îndeosebi atingerile libertății și decizia în privința rezultatelor urmăririi la sfârșitul instrucției [1, p. 371; 3, p. 382].

Dacă, la finalizarea urmăririi penale, judecătorul de instrucție constată că fapta comisă întrunește elementele componenței de infracțiune, cauza este transmisă în Camera de Instrucție, care activează în cadrul fiecărei instanțe de apel, cu statut de organ de urmărire penală de instanța a doua, având în componența sa un președinte și doi membri. Concomitent, ea efectuează și supravegherea asupra activității judecătorilor de instrucție, având dreptul de a aplica sancțiuni disciplinare în privința lor, adică controlează activitatea acestora [2, p. 386]. Ea a fost constituită în temeiul Legii din 10 decembrie 1985, începând să funcționeze din data de 1 martie 1988.

Camera de Instrucție dispune de competență exclusivă în privința cauzelor penale intentate, verificând legalitatea și temeinicia urmăririi penale, competența organelor antrenate în urmărirea penală, temeinicia punerii persoanelor sub învinuire, raționalitatea conexării sau disjungerii cauzelor penale etc. Important este și următorul fapt: în cauzele penale de o complexi-

tate deosebită, ei au dreptul de a antrena la efectuarea urmăririi penale și alți judecători de instrucție – unul sau mai mulți. Camera este chemată să efectueze controlul complex asupra fazei de urmărire penală. Tot ea poate emite ordonanțe în latura aplicării celor mai aspre măsuri de constrângere procesual-penală.

Camera are dreptul de a dispune încetarea urmăririi penale în următoarele două cazuri: când acesteia i-au fost delegați mai mulți ofițeri de urmărire penală pentru efectuarea urmăririi penale și când asupra acestui fapt insistă procurorul sau alți participanți la proces. În celelalte cazuri, judecătorul de instrucție de unul singur se poate pronunța fie în privința încetării procesului penal, fie referitor la transmiterea cauzei penale în instanța de judecată.

De asemenea, Camera de Instrucție emite ordonanțe în privința măsurilor preventive, privative de libertate (arestul, reținerea) și controlează, în același timp, legalitatea arestului, reținerii, percheziției și a ridicării de bunuri și obiecte.

La categoria celor mai importante împuterniciri a Camerei de Instrucție se atribuie: controlul asupra corectitudinii efectuării acțiunilor de urmărire penală (art. 206 Cod de procedură penală francez); controlul asupra activității persoanelor cu funcție de răspundere din cadrul poliției judiciare și în privința funcționarilor militari (art. 224 Cod de procedură penală francez); dreptul de a da indicații în privința efectuării cercetărilor suplimentare (art. 201 Cod de procedură penală francez); dreptul de a lărgi cercul de persoane, atrase la răspunderea penală (art. 204 Cod de procedură penală francez); încetarea procesului penal în legătură cu lipsa elementelor componenței de infracțiune (art. 212 Cod de procedură penală) etc.

Ca instanță de supraveghere, Camera de Instrucție verifică, controlează ordonanțele și dispozițiile judecătorilor de instrucție, examinează plângerile participanților la proces, referitoare la încălcarea normelor procesual-penale, admise de către judecătorul de instrucție, procuror sau de persoanele cu funcție de răspundere din cadrul poliției judiciare. Dreptul de a sesiza camera de acuzare îl are nu doar judecătorul de instrucție și procurorul, ci și

învinuitul, partea civilă, partea vătămată și avocatul [9, p. 159].

Camera de Instrucție este un organ ce funcționează și se întrunește regulat, cel puțin odată în săptămână. Inițiativa de convocare a Camerei de Instrucție în ședință aparține, în egală măsură, președintelui acesteia și Procurorului General din cadrul Curții de Apel. Principala atribuție a Camerei de Instrucție se referă la controlul asupra activității judecătorilor de instrucție din jurisdicția sa [6, p. 196].

Apreciind crearea și funcționarea Camerei de Instrucție, unii doctrinari menționează că nu atât volumul de împuterniciri ce-i sunt atribuite, cât caracterul activității ei, este inspirat de spiritul contradictorialității.

Codul de procedură penală francez de la 1958 stabilește următoarele temeuri de înaintare a plângerilor împotriva acțiunilor organelor de urmărire penală referitoare la:

- prelungirea termenului arestului preventiv în conformitate cu art. 139, 141 și 186 din Codul de procedură penală francez;
- refuzul efectuării expertizei judiciare primare, suplimentare sau repetate conform art. 156, 167 și 159 din Codul de procedură penală francez;
- refuzul de a restitui bunurile ridicate sau sechestrate.

Însă, doar procurorul poate ataca ordonanța cu privire la amânarea sau prelungirea termenului urmăririi penale; cu privire la delegațiile organului de urmărire penală; referitor la efectuarea anumitor acțiuni de urmărire penală, precum și ordonanța cu privire la eliberarea provizorie a învinuitului. Spre deosebire de procuror, învinuitul nu are dreptul de a înainta plângeri în legătură cu neîndeplinirea, de către procuror sau judecătorul de instrucție a cerințelor prevăzute de lege, care atrage după sine nulitatea actelor procesuale conform art. 170 Cod de procedură penală francez [8, p. 50-51].

Republica Federativă Germană, la fel ca și Franța, face parte din grupul de state pentru care este specifică forma mixtă a procesului penal: urmărirea penală este dominată de caracterul acuzatorial, iar contradictorialitatea reprezintă premiza examinării cauzei penale în instanța de judecată. Putem afirma, cu absolută certitudine, că urmărirea penală, în procesul penal german, are un caracter cu mult mai acu-

zatorial, în comparație cu procesul penal francez. Aceasta este legat de faptul că în procesul penal contemporan al RFG lipsește instituția judecătorului de instrucție, și, ca urmare, lipsește și divizarea funcțiilor procesuale în urmărirea penală și judecată, moment care, însă, este tipic pentru procesul penal francez.

Germania cunoaște doar două feluri de infracțiuni și are, în consecință, doar două feluri de jurisdicție: tribunalul de instanță (*Anetsgericht*), pentru delictele pasibile la cel mult trei ani de închisoare și Marea Cameră penală (*Landsgericht*), un fel de curte de asessori, care recunoaște crimele [1, p. 371]. În calitate de jurisdicții supreme, în Germania funcționează Curtea Federală de Justiție, în calitate de Curte de casație (*Bundesgerichtshof*) și o Curte Constituțională (*Vergassungsgericht*) [7, p. 4].

Urmărirea penală în procesul penal al Germaniei se desfășoară în două forme: cercetarea penală și ancheta penală preliminară. Urmărirea penală este pornită de către procuror în baza probelor acumulate de organele poliției. Spre deosebire de procesul penal francez, pornirea urmăririi penale nu trebuie să coincidă, în mod obligatoriu, cu înaintarea acuzației. Ca urmare a acestui fapt, procurorul dă indicații organelor de poliție sau anchetatorului din cadrul organelor procuraturii de a efectua toate acțiunile necesare în vederea acumulării probelor, adică de a efectua toate acțiunile de urmărire penală necesare.

Urmărirea penală în Germania este îndeplinită de către procuror și judecătorul de instrucție. Procurorul conduce urmărirea și o poate exercita complet până la transmiterea cauzei în judecată. În practica germană procurorul exercită urmărirea personală doar în cazul unor infracțiuni grave. În celelalte cazuri, dar și atunci când intervine procurorul, urmărirea este efectuată de organele de poliție. Poliția transmite rezultatele activității sale procurorului [6, p. 196; 10, p. 647].

Efectuarea acțiunilor de urmărire penală este reglementată de Codul de procedură penală al Republicii Federative Germane. Efectuarea acțiunilor de urmărire penală este reglementată de acest act normativ în calitate de modalitate de administrare a materialului probator în cauzele penale, și nu

ca activitate a organelor de drept. Codul de procedură penală al Republicii Federative Germane reprezintă unicul act normativ care stabilește ordinea de efectuare a anumitor acțiuni de urmărire penală, de aplicare a măsurilor de constrângere procesual-penală, precum și varietățile și formele controlului judiciar asupra procedurii prejudiciare. Reieșind din prevederile Codului de procedură penală al Republicii Federative Germane, putem evidenția următoarele varietăți ale controlului judiciar asupra procedurii prejudiciare: 1) controlul asupra plasării învinuitului într-o instituție medical-psihiatrică în baza hotărârii instanței de judecată; 2) controlul asupra examinării corporale a învinuitului, a altor persoane, precum și în privința colectării mostrelor pentru cercetare comparativă, realizate în baza hotărârii instanței de judecată; 3) controlul asupra ridicării și sechestrării de bunuri, efectuate în temeiul hotărârii instanței de judecată; 4) controlul în privința interceptării convorbirilor telefonice și a ridicării corespondenței poștale, autorizate de către instanța de judecată; 5) controlul asupra efectuării percheziției în temeiul hotărârii judecătorești; 6) controlul în privința măsurii arestului preventiv, aplicat în baza hotărârii judecătorești [11, p. 173].

În Germania, judecătorul poate proceda și la anumite investigații, în cazuri particulare, cumulând funcțiile de jurisdicție și de investigare, reprezentând un fel de minister public instructor [1, p. 371].

După cum observăm din cele specificate mai sus, sfera controlului judiciar asupra urmăririi penale este destul de largă. Însă, nu are sens să ne oprim detaliat asupra descrierii specificului fiecărei varietăți a controlului judiciar, deoarece ele sunt realizate în baza unei proceduri judiciare identice. Probabil că cea mai importantă formă a controlului judiciar – controlul asupra arestului preventiv – urmează a fi descrisă și analizată mai detaliat.

În acest context, evidențiem că din momentul emiterii ordinului privind arestul învinuitului, începe controlul judiciar asupra acestuia. În conformitate cu prevederile § 112 din Codul de procedură penală al RFG, măsura arestului nu este aplicată dacă ea nu este proporțională cu importanța cauzei, cu măsura de pedeapsă care poate

fi aplicată sau cu măsurile de siguranță și corectare. După cum explică Curtea Constituțională Federală a Germaniei, principiul proporționalității impune ca individul să fie protejat în privința posibilității intervenției puterii publice în sfera drepturilor lui. Dacă, însă, o astfel de intervenție este de neînlăturat, apoi, în conținutul hotărârii judecătorești urmează a fi expuse, clar și detaliat, temeiurile și scopurile aplicării măsurii arestului preventiv [13, p. 37].

Anume, din acest considerent, § 114 din Codul de procedură penală al RFG cere ca, în ordinul privind aplicarea arestului, să fie indicate datele referitoare la învinuit, fapta care i se incriminează, calificarea ei juridică, temeiurile aplicării arestului, precum și faptele care confirmă bănuiala și temeiul arestului. Ordinul privind aplicarea arestului preventiv urmează a fi adus la cunoștința învinuitului (§ 114 a din Codul de procedură penală al RFG). Despre arestul învinuitului și despre ulterioarele hotărâri judecătorești sunt informate rudele acestuia și reprezentanții lui legali (§ 114 b din Codul de procedură penală al RFG).

Arestul învinuitului presupune urgentarea ulterioarelor măsuri de verificare. În temeiul § 115 din Codul de procedură penală al RFG, cel arestat urmează a fi adus imediat în fața judecătorului care a emis ordinul de arest, pentru a fi audiat asupra obiectului învinuirii. Dacă după audierea învinuitului, ordinul privind arestarea acestuia rămâne în vigoare, apoi, în cazul dat, este examinată întrebarea privind posibilitatea înlocuirii, de către judecător, a măsurii de arest preventiv cu o altă măsură preventivă mai blândă, însă suficientă pentru a asigura scopul arestului, ca de exemplu, obligarea învinuitului de a avea un anumit comportament și a îndeplini anumite obligațiuni (înregistrarea, interdicția de a-și schimba locul de trai), arestul la domiciliu sau cautiunea (§ 116 din Codul de procedură penală al RFG). Dacă, însă, nu a avut loc înlocuirea măsurii arestului preventiv, apoi survine o altă etapă a activității de control, care poate fi realizată în două forme: înaintarea, în particular, a plângerii în privința măsurii arestului sau examinarea, într-o procedură specială, a chestiunii referitoare la legalitatea și temeinicia arestului și a termenului de deținere sub arest.

De obicei, instanța ierarhic superioară, adoptă hotărâri asupra plângerilor individuale fără a desfășura judecarea cauzei în condiții de oralitate, și, doar în caz de necesitate, este ascultat procurorul (§ 309 din Codul de procedură penală al RFG). Totodată, însă, în cazul plângerii particulare în privința ordinului judecătoresc privind arestarea învinuitului, este obligatorie desfășurarea ședinței de judecată în condiții de oralitate, citarea în ședința de judecată a procurorului, învinuitului și a avocatului său și, de asemenea, audierea lor (§ 118 din Codul de procedură penală al RFG).

Procedura judecătorească specială, intitulată „Verificarea măsurii de arest preventiv”, instituie garanții procesuale importante în latura examinării operative și depline a cauzei penale (§ 117, 118, 118 a, 118 b din Codul de procedură penală al RFG.). Astfel, învinuitul este în drept să înainteze, în orice moment al procesului penal, un demers în vederea revocării acestuia sau înlocuirii lui cu o altă măsură preventivă mai blândă. Controlul este efectuat, individual, de către judecătorul judecătoresc de circumscripție. El este în drept a dispune, până la începerea ședinței de judecată, efectuarea anumitor acțiuni procesuale care au importanță în privința examinării depline a chestiunii referitoare la legalitatea arestului. Dacă învinuitul nu are apărător și se află sub strajă nu mai puțin de trei luni, apoi lui i se desemnează un apărător pentru întreaga durată de aflare sub arest. În afară de aceasta, judecătorul este obligat, în virtutea obligațiunilor sale de serviciu, să examineze cauza chiar și în situația în care învinuitul nu are apărător. În temeiul demersului învinuitului sau din propria inițiativă a sa, judecătorul trebuie să purceadă cât mai curând posibil la desfășurarea ședinței de judecată în condiții de oralitate. Prezența învinuitului este, de regulă, obligatorie. La examinarea cauzei iau parte procurorul, învinuitul și apărătorul acestuia. Toți participanții la proces urmează a fi ascultați. Forma și volumul examinării probelor sunt determinate de instanța de judecată. Hotărârile sunt luate și pronunțate după finalizarea examinării cauzei, însă nu mai târziu de o săptămână. În cazul în care ordinul judecătoresc privind aplicarea măsurii arestului preventiv este menținut, învinuitul are dreptul de a

solicita examinarea repetată a cauzei. De asemenea, învinuitului i se explică dreptul de a înainta plângere împotriva hotărârii luate.

De asemenea, în ordine judiciară, se examinează și chestiunea referitoare la prelungirea termenului de aflare a învinuitului în arest preventiv. În conformitate cu § 121 din Codul de procedură penală al RFG, învinuitul urmează a fi eliberat de sub strajă la expirarea termenului de șase luni, dacă acest termen nu este prelungit. Prolungirea termenului de arest se admite în situațiile în care caracterul complex sau volumul dosarului nu permit de a lua o hotărâre asupra cauzei, prelungirea termenului fiind, astfel, justificată. Întrebarea referitoare la prelungirea termenului de aflare a învinuitului sub strajă este examinată, conform § 122 din Codul de procedură penală al RFG, de către instanța de judecată la demersul procurorului. În cadrul ședinței de judecată sunt audiați învinuitul și apărătorul acestuia. Instanța de judecată este în drept să prelungească termenul de arest preventiv prin hotărârea sa, pronunțată în temeiul judecării cauzei în condiții de oralitate, în conformitate cu regulile care se aplică în cadrul verificării măsurii de arest, adică în conformitate cu § 117-118 b din Codul de procedură penală al RFG.

Făcând bilanțul și totalizând rezultatele cercetării științifice a instituției controlului judiciar asupra procedurii prejudiciare în procesul penal al Franței și al RFG, putem formula **concluzia** conform căreia, în procesul penal german, puterea judecătorească nu se limitează la examinarea și soluționarea cauzelor penale în instanța de fond. Ea înglobează în sine și activitatea judiciară desfășurată în următoarele două forme: efectuarea, în temeiul demersului procurorului sau din propria inițiativă, a anumitor acțiuni de urmărire penală (§ 162 din Codul de procedură penală al RFG), cum ar fi, de exemplu, audierea învinuitului, a unor martori importanți pentru cauza penală și, de asemenea, realizarea, în volum deplin, a controlului judiciar asupra aplicării măsurilor de constrângere procesual-penală și, în special, asupra arestului preventiv.

Mai putem afirma, cu absolută certitudine, că urmărirea penală, în procesul penal german, are un caracter cu mult mai acuzatorial, în comparație cu

procesul penal francez. Aceasta este legat de faptul că în procesul penal contemporan al RFG lipsește instituția judecătorului de instrucție, și, ca urmare, lipsește și divizarea funcțiilor procesuale în urmărirea penală și judecătoria, moment care, însă, este tipic pentru procesul penal francez.

Referințe bibliografice

1. Mateuț Gheorghină. Tratat de procedură penală. Partea generală. Vol. I. Ed. C. H. BRCK. București, 2007.
2. Pradel Jean. Droit pénal comparé. Ed. Dalloz, Paris, 1995.
3. Pradel Jean. La juge d'instruction. Ed. Dalloz, Paris, 1996.
4. Stefani G., Levasseur G., Bouluc B. Procédurę pénales. 18e édition. Ed. Dalloz, Paris, 2001.
5. Țandăreanu Victoria, Băciu Svetlana, Prelipceanu Tudor, Popescu Sorin. Judecătorul de instrucție – studiu de legislație comparată. În: Dreptul, nr. 7/2002.
6. Ursu Sergiu. Contestarea și verificarea hotărârilor judecătorului de instrucție. Studiu comparat. În: Revista de Științe penale. Anul II. 2006.
7. Volk K. Strasprozess-recht. 2 Auflage. Verlag. C. H. Beck. München, 2001.
8. Боботов С. В. Буржуазная юстиция. Состояние и перспективы развития. М., 1989.
9. Боботов С. В. Правосудие во Франции. М., 1994.
10. Лупинская П. А. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Изд. ЮРИСТЪ. М., 2001.
11. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германии. С изменениями и дополнениями на 1 января 1993 г. М., 1994.
12. Уголовно-процессуальный кодекс Франции. М., 1996.
13. Филимонов Б. А. Судебный контроль за арестом в уголовном процессе ФРГ. // Вестник Московского Университета. Серия 11, Право. 1994, №3.
14. Фоков А. П. Конституционные гарантии судебной защиты прав и свобод граждан в современном уголовно-процессуальном законодательстве Франции. // Государство и Право. 2001, №2.

DESPRE AUTOR/ABOUT AUTHOR

Ion TALPĂ,
doctorand, Universitatea de Studii
Europene din Moldova, Judecător,
Curtea de Apel, Bălți.
e-mail: talpa-i@mail.ru

Ion TALPA,
PhD student, University of European
Studies of Moldova, Judge, Court of
Appeal, Balti.
E-mail: talpa-i@mail.ru

CZU 343.125

CARACTERUL JURIDICO-SOCIAL AL LEGALITĂȚII CAUZĂRII DE PREJUDICIU ÎN PROCESUL REȚINERII INFRACTORULUI

Ana ȚURCAN-ZABULICA,
doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

REZUMAT

Este necesar să ne reținem atenția asupra faptului că, actualmente, mai mulți specialiști ai dreptului penal au o atitudine pozitivă față de includerea în partea generală a dreptului penal a normei de drept privind reglementarea cauzării de prejudiciu la reținerea infractorului. Totodată, însă, unii dintre aceștia consideră, în continuare, că reținerea infractorului este separată și reglementată nejustificat într-o normă aparte. Includerea acestei cauze (care înlătură caracterul penal al faptei în legea penală a Republicii Moldova) a creat premise pentru perceperea caracterului ei juridico-social, pentru determinarea temeiurilor și condițiilor cauzării prejudiciului, a mărimii lui, pentru delimitarea acestei cauze de alte circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei, precum și pentru excluderea lacunelor și incertitudinilor de pe acest segment. Reținerea infractorului, de fapt, ca și legitima apărare, este determinată de necesitatea apărării unui spectru larg de valori, care au importanță deosebită pentru stat și cetățeni.

Cuvinte-cheie: reținere, infractor, organ de drept, pedare, lege penală, drept penal, infracțiune, prejudiciu, ocrotire, persoană cu funcție de răspundere, urmărire penală, justiție.

THE LEGAL AND SOCIAL CHARACTER OF THE LEGITIMACY OF CAUSING DAMAGE IN THE PROCESS OF DETENTION OF A CRIMINAL

Ana ȚURCAN-ZABULICA,
PhD student, Institute of Legal and Political Research of the Academy of
Sciences of Moldova.

SUMMARY

It is necessary to note that at present, several specialists in criminal law are positively interested in the inclusion in the general part of the criminal law of the rule of law on the regulation of the harm caused by the detention of the offender. At the same time, however, some of them still consider that the detention of the offender is separate and unjustifiably regulated in a particular rule. The inclusion of this case (which removes the criminal character of the deed in the criminal law of the Republic of Moldova) has created prerequisites for perceiving its juridical-social character, for determining the grounds and conditions of causing the prejudice, its size, for delimiting this cause of other circumstances, that remove the criminal character of the offense, and to eliminate the gaps and uncertainties in this segment. Detention of the offender, in fact, as the legitimate defense, is determined by the need to defend a wide range of values, which are of particular importance to the state and citizens.

Keywords: detention, offender, law authority, surrender, criminal law, criminal legislation, offense, injury, protection, responsible person, criminal prosecution, justice.

Introducere. Caracterul juridico-social al legalității cauzării de prejudiciu în procesul reținerii infractorului este determinată de un cumul de calități care transformă cauzarea prejudiciului într-o faptă socialmente utilă, legală și neinfrațională. Acest lucru și-a găsit reflectare în Capitolul

III al Părții Generale a Codului penal al Republicii Moldova, intitulat „Cauzele care înlătură caracterul penal al faptei”. În articolul 37 Cod penal al Republicii Moldova[2], se menționează că „Nu constituie infracțiune fapta, prevăzută de legea penală, săvârșită în scopul reținerii persoanei care a comis

o infracțiune și al predării ei organelor de drept”.

Este necesar să ne reținem atenția și asupra faptului că, actualmente, mai mulți specialiști ai dreptului penal au o atitudine pozitivă față de includerea în partea generală a dreptului penal a normei de drept privind reglementarea cauzării de prejudicii la reținerea infractorului.

Materiale și metode aplicate. În procesul elaborării acestui articol a fost studiat cadrul normativ intern și internațional care se referă la reținerea infractorului în calitate de faptă ce exclude caracterul ei, precum și la admisibilitatea cauzării prejudiciilor în procesul realizării acestei acțiuni. De asemenea, a fost studiată și doctrina din acest domeniu, făcându-se referire la cei mai notorii doctrinari din domeniul dreptului penal, care au cercetat acest subiect. Totodată, în cadrul elaborării articolului au fost aplicate multiple metode de cercetare științifică, la care pot fi atribuite următoarele: metoda analizei comparative; metoda analizei logice, sinteza și deducția; metoda sistemică, metoda comparativă etc.

Obiectul de studiu se referă la reținerea infractorului ca circumstanță care exclude caracterul infracțional al faptei. De asemenea, cercetării științifice a fost supusă și admisibilitatea cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului, se vorbește despre proporționalitatea acestui prejudiciu în coraport cu pericolozitatea socială a faptei comise de infractor.

Rezultate obținute și discuții. Necătând la faptul că reținerea infractorilor este în prezent tot mai des examinată ca un tip independent al comportării legale a cetățenilor, prin care s-ar exclude caracterul penal al faptei, acesta totuși mai continuă să fie determinat în mod diferit. Aceasta probabil se datorează faptului că, în particular, nu există nici o părere unică referitoare la esența temeiurilor, tipurilor și a coraportului acțiunilor de reținere. Și, tocmai de aceea, se impune cu precădere o analiză minuțioasă a temeiurilor prin care s-ar înlătura caracterul penal al faptei [7, p. 42].

Sintagma „reținere a infractorului” exprimă sensul acțiunilor de cauzare a unor prejudicii în timpul captării și predării către organele de drept a persoanei care a comis o infracțiune și care se sustrage de la răspunderea penală [1, p. 88]. Unul dintre primii doctrinari care a atras atenția asupra necesității de a evidenția reținerea infractorului în ca-

litate de circumstanță separată care înlătură caracterul penal al faptei a fost cercetătorul I. I. Sluțchi. El promova conceptul conform căruia, cauzarea de prejudicii astacatorului după epuizarea atentatului infracțional nu mai putea fi examinat conform regulilor referitoare la legitima apărare, deoarece cauzarea de prejudicii persoanei, care deja nu mai prezintă un pericol nu este altceva decât un act de răfuială. Tot el afirma că, aplicarea violenței generată de necesitatea reținerii infractorului, nu doar că nu este periculoasă, ci dimpotrivă, este chiar utilă pentru întreaga societate [17, p. 60].

La rândul său, și autorul M. I. Iacubovici a ajuns la concluzia că întrebarea referitoare la reținerea infractorului și la cauzarea anumitor prejudicii acestuia urmează să fie interpretată în calitate de circumstanță aparte, care înlătură caracterul penal al faptei [25, p. 195]. „Reținerea infractorului – afirma el – urmează a fi examinată, fără de echivoc, în calitate de circumstanță care înlătură pericolul social și ilegalitatea faptei, și nicidecum ca acțiune asimilată legitimei apărări” [26, p. 45]. De asemenea, reținerea infractorului era recunoscută în calitate de instituție separată a dreptului penal și de către cercetătorii B. A. Curinov [19, p. 207] și E. A. Frolov [20, p. 232]. Aceeași opinie era împărtășită și de savantul Iu. M. Tcacevschi, care presupunea că aplicarea legitimei apărări pentru reținerea infractorului după comiterea infracțiunii este inadmisibilă, deoarece reprezintă o analogie a legii, care nu poate fi aplicată în dreptul penal. Din acest considerent, afirma el, cauzarea de prejudicii în cazul reținerii infractorului urmează a fi reglementată în cadrul unei instituții separate [21, p. 162]. Acest punct de vedere era exprimat și de către autorii T. Gh. Șavgulidze, Gh. V. Bușuev, V. N. Cozac și mulți alții [24, p. 138; 11, p. 10-11; 13, p. 12-13]. Totodată, trecem în revistă faptul că nu toți cercetătorii susțineau această opinie. Astfel, savantul V. V. Piontcovschi, recunoscând necesitatea reglementării instituției reținerii infractorului, considera că întrebarea referitoare la limitele admisibilității prejudiciului, cauzat în procesul reținerii, urmează a fi soluționată prin analogie cu limitele admisibilității prejudiciului, cauzat în situația legitimei apărări [14, p. 361]. Aceeași poziție era promovată și de I. S. Tișchevici [22, p. 11-12].

Un aport deosebit pe segmentul justificării independenței acestei circumstanțe l-a avut autorul Iu. V.

Baulin, care a formulat concluzia că „reținerea infractorului reprezintă o varietate separată a comportamentului legal și socialmente util al cetățenilor, o circumstanță aparte, care înlătură pericolul social și ilegalitatea faptei comise [9, p. 18]”. Astfel, putem constata că, în marea lor majoritate, opiniile savanților, absolut justificat, coincid în sensul că legitima apărare nu permite de a lua în calcul toate particularitățile juridice, legate de cauzarea prejudiciului în procesul reținerii infractorului.

De asemenea, atragem atenția și asupra faptului că tot același autor a ajuns la concluzia conform căreia legea penală urmează să reglementeze doar acțiunile cetățenilor de rând în privința reținerii infractorului. Activitatea similară a persoanelor cu funcție de răspundere reprezintă obiectul de reglementare a altor norme juridice. Astfel, legea contravențională, de exemplu, specificând condițiile legalității reținerii infractorului, indică asupra unui cerc determinat de persoane cu funcție de răspundere ca subiecți ai raportului juridic, excluzându-i, totodată, pe aceștia din cercul subiecților raportului juridic de reținere a infractorului, reglementat prin legea penală [9, p. 40-41]. În baza celor expuse, ajungem la concluzia conform căreia colaboratorii organelor de drept nu se află în sfera de acțiune a normei penale referitoare la legitima apărare și, deci, privind reținerea infractorului, ei au acționat în limitele și în cadrul drepturilor oferite și stabilite în temeiul normelor de drept contravențional. Această opinie a fost susținută de marea majoritate a specialiștilor din domeniu și după destrămarea Imperiului sovietic, urmare a căruia fapt în republicile devenite independente au fost adoptate noi reglementări pe tărâmul dreptului penal, care recunoșteau și reglementau reținerea infractorului în calitate de cauză separată care înlătură caracterul penal al faptei.

În acest context, este necesar să ne reținem atenția asupra faptului că, actualmente, mai mulți specialiști ai dreptului penal includ în partea generală a dreptului penal al normei de drept și reglementarea cauzării de prejudicii la reținerea infractorului. Totodată, însă, unii dintre aceștia consideră, în continuare, că reținerea infractorului este separată și reglementată nejustificat într-o norma aparte, deoarece în cadrul reținerii, ca de exemplu, a persoanelor care iau parte la atacuri banditești, care transportă armament sau care au evadat din locurile de detenție, poate fi vorba

doar despre starea de legitimitate apărare, deoarece reținerea are loc în cadrul unui atentat nefinalizat la valorile ocrotite prin legea penală[15, p. 112]. Introducerea acestei norme este considerată precoce și insuficient analizată de autorul V. I. Tcacenco. El afirmă că acordarea posibilității de a cauza prejudiciu infractorului în caz de reținere a lui, când nu avem încă o sentință definitivă, ar încălca prezumția de nevinovăție, și ar crea premise pentru „hotărâri subiective referitoare la prezența sau lipsa infracțiunii[23, p. 321-322]”. În ceea ce privește propria opinie, suntem de părere că elaborarea și fixarea normei referitoare la reținerea infractorului nu este precoce. Raporturile juridico-penale dintre stat și infractor nu încetează după epuizarea atentatului infracțional. Dacă este necesar de a preda infractorul organelor de stat, iar el se eschivează de a se prezenta la organul de urmărire penală sau la instanța de judecată, în special în cazurile când a comis o infracțiune gravă sau deosebit de gravă, apoi în vederea înfrângerii rezistenței, acestuia îi poate fi cauzat un anumit prejudiciu. Din acest considerent, este evidentă necesitatea reglementării juridico-penale a reținerii infractorului ca circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei.

Includerea acestei cauze, care înlătură caracterul penal al faptei în legea penală a Republicii Moldova, a creat premise pentru perceperea caracterului ei juridico-social, pentru determinarea temeiurilor și condițiilor cauzării prejudiciului, a mărimii lui, pentru delimitarea acestei cauze de alte circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei, precum și pentru excluderea lacunelor și incertitudinilor de pe acest segment. În acest context, ne punem întrebarea care este totuși caracterul juridico-social al reținerii infractorului însoțită de cauzarea prejudiciului? Care norme reglementează și ocrotesc activitatea celor ce rețin infractorul și îi cauzează, concomitent, anumite prejudicii? Din care motiv, necesitatea de a lua în calcul importanța drepturilor omului nu permite, doar în baza faptului comiterii infracțiunii, a renunța chiar și la drepturile infractorului, invocând argumentul necesității de a lupta cu infracționalitatea?

Conform art. 54, alin. 2 din Constituția Republicii Moldova, „Exercițiul drepturilor și libertăților cetățenilor nu poate fi supus altor restricții decât cele prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și

sunt necesare în interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției[3]”. Din acest considerent, reținerea infractorului, de fapt, ca și legitima apărare, este determinată de necesitatea apărării valorilor importante, specificate mai sus. În acest cadru, dacă persoana a comis infracțiunea, este admisă încălcarea drepturilor și intereselor ei, aparte luate, inclusiv și prin cauzarea prejudiciului, deoarece ea urmează a fi predată organelor corespunzătoare ale statului în vederea efectuării cercetărilor, iar el se opune acestui fapt. În contextul dat, în literatura de specialitate se menționează că statul este impus să soluționeze, consecutiv, două sarcini, care sunt, în același timp și corelate reciproc, și contradictorii. Pe de o parte, este necesar de a asigura controlul de stat asupra infracționalității și eficienței combaterii ei. Pe de altă parte, sunt apărate drepturile și interesele cetățenilor, inclusiv și a celor care au comis infracțiuni[16, p. 111].

Pentru a realiza ambele sarcini, este necesar de a clarifica esența raportului dintre inviolabilitatea persoanei și reținerea infractorului, însoțită de cauzarea prejudiciului. Pe de o parte, inviolabilitatea persoanei, care include în conținutul său viața, sănătatea, onoarea și demnitatea omului, libertatea lui, precum și alte drepturi și interese, reprezintă valoarea supremă în cadrul oricărei societăți. În baza acestui temei, în normele de drept internațional este proclamată apărarea drepturilor omului, a vieții, sănătății, onoarei și demnității lui, a libertății, adică inviolabilitatea acestuia. Din acest considerent, persoana este ocrotită și prin reglementările interne, inclusiv prin normele dreptului penal și procesual-penal. Pe de altă parte, reținerea infractorului reprezintă instrumentul cu ajutorul căruia se realizează transmiterea acestei persoane organelor de drept, prin care este asigurată realizarea scopului justiției: inevitabilitatea răspunderii persoanei vinovate și prevenirea comiterii de noi infracțiuni. Acest instrumentar reprezintă un mijloc efectiv în lupta cu criminalitatea.

Scopurile și sarcinile specificate au dus la apariția a două doctrine, una dintre care promovează, în calitate de valoare principală, controlul asupra

infracționalității, plasând pe planul doi drepturile omului, iar alta se axează pe prioritatea acestora, ele urmând a fi luate în calcul în cazul reținerii infractorilor. Aceste doctrine concurează între ele deja de o perioadă îndelungată de timp. Conform celei dintâi, obținerea rezultatelor dorite în prevenirea și cercetarea infracțiunilor reprezintă obiectivul de bază. Drepturile omului, inviolabilitatea lui pot fi lezate, știrbite chiar și sub riscul cauzării unor prejudicii iremediabile. Cea de a doua doctrină, în opoziție cu prima, declară că, necătând la necesitatea luptei cu infracționalitatea, inviolabilitatea și drepturile persoanei nu trebuie sacrificate. Din acest considerent, este necesar de a identifica o balanță, un echilibru dintre aceste două valori: pe de o parte omul și drepturile sale, iar pe de altă parte, gradul de control asupra infracționalității. Încălcarea acestui echilibru în detrimentul drepturilor omului generează tendințe polițienești în activitatea organelor de stat corespunzătoare[16, p. 111].

În acest context, susținem părerea autoarei L. N. Smirnova, conform căreia, creșterea infracționalității, apariția unor forme tot mai grave și mai perfecționate ale ei, necesită eforturi juridico-organizaționale din ce în ce mai mari pentru a proteja eficient omul, drepturile și interesele lui de la atentatele infracționale. În același timp, infractorul trece limita admisibilului, încalcă interdicția legală, datorită cărui fapt apare dreptul statului de a combate activitatea infracțională a acestuia, creând condițiile necesare atragerii lui la răspundere penală[18, p. 53]. În același sens se expunea și cercetătorul P. Goli-bah, care menționa că „Fiecare om este liber, însă societatea are dreptul de a-l lipsi de libertate. Libertatea încetează de a mai fi un drept, dacă omul abuzează de ea, folosind-o în detrimentul concetățenilor săi[12, p. 38]”. Apărarea și inviolabilitatea persoanei nu exclude dreptul la constrângere în privința ei, inclusiv și sub forma reținerii neviolente a infractorului, în vederea predării organelor de drept.

În același timp, în legătură cu necesitatea activității de pe segmentul reținerii infractorilor, prin intermediul sistemului de norme penale și procesual-penale și a sistemului de organe judiciare urmează a fi exclusă constrângerea inutilă, de prisos, inclusiv și sub forma cauzării prejudiciilor excesive. Astfel, în cazul apariției necesității de a cauza prejudiciu în cadrul reținerii infractorului, urmează a fi luată în calcul

ambii factori, și anume: 1) combaterea infracțiunilor și reținerea infractorilor, însoțită de asigurarea protecției de către stat a persoanelor care luptă cu infracționalitatea, inclusiv a celor care rețin infractori; 2) apărarea de către stat a drepturilor și libertăților omului și a inviolabilității persoanei.

Ca urmare a acestui fapt, cu ajutorul reglementării juridico-penale și procesual-penale urmează a fi asigurată posibilitatea reținerii infractorului, și în același timp, trebuie respectate garanțiile inviolabilității și libertății persoanei. Această interpretare permite, pe de o parte, de a purta lupta cu infracționalitatea, creează premise pentru stabilirea adevărului în cauzele penale, asigură executarea pedepselor penale, iar pe de altă parte, reduce la minimum situațiile legate de încălcarea drepturilor omului, care cauzează daune personalității. Pentru a justifica faptul că reținerea infractorului nu constituie o infracțiune, este necesar de a examina următoarele două laturi ale acestei fapte: 1) utilitatea socială; 2) legalitatea.

În literatura de specialitate se menționează că reținerea infractorului, însoțită de cauzarea prejudiciilor are o utilitate evidentă, deoarece această acțiune este comisă pentru a preda infractorul organelor de drept, pentru a pune capăt activității infracționale a acestuia și a preveni posibilitatea comiterii de noi infracțiuni [10, p. 32]. Însă, stabilirea utilității sociale a oricărui fapt sau acțiuni, de facto, poate fi realizată doar dacă sunt descoperite astfel de fenomene și obiecte care satisfac, în realitate, interese importante ale omului și societății. Deoarece valoarea supremă a societății o reprezintă omul, viața, sănătatea și proprietatea acestuia, apărarea lor reprezintă o necesitate a oamenilor. Toate acestea se regăsesc, inclusiv, și în sfera interesului primordial al statului și societății. Criteriul utilității oricăror acțiuni, inclusiv și al reținerii infractorului, îl reprezintă corespunderea acestor acțiuni prevederilor principiilor umanismului, democrației, libertății și inviolabilității persoanei. În același timp, orice acțiune întreprinsă în vederea apărării acestor principii nu trebuie să fie orientată spre prejudicierea altor persoane. În baza îmbinării acestor componente urmează a fi identificată utilitatea socială adevărată a reținerii infractorului, însoțită de cauzarea prejudiciului. Utilitatea socială a cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului constă în faptul că ea asigură predarea infractorului către organele judiciare și,

în același timp, face posibilă realizarea principiului inevitabilității răspunderii penale, asigurând inadmisibilitatea cauzării prejudiciului care nu este necesar. Utilitatea socială constă, de asemenea, și în faptul că reținerea infractorului, însoțită de cauzarea prejudiciului este orientată, obiectiv, spre stabilirea adevărului. Dacă infractorului îi reușește să se eschiveze de la reținere, el are posibilitatea de a nimici urmele infracțiunii, de a ascunde armele infracțiunii și bunurile sustrate, poate influența martorii în propriul interes, împiedicând, astfel procesul de cercetare, stabilirea adevărului și pedepsirea celui vinovat. Aceste piedici se pot reflecta negativ și asupra comportamentului potențialilor infractori, blocând realizarea scopului prevenirii infracțiunilor. Și, în sfârșit, infractorul rămas în libertate va obține potențiala posibilitatea de a comite noi infracțiuni [11, p. 15].

Prevenirea urmărilor negative (evitarea răspunderii penale, comiterea altor infracțiuni), chiar și dacă este necesară cauzarea de prejudicii în acest sens, urmează a fi examinată în calitate de valoare mai importantă în coraport cu apărarea necondiționată a inviolabilității persoanei care a comis infracțiunea. Și în acest caz, urmează să punem accentul pe utilitatea reținerii infractorului, însoțită de cauzarea prejudiciilor. Astfel, dacă atentatul asupra inviolabilității persoanei este socialmente periculos, infracțional și reprezintă un temei pentru urmărirea penală, apoi comportamentul celui care reține, cauzând prejudiciu infractorului, nu este social periculos, deoarece prin el sunt satisfăcute necesități importante și utile ale societății și anumitor cetățeni aparte în privința apărării drepturilor și intereselor lor legale. Anume aceste aspecte scot în evidență utilitatea socială a cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului. De asemenea, utilitatea socială a acestei instituții urmează a fi examinată nu doar în calitate de fenomen separat, ci și ca temei al legalității faptei, a esenței și caracterului juridic al ei.

Preocuparea societății pentru asigurarea drepturilor omului a atins apogeul la etapa contemporană, etapă la care a fost elaborat un instrumentariu juridic complex de vocație internațională, în care au fost consacrate mai multe standarde ce au stat la baza elaborării constituțiilor de către statele europene [5, p. 53]. Multiple reglementări naționale și internaționale stabilesc reguli pe segmentul îngrădirii drepturilor

și libertăților omului, justificate prin utilitatea socială a acțiunilor celor care rețin infractorii. Anume ele au permis de a justifica și a soluționa problemele reglementării juridice a reținerii infractorului, însoțite de cauzarea prejudiciilor [4; 6; 8].

Deoarece cel reținut opune rezistență, apare necesitatea cauzării de prejudicii, pentru a-i înfrânge rezistența și a-l preda organelor de drept. Cauzarea de prejudicii celui reținut, aparent, se aseamănă cu infracțiunea. Din acest considerent, sunt necesare reglementări care ar asigura protecția juridică a cetățenilor, antrenați în reținerea infractorilor, cu condiția că prejudiciul cauzat este justificat prin utilitatea acțiunilor întreprinse în cadrul reținerii. Statul, cu ajutorul legii penale urmează să aperse pe cei care rețin infractorii, cauzându-le totodată anumite prejudicii. În acest cadru, legalitatea acțiunilor celui care reține urmează a fi determinată în temeiul pericolozității sociale și a gravității infracțiunii comise de cel reținut, trebuie contrapusă cu prejudiciul care a fost cauzat sau care putea fi pricinuit prin comportamentul premergător sau ulterior al celui reținut, precum și în baza prejudiciului suportat de infractorul reținut.

Persoanele cu funcție de răspundere, special împuternicite, au dreptul de a reține, însă în cazul dat, ele îndeplinesc obligațiunile plasate asupra lor de a reține persoana în strictă conformitate cu prevederile legii, de a nu-i cauza prejudicii excesive. Cetățenii de rând nu au obligațiunea de a reține, dar se pot folosi, din propria inițiativă, de dreptul oferit de lege de a reține infractorul. Totodată, și ei au obligația de a respecta limitele stabilite de lege: de a nu cauza prejudicii excesive, neproporționale infractorului reținut. Apărarea prin intermediul normelor de drept penal poate fi realizată doar dacă sunt respectate anumite limite în procesul cauzării de prejudicii celui reținut. Acțiunile exercitate în procesul reținerii vor fi recunoscute ca legale doar dacă nu vor cauza un prejudiciu excesiv. Din acest considerent, trebuie respectate anumite condiții cu ajutorul cărora sunt stabilite limitele prejudiciului, cauzat în timpul reținerii infractorului. Doar în situația respectării condițiilor stabilite de lege, reținerea infractorului, însoțită de cauzarea anumitor daune, nu atrage după sine răspunderea penală. În același timp, nerespectarea acestor limite, atât de către persoanele special împuternicite, cât și de cetățenii de rând – sub aspectul cau-

zării prejudiciului excesiv – reprezintă o încălcare a intereselor societății și a drepturilor celui reținut, adică este prezentă o infracțiune.

Cele menționate mai sus, determină caracterul juridic al cauzei care exclude caracterul penal al faptei și esența legalității cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului. Caracterul juridic al reținerii infractorului, însoțit de cauzarea prejudiciilor, reprezintă transmiterea și aflarea celui reținut în custodia statului, ea fiind determinată de utilitatea socială a predării infractorului organelor de drept. Persoana care realizează reținerea, însoțită de prejudicierea infractorului, se află sub protecție juridică, însă doar dacă nu a admis încălcarea condițiilor ei. Esența legalității cauzării de prejudicii în procesul reținerii infractorului constă în stabilirea, în legea penală, a dreptului de a cauza prejudicii infractorului cu respectarea condițiilor reținerii. Totodată, este prevăzută și inadmisibilitatea depășirii limitelor necesare ei prin cauzarea prejudiciilor excesive. Aname această esență reflectă conținutul cauzei care exclude caracterul penal al faptei.

Unii autori sunt de părerea că ar fi mai corect de a determina reținerea legală, însoțită de cauzarea prejudiciilor, în calitate de cauză care exclude pericolozitatea socială a faptei, și nu ca circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei. S. F. Miliucov, de exemplu, este de părerea că nu de fiecare dată, circumstanța care exclude caracterul penal al faptei va cuprinde anumite situații de comitere a faptelor socialmente-periculoase, însoțită de necesitatea cauzării de prejudicii celui reținut. La aceste cazuri, autorul S. F. Miliucov atribuie comiterea faptelor socialmente-periculoase de către persoanele minore sau de către persoanele iresponsabile. Acțiunile lor sunt, de asemenea, periculoase, reprezentând temeiuri pentru reținere. De aceea, consideră el, este necesar a folosi expresia „Cauzele care înlătură pericolul social al faptei” [15, p. 95]. Această opinie, în viziunea autoarei L. N. Smirnova este incorectă, deoarece cauzarea de prejudicii la reținerea minorilor sau a persoanelor iresponsabile, care au comis fapte socialmente-periculoase, poate fi de asemenea, socialmente utilă, deoarece evită un eventual comportament periculos. Ea urmează a fi apreciată fie în baza regulilor privind eroarea faptică a celui care reține sau, dacă el cunoștea despre aceste „defecte”, ca depășire a limitelor prejudiciului cauzat sau a ex-

tremei necesități, sau fie în genere, ca infracțiune, dacă reținerea nu era necesară, din care considerent nu putea fi apreciată ca utilă [18, p. 60-61].

Concluzii. Multiple reglementări naționale și internaționale stabilesc reguli pe segmentul îngrădirii drepturilor și libertăților omului, justificate prin utilitatea socială a acțiunilor celor care rețin infractorii. Aname ele au permis de a motiva și a soluționa problemele reglementării juridice a reținerii infractorului, însoțite de cauzarea prejudiciilor.

Cauzarea legală de prejudicii în procesul reținerii infractorului reprezintă reținerea violentă a acestuia, când celui reținut i se cauzează un anumit prejudiciu, justificat prin utilitatea sa socială, din care considerent se exclude atragerea celui care reține infractorul la răspundere penală. Infracționalitatea faptei de reținere este exclusă dacă, în calitate de temeiuri ale ei și de cauzare a prejudiciilor, figurează comiterea de către cel reținut a infracțiunii, el eschivându-se de a se prezenta la organele de drept în vederea atragerii la răspundere penală sau pentru executarea pedepsei. Din acest considerent, este evidentă necesitatea reglementării juridico-penale a reținerii infractorului ca circumstanță care înlătură caracterul penal al faptei. Incluziunea acestei cauze, care înlătură caracterul penal al faptei, în legea penală a Republicii Moldova, a creat premise pentru perceperea caracterului ei juridico-social, pentru determinarea temeiurilor și condițiilor cauzării prejudiciului, a mărimii lui, pentru delimitarea acestei cauze de alte circumstanțe care înlătură caracterul penal al faptei, precum și pentru excluderea lacunelor și incertitudinilor de pe acest segment.

Referințe bibliografice

1. Barbăneagră Alexei, Alecu Gheorghe, Berliba Viorel ș.a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Centrul de Drept al Avocaților. Chișinău, 2009.
2. Codul penal al Republicii Moldova: Legea Republicii Moldova nr. 985-XV din 18 aprilie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr.128-129. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Constituția RM: Legea RM din 29 iulie 1994. În: MO al RM, 1994, nr.1. În vigoare din 27 august 1994.
4. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale din 04 noiembrie 1950. Semnată de către RM la 13 iulie 1995. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr.1298-XIII din 24 iulie 1999. În: MO al RM, 1999, nr. 54-55/502;
5. Cușnir Valeriu, Doga Anatol. Premise istorice privind incriminarea reținerii sau arestării ilegale. Закон и Жизнь, декабрь, 2013.
6. Declarația Universală a Drepturilor Omului.

lui. Rezoluția Adunării Generale a ONU nr. 217 A III.din 10.12.1948. În: Tratatate internaționale. Vol. I. Chișinău, 2001. p. 11-18.

7. Mariș A. Reținerea infractorului ca circumstanță ce înlătură caracterul periculos al faptei în legislația penală a Republicii Moldova. Pandechtele Române. Repertoriu de jurisprudență, doctrină și legislație. Lucrările Sesiunii științifice anuale. Academia Română – Filiala Cluj-Napoca. Institutul de Istorie „George Barițiu”. România, 26-27 octombrie 2007. Ed. Wolters Kluwer.

8. Pactul Internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptat prin Rezoluția Adunării Generale a ONU nr.2200 A (XXI) din 16 decembrie 1966, art.9 alin.4. În: Tratatate internaționale la care Republica Moldova este parte. Vol. I. Chișinău, 1998. p. 30-50.

9. Баулин Ю. В. Право граждан на задержание преступника. Харьков, 1986.

10. Баулин Ю. В. Обстоятельства, исключающие преступность деяния. Учебное пособие. Киев, 1989.

11. Бушуев В. Г. Социальная и уголовно-правовая оценка причинения вреда преступнику при задержании. Горький, 1976.

12. Гольбах П. Избранные произведения. Том 2. М., 1963.

13. Козак В. Задержание преступника и крайняя необходимость. // Советская Юстиция, 1982, №4.

14. Курс советского уголовного права. Часть Общая. / Редакционная коллегия: А. А. Пионтковский, П. С. Ромашкин, В. М. Чхиквадзе. Том 2. М., 1970.

15. Миллюков С. Ф. Российское уголовное законодательство: Опыт критического анализа. СПб, 2000.

16. Петрухин И. Д. Человек и власть. М., 1999.

17. Слуцкий И. И. Обстоятельства, исключающие уголовную ответственность. Л., 1956.

18. Смирнова Л. Н. Уголовно-правовое задержание лица, совершившего преступление. Юридический Центр Пресс. СПб, 2005.

19. Советское уголовное право. Общая часть. / Под редакцией В. Д. Меньшагина, Н. Д. Дурманова, Г. А. Кригера. М., 1969.

20. Советское уголовное право. Общая часть. / Под редакцией Н. А. Беляева и М. И. Ковалева. М., 1977.

21. Советское уголовное право. Общая часть. / Под редакцией Г. А. Кригера, Н. Ф. Кузнецовой, Ю. М. Ткачевского. М., 1988.

22. Тишкевич И. С. Условия и пределы необходимой обороны. М., 1969.

23. Уголовное право Российской Федерации. Общая часть. Ответственный редактор Б. В. Здравомыслов. М., 1996.

24. Шавгулидзе Т. Г. Необходимая оборона. Тбилиси, 1966.

25. Якубович М. И. Вопросы теории и практики необходимой обороны. М., 1961.

26. Якубович М. И. Необходимая оборона и задержание преступника. М., 1976.

Ana ȚURCAN-ZABULICA,
doctorandă, Institutul de Cercetări
Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei.
e-mail: ana.turcan0208@gmail.com

Ana TURCAN-ZABULICA,
PhD student, Institute of Legal and
Political Research of the Academy of
Sciences of Moldova.
E-mail: ana.turcan0208@gmail.com

CZU 343.41

CONȚINUTUL ȘI LIMITELE ELEMENTULUI MATERIAL AL INFRAȚIUNII DE VIOLARE A DREPTULUI LA LIBERTATEA ÎNTRUNIRILOR

Irina EREMCIUC,

doctorandă, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei

REZUMAT

Textul art. 184 c. pen. al RM operează, în calitate de element material, cu noțiunea generică de *violare a dreptului la libertatea întrunirilor*, oferindu-i anumite limite descriptive: fie prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri ori a participării cetățenilor la acestea, fie prin constrângerea lor la participare, toate acestea în contextul identificării unor condiții obiective sau subiective predefinite. Cunoașterea semnificației elementului material al infracțiunii de violare a dreptului la libertatea întrunirilor oferă temei pentru o calificare juridică a infracțiunii în baza acestui semn obiectiv.

Cuvinte-cheie: violare, libertate, întrunire, miting, demonstrație, manifestație, procesiune.

THE CONTENTS AND THE LIMITS OF THE MATERIAL ELEMENT OF VIOLATION OFFENCE TO THE RIGHT TO FREEDOM OF ASSEMBLY

Irina EREMCIUC,

doctorate, Institute of Legal and Political Research of Academy of Science of Moldova

SUMMARY

The text of art. 184 Criminal Code of RM operates, as material element, with generic notion of *violation of the right to freedom of assembly*, offering some descriptive limits: by illegally preventing meetings, demonstrations, manifestations, processions, or any other type of assembly as well as citizens' participation therein or by forcing citizens to participate to such assemblies, all these in identification context of some objective conditions or decisive subjects. Knowledge of significance of material element of offence to the right to freedom of assembly offers foundation for law qualification of offence based on this objective sign.

Keywords: violation, liberty, assembly, meeting, demonstration, manifestation, procession.

Introducere. În conformitate cu art. 11 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și art. 21 al Pactului internațional cu privire la drepturi este recunoscut dreptul la întrunire pașnică. Adică, orice persoană are dreptul la libertatea de întrunire pașnică și la libertatea de asociere, inclusiv dreptul de a constitui cu alții sindicate și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale. Exercițarea acestor drepturi nu poate face obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru securitatea națională, siguranța publică, apărarea ordinii și prevenirea infracțiunilor, protejarea sănătății sau a moralei ori pentru protecția drepturilor și libertăților altora. Prezentul articol nu interzice ca restrângerile legale să fie impuse exercitării acestor drepturi de către membrii forțelor armate, ai poliției sau ai administrației de stat [1; 2].

Conform art. 40 al Constituției Republicii Moldova, mitingurile, demonstrațiile, manifestațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se

pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme [3].

Faptele de violare a acestui drept fundamental al Omului este supus, în baza normativului adoptat în Republica Moldova, răspunderii penale. Potrivit art. 184 alin. (1) C. pen. al RM, este pasibilă de răspundere și pedeapsă penală violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri ori a participării cetățenilor la acestea fie prin constrângerea lor la participare: săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere; săvârșită de două sau mai multe persoane; însoțită de violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate [13]. În fapt, legislația penală a Republicii Moldova atribuie această infracțiune la categoria celor ușoare (dacă ne referim la varianta tipică a infracțiunii) ori celor mai puțin grave (variantele agravate a infracțiunii).

În context, operând cu art. 51 alin. (1) C. pen. al RM, *temeiul real al răspunderii penale îl constituie fapta prejudiciabilă săvârșită, iar componența infracțiunii, stipulată în legea penală,*

reprezintă temeiul juridic al răspunderii penale. Pentru identificarea inițială a temeiului real al răspunderii penale pentru infracțiunea de violare a dreptului la libertatea întrunirilor, iar concomitent ori ulterior a temeiului juridic al acestei răspunderi, conturarea conținutului și a limitelor elementului material al infracțiunii devine o cerință principală și obligatorie.

Conținut de bază. Gh. Alecu definește elementul material al infracțiunii ca fiind *actul material săvârșit, actul de conduită interzis de legea penală.* Anume elementul material este componenta principală a laturii obiective și poate apărea sub forma acțiunii sau inacțiunii, subliniază autorul citat [4, p. 48; 5, p. 183]. Nu achi-esăm pe deplin acest punct de vedere, indicând faptul că anume conținutul normativ al unei infracțiuni este constituit din mai multe semne constitutive, obligatorii (*fapta prejudiciabilă este un semn obligatoriu, altăruri de vinovăție, vârstă, responsabilitate* etc. [6, p. 18; 7, p. 55]), moment care nu poate admite teza după care un semn constitutiv și obligatoriu devine o componentă mai

principală decât alta. De asemenea, luând în calcul caracterul dispozițiilor normelor penale (*prohibitive* și *onerative*), nu poate fi susținută noțiunea elementului material al unei infracțiuni în general prin intermediul doar a actului de conduită *interzis* de legea penală, ci se impune precizarea și a actului de conduită *prescris* de legea penală.

Cu adevărat, norma penală de incriminare desemnează elementul material printr-o sintagmă (*verbus regens* [5, p. 183; 4, p. 48]). În anumite cazuri sintagma operată de către legiuitor, care indică elementul material al infracțiunii, este detaliată normativ, obținând sensul unei dispoziții descriptive, alteori, însă, se lasă la latitudinea practicii judiciare stabilirea conținutului și limitelor acestei sintagme - pe cale de efect - a elementului material al infracțiunii.

Referindu-se la infracțiunea prevăzută de art. 184 C. pen. al RM, autorul A. Borodac menționează că *latura obiectivă a infracțiunii se caracterizează prin violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau a oricărei alte întruniri ori a participării cetățenilor la acestea fie prin constrângerea lor la participare: a) săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere; b) săvârșită de două sau mai multe persoane; c) însoțită de violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate* [6, p. 148-149].

În opinia autorului A. Barbăneagră [în 9, p. 359], *latura obiectivă a infracțiunii include o faptă prejudiciabilă care se realizează prin următoarele modalități: prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii, întrunirilor; prin împiedicarea participării cetățenilor la aceste întruniri; prin constrângerea cetățenilor privind participarea la întruniri* [9, p. 359].

După cum conchid autorii S. Brînză și V. Stati, latura obiectivă a infracțiunii prevăzute de art. 184 alin. (1) C. pen. al RM include *fapta prejudiciabilă care constă fie în acțiunea sau inacțiunea de împiedicare ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri, ori a participării cetățenilor la acestea, fie în acțiunea de constrângere a cetățenilor la participarea la întruniri*. Este important și principal, subliniază autorii S. Brînză și V. Stati, că fapta prejudiciabilă analizată este, după caz: a) săvârșită de o persoană cu funcție de răspundere; b) săvârșită de două sau mai multe persoane; c) însoțită de

violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate [10, p. 739].

Sistematizând opiniile științifice expuse anterior, concluzionăm asupra faptului că infracțiunea de violare a dreptului la libertatea întrunirilor (art. 184 alin. (1) C. pen. al RM), sub aspectul laturii obiective, este descrisă prin intermediul unui element material generic, care își obține o descriere normativă. Acest element material constă anume în **violarea dreptului la libertatea întrunirilor**.

Interpretarea textuală oferă temei de a înțelege termenul de violare printr-o acțiune de a viola și rezultatul ei [11, p. 1163]. *A viola* - înseamnă a călca, a nesocoti, a nu respecta un angajament, o lege, o convenție, o dispoziție [11, p. 1163].

Cu alte cuvinte, atât legislația internațională, cât și normativul constituțional din Republica Moldova proclamă dreptul la libertatea întrunirilor (art. 11 CEDO, art. 21 al Pactului internațional cu privire la drepturile civile și politice, art. 40 al Constituției RM). Nesocotirea acestui drept fundamental, nerespectarea lui condiționează răspunderea juridică. Este evident, însă, că nu oricare asemenea violare (nesocotire, încălcare a dreptului fundamental) pune în acțiune răspunderea penală. Or, conform art. 67 C. con. al RM (*Încălcarea legislației privind întrunirile* [12]) este prevăzută răspunderea contravențională pentru:

- desfășurarea întrunirii fără depunerea declarației prealabile de către organizatorul acesteia în modul stabilit de legislație;
- împiedicarea organizării ori a desfășurării întrunirilor conform legii, precum și împiedicarea participării ori constrângerea de a participa la ele;
- neîndeplinirea de către organizatorul întrunirii a obligațiilor prevăzute de lege;
- participarea la întrunire cu deținerea armei asupra sa;
- participarea la întrunire cu deținerea asupra sa a substanțelor explozive, a oricăror substanțe interzise sau a altor obiecte ce pot pune în pericol viața ori sănătatea oamenilor;
- împiedicarea sub orice formă a accesului în clădirile din imediata apropiere a locului de desfășurare a întrunirii [12].

În opinia noastră, un prim pas în identificarea temeiului juridic al răspunderii penale pentru infracțiunea de violare a dreptului la libertatea întrunirilor este anume stabilirea *faptului de violare a acestui drept constituțional*.

În conformitate cu *Legea Republicii Moldova privind întrunirile* nr. 26/2008 [14], principiile de bază ale aplicării acestui act normativ sunt: **proporționalitatea** (*la aplicarea oricărei restricții libertății întrunirilor, autoritățile publice trebuie să respecte echilibrul dintre necesitatea unei astfel de restricții într-o societate democratică și exercitarea dreptului la întrunire*), **nediscriminarea** (*dreptul la întrunire este garantat tuturor persoanelor, indiferent de rasă, de naționalitate, de origine etnică, de limbă, de religie, de sex, de opinie, de apartenență politică, de avere, de origine socială sau de oricare alt criteriu*), **legalitatea** (drept temeiuri justificative pentru interzicerea întrunirii sau pentru limitarea în orice fel a libertății întrunirilor pot servi doar prevederile legale, fără ca autoritățile publice să poată pune în discuție oportunitatea unei întruniri), **prezumția în favoarea desfășurării întrunirilor** (*la examinarea declarației prealabile privind desfășurarea unei întruniri, orice dubiu va fi interpretat de către autoritățile publice în favoarea exercitării dreptului la întrunire*) [14]. În baza art. 7 al Legii nr. 26/2008, *oricine este liber să participe activ sau să asiste la o întrunire; nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la o întrunire*. Este evident că această participare nu trebuie să fie exceptată de la regulile prescrite în art. 8 al Legii nr. 26/2008, care prevede că *sunt interzise întrunirile prin care se urmărește: a) îndemnarea la război de agresiune, la ură națională, rasială, etnică sau religioasă; b) incitarea la discriminare sau violență publică; c) subminarea securității naționale sau a integrității teritoriale a țării, săvârșirea infracțiunilor, încălcarea ordinii publice sau organizarea tulburărilor în masă, încălcarea moralității publice, a drepturilor și a libertăților altor persoane ori punerea în pericol a vieții sau a sănătății acestora* [14].

Prin examinarea cadrului normativ prevăzute de Legea nr. 26/2008, stabilim că legislația privind întrunirile în ansamblu poate fi încălcată prin intermediul a două forme de manifestare obiectivă:

- **violarea dreptului la libertatea întrunirilor,**
- **alte încălcări ale legii privind întrunirile.**

În contextul infracțiunii prevăzute de art. 184 C. pen. al RM este obligatoriu stabilirea primei forme de încălcare a legislației privind întrunirile - **violarea dreptului la libertatea întruniri-**

lor. Operând cu art. 67 C. con. al RM, exceptând doar conținutul art. 67 alin. (2) C. con. al RM, stabilim anume o încălcare a legislației privind întrunirile, dar nicidecum o violare a acestui drept fundamental.

Fiind identificat faptul violării dreptului la libertatea întrunirilor, devine iminentă conturarea delimitării și corelării răspunderii juridice în *răspundere penală și răspundere contravențională*. Adică, în context, este evidentă legătura delimitativă între răspunderea penală conform de art. 184 C. pen. al RM și răspunderea contravențională potrivit art. 67 alin. (2) C. con. al RM. Doar că, odată fiind violat dreptul la libertatea întrunirilor, cert devine posibilitatea răspunderii contravenționale conform art. 67 alin. (2) C. con. al RM, evident în cazul în care nu sunt întrunite semnele constitutive ale componenței infracțiunii prevăzute de art. 184 C. pen. al RM. În această ipoteză, susținem pe deplin opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, care conchid asupra faptului că *împiedicarea organizării ori a desfășurării întrunirilor conform legii, împiedicarea participării ori constrângerea de a participa la ele – dacă nu sunt săvârșite de o persoană cu funcție de răspundere, nici de două sau mai multe persoane, nici nu este însoțită de violență nepericuloasă pentru viață sau sănătate – poate atrage răspunderea numai conform art. 67 alin. (2) C. con. al RM* [10, p. 742].

Astfel, art. 184 C. pen. al RM identifică limitele elementului material al infracțiunii de violare a dreptului la libertatea întrunirilor prin intermediul:

a) *împiedicării ilegale a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri;*

b) *împiedicării ilegale a participării cetățenilor la miting, demonstrație, manifestație, procesiune sau oricare alte întruniri;*

c) *constrângerea cetățenilor la participarea la la miting, demonstrație, manifestație, procesiune sau oricare alte întruniri* [13].

Corelarea limitelor elementului material al infracțiunii prevăzute de art. 184 C. pen. al RM și a celor evidențiate normativ prin intermediul art. 67 alin. (2) C. con. al RM, pune în evidență în acest ultim caz (elementul material al contravenției prevăzute de art. 67 alin. (2) C. con. al RM):

a) *împiedicarea organizării întrunirilor conform legii;*

b) *împiedicarea desfășurării întrunirilor conform legii;*

c) *împiedicarea participării la întruniri;*

d) *constrângerea de a participa la întruniri* [12].

Devine evident că *împiedicarea organizării întrunirilor conform legii* nu valorifică limitele elementului material al infracțiunii prevăzute de art. 184 C. pen. al RM. Cu toate acestea, stabilim, prin comiterea acestei fapte, o certă violare a dreptului la libertatea întrunirilor. Aceste raționamente invocate, suplimentate de necesitatea corelării normative a dispozițiilor incidente răspunderii juridice pentru violarea dreptului la libertatea întrunirilor, indică la necesitatea completării art. 184 alin. (1) C. pen. al RM cu o formă obiectivă suplimentară de manifestare a elementului material – *împiedicarea ilegală a organizării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri*.

Pe măsură ce limitele elementului material al contravenției prevăzute de art. 67 C. con. al RM corespund limitelor elementului material al infracțiunii prevăzute de art. 184 alin. (1) C. pen. al RM (*la moment, cu excepția unei modalități normative – împiedicarea organizării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri*), delimitarea răspunderii penale de cea contravențională urmează să se admită pe baza unor condiții obiective și subiective (condiții ce depășesc limitele și conținutul elementului material al infracțiunii) – care devin semne constitutive obligatorii ale infracțiunii: semne ale subiectului special al infracțiunii, semne ale subiectului activ care comite infracțiunea prin participație simplă; condiții obiective și subiective de incriminare. În lipsa acestor condiții obiective și subiective – semne constitutive ale infracțiunii de violare a dreptului la libertatea întrunirilor – absentează conținutul normativ al infracțiunii respective, fiind incidentă doar răspunderea contravențională în conformitate cu art. 67 alin. (2) C. con. al RM. Acest ultim fapt este susținut și de legislația și teoria penală (în particular invocăm opinia autorului V. M. Lebedev) a Federației Ruse (textul normativ este aproape identic cu cel adoptat de legiuitorul din Republica Moldova) [15, p. 341].

a) **Violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației,**

ei, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri.

După cum subliniază A. Borodac, împiedicarea ilegală a desfășurării întrunirilor presupune *interzicerea directă de a organiza desfășurarea unei întruniri sau blocarea locurilor ori a căilor de acces la aceste întruniri* [8, p. 149].

În opinia noastră, cu adevărat nu se poate face o distincție ideală între împiedicarea desfășurării întrunirii și împiedicarea participării la întrunire. Însă, este cert că dacă are loc o împiedicare ilegală a participării la întrunire, în cazul în care cetățeanul dorește să participe la ea, ori are loc o constrângere a cetățeanului de a participa la asemenea întruniri, în cazul în care nu se dorește participarea, atunci nu este incidentă *violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri*. Or, aceste forme de manifestare obiectivă a infracțiunii sunt prevăzute distinct.

După cum remarcă A. Barbăneagră, împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei altei întruniri poate să se manifeste, de exemplu, prin interzicerea de către persoana cu funcție de răspundere, prin darea unor indicații de a bloca accesul cetățenilor, traseul sau locul în care se desfășoară în mod legal întrunirea etc. [9, p. 359]. Suntem de acord cu acest fapt, doar cu indicarea expresă la premisa după care semnele subiectului special – persoană cu funcție de răspundere – devin obligatorii doar pentru incriminarea infracțiunii în varianta art. 184 alin. (1) lit. a) C. pen. al RM. Însă, împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei altei întruniri poate fi comisă nu în mod obligatoriu de către acest subiect special. De aici și susținerea opiniei autorilor S. Brînză și V. Stati, care determină că subiectul infracțiunii este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii infracțiunii a atins vârsta de 16 ani, iar doar în ipoteza art. 184 alin. (1) lit. a) C. pen. al RM subiectul are calitatea de subiect special [10, p. 742].

De asemenea, în opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, **împiedicarea ilegală a desfășurării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei altei întruniri ori a participării cetățenilor la acestea se poate concretiza în: 1) constrângerea de a semna unele declarații prin care semnatarii se obligă să nu participe la întrunire;**

2) cererea de a semna angajamentele prin care persoanele din subordine nu li s-ar permite să ia parte la întruniri; 3) intimidarea agenților economici și a posesorilor de transport în comun, amenințându-i cu retragerea licențelor, pentru a-i determina să nu transporte persoane care doresc să ia parte; 4) blocarea circulației transportului către locul de desfășurare a întrunirii; 5) ne luarea măsurilor de creare a condițiilor normale pentru desfășurarea întrunirii etc. [10, p. 740]. Suntem de acord cu aceste precizări doctrinare, deși susținem că pentru o mai bună operare practică cu asemenea modalități obiective este principială distincția conceptuală între împiedicarea desfășurării întrunirii de împiedicarea participării la întrunire.

b) **Violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin împiedicarea ilegală a participării cetățenilor la miting, demonstrație, manifestație, procesiune sau oricărei alte întruniri.**

Luând în vedere detalizarea unor forme faptice de împiedicare a participării la întruniri de către S. Brînză și V. Stati în contextul primei modalități obiective analizate, susținem pe deplin și opțiunea autorului A. Borodac, precum că această împiedicare (în ultimă ipoteză) presupune anume crearea unor obstacole în calea celor care doresc să participe la anumite întruniri [8, p. 149]. De fapt, se dorește participarea, dar se împiedică aceasta. În viziunea noastră, această împiedicare a participării nu poate fi concepută decât în ziua desfășurării întrunirii. Or, nu poate fi admisă o împiedicare a participării la întrunire mult timp înainte sau după epuizarea desfășurării întrunirii. După caz, în contextul împiedicării anterior participării la întrunire, poate fi vorba despre o împiedicare a desfășurării întrunirii.

c) **Violarea dreptului la libertatea întrunirilor prin constrângerea cetățenilor la participarea la miting, demonstrație, manifestație, procesiune sau oricărei alte întruniri.** În opinia noastră, limitele constrângerii urmează a fi limitate la violența nepericuloasă pentru viață sau sănătate doar în cazul în care infracțiunea nu este comisă de către o persoană cu funcție de răspundere sau de două sau mai multe persoane. Or, în cazul în care această violare a dreptului la libertatea întrunirilor este comisă în aceste condiții subiective, limitele constrângerii urmează a fi evaluate mai extins. De exemplu, se impune participarea obligatorie la întrunire de

către persoana cu funcție de răspundere, în caz contrar aceasta fiind sancționată disciplinar etc.

Concluzii

1. Un prim pas în identificarea temeiului juridic al răspunderii penale pentru infracțiunea de violare a dreptului la libertatea întrunirilor este anume stabilirea faptului de violare a acestui drept constituțional.

2. Nu se poate face o distincție ideală între împiedicarea desfășurării întrunirii și împiedicarea participării la întrunire.

3. Împiedicarea participării la întrunire nu poate fi concepută decât în ziua desfășurării întrunirii. Or, nu poate fi admisă o împiedicare a participării la întrunire mult timp înainte sau după epuizarea desfășurării întrunirii. După caz, în contextul împiedicării anterior participării la întrunire, poate fi vorba despre o împiedicare a desfășurării întrunirii.

4. **Împiedicarea organizării întrunirilor conform legii** nu valorifică limitele elementului material al infracțiunii prevăzute de art. 184 C. pen. al RM. Cu toate acestea, stabilim prin comiterea acestei fapte o certă violare a dreptului la libertatea întrunirilor.

5. În ipoteza corelării normative a dispozițiilor incidente răspunderii juridice pentru violarea dreptului la libertatea întrunirilor, se stabilește necesitatea completării art. 184 alin. (1) C. pen. al RM cu o formă obiectivă suplimentară de manifestare a elementului material – **împiedicarea ilegală a organizării mitingului, demonstrației, manifestației, procesiunii sau oricărei alte întruniri.**

Referințe bibliografice

1. Act internațional. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298-XI-II din 24.07.1997. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950. A intrat în vigoare la 3 septembrie 1953. În vigoare pentru Republica Moldova din 12 septembrie 1997. Publicată în ediția oficială: *Tratate internaționale*, 1998, Vol. 1, p. 341.

2. Act internațional. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217-XII din 28.07.1990. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. Adoptat la 16 decembrie 1966 la New York. Adoptat și deschis spre semnare de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966. Intrat în vigoare la 23 martie 1967, art. 49, pentru dispozițiile cu excepția celor de la art. 41; la 28 martie pentru dispozițiile de la art. 41. În vigoare pentru Republica Moldova din 26 aprilie 1993. Publicat în ediția oficială: *Tratate internaționale*, 1998, Vol. 1, p. 30.

3. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994 (în vigoare la 27.08.1994). Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 78, art. 140, din 29.03.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 1 din 12.08.1994.

4. Alecu Gh. *Instituții de Drept Penal. Partea generală și Partea specială*. Constanța: Ovidius University Press, 2010. 635 p.

5. Alecu Gh. *Drept penal. Partea Generală*. Constanța: Editura Europolis, 2005. 572 p.

6. Дьяков С. В., Игнатьев А. А., В. В. Лунев, Никулин С. И. *Уголовное право*. Москва: Издательская группа НОРМА - ИНФРА•М, 1999. 416 p.

7. Советское уголовное право. Общая и особенная части. Под ред. Солопанова Ю. В. Москва: Юридическая литература, 1981. 464 p.

8. Borodac A. *Manual de drept penal. Partea specială*. Chișinău: S. n.: 2004. 622 p.

9. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. *Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu*. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2009. 860 p.

10. Brînză S., Stati V. *Tratat de drept penal. Partea specială*. Vol. I. Chișinău: S. n., 2015. 1328 p.

11. DEX. *Dicționarul explicativ al Limbii Române*. Ediția a II-a. Conducătorul lucrării: Coteanu I., Seche L., Seche M. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1194 p.

12. Lege. *Codul contravențional al Republicii Moldova* nr. 218-XVI din 24.10.2008 (în vigoare 31.05.2009). Republicat în: *Monitorul Oficial* nr. 78-84, art. 100, din 17.03.2017. În: *Monitorul Oficial* nr. 3-6, art. 15, din 16.01.2009.

13. Lege. *Codul penal al Republicii Moldova* nr. 985-XV din 18.04.2002 (în vigoare 12.06.2003). Republicat în: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 72-74, art. 195, din 14.04.2009. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 128-129, art. 1012, din 13.09.2002.

14. Legea privind întrunirile nr. 26-XVI din 22.02.2008 (în vigoare 22.04.2008). În: *Monitorul Oficial* nr. 80, art. 261, din 22.04.2008.

15. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под общей ред. Лебедева В. М. Москва: Издательство НОМА, 2003. 880 p.

Recenzent:
Viorel V. BERLIBA,
conferențiar universitar, doctor
habilitat în drept.

DATE DESPRE AUTOR:
Irina EREMCIUC,
– jurist SRL „Cuptorul Fermecat”
Tel.: +373 693 200 60
e-mail: shobeaa@inbox.ru

DATA ABOUT THE AUTHOR:
Irina EREMCIUC,
– jurist SRL „Cuptorul Fermecat”
Tel.: +373 693 200 60
e-mail: shobeaa@inbox.ru

CZU 343.37

SEMNE CARE PARTICULARIZEAZĂ LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE INSOLVABILITATE FICTIVĂ

Adrian LEBEDINSCHI,

doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

REZUMAT

Noțiunea de *insolvabilitate* poate fi înțeleasă doar în sensul în care este admisă de legea civilă. Deși, utilizarea în ipoteza diferitor acte normative a mai multor termeni în unul și același sens este posibilă și obligatorie, doar în cazul în care legiuitorul nu a prevăzut altceva în mod expres. Referitor la infracțiunea de insolvabilitate fictivă, elementul material se înfățișează sub forma unei acțiuni în oricare dintre modalitățile care sunt descrise de *Legea insolvabilității* nr. 149/2012 și pot fi în legătură de cauzalitate cu eventualele daune în proporții mari cauzate creditorilor

Cuvinte-cheie: insolvabilitate, insolvabilitate fictivă, bancrută simplă, incapacitate de plată, creditor, daune cauzate, proporții mari.

SIGNS THAT IDENTIFY THE OBJECTIVE SIDE OF THE CRIME OF FICTITIOUS INSOLVENCY

Adrian LEBEDINSCHI,

PhD candidate, The Free International University of Moldova

SUMMARY

The notion of *insolvency* can only be understood in the sense specified in the civil legislation, although the use in the hypothesis of different legal acts of various terms that have the same meaning is possible and mandatory only if the legislator has not specifically provided otherwise. Regarding the crime of fictitious insolvency, the material element appears in the form of an action in any of the ways described by the *Insolvency Law* no. 149/2012 and may be causally related to subsequent large-scale damages caused to creditors.

Keywords: insolvency, fictitious insolvency, simple bankruptcy, incapacity for payment, creditor, damages caused, large scale.

Introducere. Cu adevărat, subliniază autorul P. S. Iani, prin incriminarea infracțiunilor economice în ansamblu se apără contra atentatelor infracționale relațiile care sunt stabilite de actele normative ce depășesc sfera ilicitului penal [1, p. 13]. Antreprenoriatul, precum și întreaga activitate economică, este însoțit de riscul asumării unor pierderi nu numai însăși antreprenorului nemijlocit, dar și contragenților săi. Este real acest fapt, deoarece includerea oricărui agent economic în circuitul civil presupune o oarecare încredere și față de el și față de acțiunile sale. Pentru ca riscul creditorilor să devină cât mai mic, mai nesemnificativ, legiuitorul a inclus în cadrul dreptului real instituția insolvabilității. Ca bază de incriminare au constituit-o normele juridico-civile, în particular reglementările din *Legea insolvabilității*.

Astfel, sfera și limitele insolvabilității sunt reglementate de legislația civilă, legea penală doar apără această sferă de incidență. De aceea normele de blanchetă, care reglementează faptele de natură economică (infracțiunile economice), necesită în cazul aplicării lor - invocarea obligatorie a altor acte normative (cadrul normativ regulator). În acest context, desigur, noțiunea de

insolvabilitate poate fi înțeleasă doar în sensul în care este admisă de legea civilă. Deși, utilizarea în ipoteza diferitor acte normative a mai multor termeni în unul și același sens este posibilă și obligatorie, doar în cazul în care legiuitorul nu a prevăzut altceva în mod expres.

Conținut de bază. Latura obiectivă a infracțiunii de insolvabilitate fictivă se caracterizează prin:

- declararea vădit falsă de către conducătorul sau proprietarul organizației comerciale, precum și de către întreprinzătorul individual, a insolvabilității sale;
- urmarea prejudiciabilă în forma unor daune în proporții mari sau deosebit de mari;
- raportul de cauzalitate între elementul material și urmările prejudiciabile [2, p. 113; 3, p. 139].

Conform art. 51 C. pen. al RM și art. 14 C. pen. al R.M., la baza răspunderii penale stă întotdeauna fapta socialmente periculoasă concretă, adică acțiunea sau inacțiunea unei anumite persoane care provoacă o daună prejudiciabilă relațiilor sociale, ocrotite de legea penală. Potrivit acestei teze și unui principiu din dreptul penal, nimeni nu poate fi tras la răspundere penală pentru convingerile sale politice sau religioase. De aici rezultă că ideile, convingerile,

dispoziția și reputația persoanei nu sunt pedepsite de dreptul penal.

Elementul material este componentul principal al laturii obiective a infracțiunii și constă în actul material săvârșit, actul de conduită uman interzis de legea penală. El poate să apară fie sub forma acțiunii, fie sub cea a inacțiunii.

Referitor la infracțiunea de insolvabilitate fictivă, elementul material se înfățișează sub forma unei acțiuni în oricare dintre modalitățile care sunt descrise de *Legea insolvabilității* nr. 149/2012 și pot fi în legătură de cauzalitate cu eventualele daune în proporții mari cauzate creditorilor [4, p. 107]. Cu adevărat, particularitățile acestor relații economice sunt încorporate în normele ramurilor de drept regulatorii și, de regulă, doar prin acestea din urmă devin accesibile normele juridico-penale. Însă unele particularități ale acestor relații sociale (comportamentul participanților) trebuie în mod nemijlocit să se ia în vedere la criminalizarea infracțiunilor economice, la interpretarea și aplicarea eficientă a acestor norme din C. pen. [5, p. 42], fapt care ar determina și delimitarea mai clară a infracțiunilor [5, p. 42]. Acest ultim fapt nu a fost valorificat de către legiuitorul din Republica Moldova, ceea ce antrenează ideea efectului

lipsei unei practici adecvate de combatere a infracțiunilor legate de insolabilitate prin mijloace de drept penal.

În conținutul juridic al infracțiunii, elementul material este desemnat printr-un cuvânt sau printr-o expresie, așa-numitul „verbum regens”, care indică acțiunea sau inacțiunea interzisă. În sensul legii penale, elementul material este determinat prin sintagma generică de *insolabilitate fictivă*. În context, interpretarea de blanchetă oferă insolabilității următorul conținut juridic: *situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată, constatată prin act judecătoresc de dispoziție*. De fapt, în opinia noastră, nu poate accede o *situație financiară* în calitate de element material al infracțiunii. Mai cu seamă că însăși realitatea unei stări de incapacitate de plată nu este constatată și aceasta nu preexistă. Adică, prin incriminarea infracțiunii de insolabilitate fictivă, legiuitorul a avut în vedere existența infracțiunii fără declararea și constatarea stării de faliment [6, p. 11, 94].

La fel, ca și în cazul insolabilității intenționate, în cazul celei fictive, legiuitorul nu oferă o interpretare descriptivă, apelând la determinarea elementului material printr-un semn de blanchetă. În context, autorul D. Ciuncan remarcă că falsificarea, sustragerea sau distrugerea evidențelor societății sau ascunderea unei părți din activul societății, înfățișarea de datorii inexistente sau prezentarea în registrele societății, în alt act sau în bilanț, a unei sume nedatorate constituie o modalitate de bancrută frauduloasă. În această modalitate alternativă nu este necesară existența falimentului declarat a societății, adică starea de nesolvabilitate comercială a firmei [7, p. 124-126; 8; 9].

În acest sens, caracterul fictiv al eventualei insolabilități poate fi orientat spre:

- capacitatea/incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată (situație financiară a debitorului caracterizată prin incapacitatea lui de a-și executa obligațiile pecuniare scadente, inclusiv obligațiile fiscale; incapacitatea de plată este, de regulă, prezumată în cazul în care debitorul a încetat să efectueze plăți);

- constatarea printr-un act judecătoresc de dispoziție (insolabilitatea se depășește prin proces judiciar complex care combină în special perioada de observație, procedura de insolabilitate, care continuă cu procedura de restructurare sau cu procedura falimentului, sau cu alte proceduri stabilite în

lege și care se intentează de instanța de judecată).

Interpretarea normelor de blanchetă identifică faptul că printre principalele competențe ale instanței de insolabilitate în cadrul *Legii insolabilității* sunt:

- pronunțarea motivată a hotărârii de intentare a procesului de insolabilitate și, după caz, de intrare în insolabilitate atât prin procedura falimentului, cât și prin procedura de restructurare a debitorului;

- **tragerea la răspundere a membrilor organelor de conducere care au contribuit la insolabilitatea debitorului, precum și sesizarea organelor de urmărire penală în legătură cu faptele reprobabile săvârșite de aceștia [...].**

După cum am menționat anterior, procesul de insolabilitate se intentează doar în temeiul unei **cereri de intentare a procesului de insolabilitate** (cerere introductivă). Această intentare a unui proces de insolabilitate presupune existența unui *temei*. În context, dacă temeiul general de intentare a unui proces de insolabilitate constă în incapacitatea de plată a debitorului, atunci temeiul special de intentare a unui proces de insolabilitate constă în supraîndatorarea debitorului în cazul în care acesta este persoană juridică responsabilă de creanțele creditorilor în limitele patrimoniului său. În acest caz, la baza evaluării patrimoniului debitorului trebuie pusă continuarea activității lui dacă acest fapt este posibil.

Componenta și mărimea obligațiilor debitorului sunt anume cele identificate la momentul depunerii cererii introductive. În ipoteza determinării temeiurilor de insolabilitate se iau în calcul: *mărimea obligațiilor pecuniare* (inclusiv suma restanței la livrarea bunurilor, la prestarea serviciilor și la îndeplinirea lucrărilor care urmează a fi plătite de către debitor); *mărimea datoriilor la credite, la împrumut, plus dobânda care urmează a fi achitată de către debitor*; *mărimea prejudiciilor care urmează a fi recuperate de la debitor*; *mărimea obligațiilor la bugetul public național prevăzute de lege*. De altfel, la constatarea insolabilității debitorului nu se ia în calcul valoarea creanțelor constituite din penalități și/sau din alte sancțiuni financiare aferente neexecutării obligațiilor; orice obligație de plată față de asociații (membrii, acționarii) debitorului.

Obligațiunea de depunere a cererii introductive intervine pentru debitorul în situația în care există unul dintre temeiurile prevăzute de lege și cu specifi-

carea: executarea integrală a creanțelor scadente ale unui sau ale mai multor creditori poate cauza imposibilitatea satisfacerii integrale la scadență a creanțelor celorlalți creditori; în cadrul lichidării, care se efectuează conform altor legi, devine evident că debitorul nu poate satisface integral creanțele creditorilor. Legislația în vigoare prevede un termen de depunere a cererii introductive. În ipoteza nerespectării termenului prevăzut de lege pentru depunerea cererii introductive sau, în genere, în cazul nedepunerii acesteia se operează cu o bancrută simplă. De exemplu, art. 240 C. pen. al Rom. prevede bancruta simplă ca fiind:

- *neintroducerea de către debitorul - persoana fizică ori de reprezentantul legal al persoanei juridice debitoare, a cererii de deschidere a procedurii insolvenței;*

- *introducerea tardivă, de către debitorul - persoana fizică ori de reprezentantul legal al persoanei juridice debitoare, a cererii de deschidere a procedurii insolvenței, într-un termen care depășește cu mai mult de 6 luni termenul prevăzut de lege de la apariția stării de insolvență.*

Această formă de identificare a bancrutei își găsește, potrivit legislației Republicii Moldova, incidență în conținutul răspunderii contravenționale (art. 288 C. con. al RM), care pune în evidență, pe lângă alte modalități normative de manifestare a infracțiunii, și pe *nedepunerea de către debitor a cererii introductive dacă există unul din temeiurile de intentare a procesului de insolabilitate*.

În acest sens, nu este justificată prevederea din art. 14 alin. (4) al *Legii insolabilității*, care stipulează că în cazul în care debitorul nu depune cerere introductivă în situațiile și în termenul prevăzut de lege, persoana care, în conformitate cu legislația în vigoare, are dreptul de a reprezenta debitorul, asociații cu răspundere nelimitată și lichidatorii debitorului sunt trase la *răspundere penală*. De fapt, această formă de manifestare a comportamentului ilegal, incidentă conținutului de bancrută simplă, este pasibilă de răspundere contravențională, dar nu penală. Deci, cu referire la acest ultim subiect, se impune, în viziunea noastră modificarea art. 14 alin. (4) al *Legii insolabilității*, prin înlocuirea sintagmei „*răspundere penală*” cu „*răspundere contravențională*”.

Deci, normele de blanchetă obligă depunerea cererii introductive imediat,

dar nu mai târziu de expirarea a 30 de zile calendaristice din data survenirii temeiurilor prevăzute. Dacă debitorul depune o cerere introductivă în cazul în care dispune de posibilități reale de a satisface integral creanțele creditorilor, persoanele culpabile poartă răspundere pentru prejudiciile cauzate creditorilor prin depunerea cererii, în particular, în cazul unei urmări imediate predeterminate – pentru infracțiunea de insolvabilitate fictivă.

În cererea introductivă a debitorului trebuie să se indice: codul fiscal și numerele conturilor bancare ale debitorului; valoarea creanțelor creditorilor, mărimea dobânzilor și penalităților aferente; temeiul creanțelor și termenele lor de executare, cu specificarea sumei creanțelor decurgând din daunele cauzate vieții și sănătății, precum și ale creanțelor salariale față de angajații debitorului; suma datoriilor la bugetul public național; motivarea temeiului insolvabilității; date despre cererile de chemare în judecată a debitorului primite spre examinare de către instanța de judecată, precum și despre titlurile executării asupra bunurilor debitorului; date despre bunurile debitorului, inclusiv despre mijloacele bănești și creanțele lui; candidatura propusă la funcția de administrator al insolvabilității/ lichidator.

Conform art. 85 al *Legii insolvabilității*, instanța de insolvabilitate preîntâmpină debitorul privitor la obligațiile și la răspunderea lui în conformitate cu prevederile C. pr. civ. al RM. Instanța de insolvabilitate cere debitorului să semneze, înainte de prima adunare a creditorilor, următoarea declarație: “Declar pe onoarea și pe răspunderea mea că orice informație, orală sau scrisă, pe care o voi prezenta instanței de insolvabilitate despre patrimoniul debitorului și despre activitatea lui de întreprinzător sau despre orice alt fapt pe care îl cunosc este adevărată și completă”. În cazul în care cererea introductivă este depusă de debitor, acesta, odată cu cererea, prezintă și declarația prevăzută anterior.

Termenul de examinare a cauzei de intentare a procesului de insolvabilitate este de cel mult 60 de zile lucrătoare de la data admiterii cererii introductive spre examinare. În funcție de circumstanțele cauzei și de motivele temeinice, instanța de insolvabilitate poate decide majorarea termenului de examinare a cauzei cu 15 zile lucrătoare. După judecarea cererii introductive, instanța de insolvabilitate adoptă una dintre următoarele hotărâri:

- se constată insolvabilitatea debitorului și i se intentează proces de insolvabilitate;

- se constată insolvabilitatea debitorului și i se intentează procedură simplificată a falimentului;

- se intentează procedură accelerată de restructurare a debitorului;

- se respinge cererea introductivă și se refuză intentarea unui proces de insolvabilitate față de debitor.

Instanța de insolvabilitate hotărăște, în baza aprecierii temeiului de insolvabilitate și a faptelor constatate în cadrul examinării cererii introductive, asupra intentării procedurii de insolvabilitate sau asupra respingerii cererii introductive. Hotărârea de intentare a procedurii de insolvabilitate devine executorie în momentul pronunțării.

Pe tot parcursul perioadei de observație, al procedurii de insolvabilitate, al procedurii falimentului și/sau al procedurii de restructurare, administratorul/ lichidatorul poate introduce în instanța de insolvabilitate acțiuni în vederea anulării următoarelor acte juridice dacă ele afectează bunurile debitorului: orice act juridic fictiv sau fraudulos încheiat de debitor în ultimii 3 ani precedenți intentării procedurii de insolvabilitate, care a afectat drepturile creditorilor; transferurile cu titlu gratuit din partea debitorului făcute în ultimii 3 ani precedenți înaintării cererii introductive, cu excepția actelor de îndeplinire a unor obligații morale sau actelor pentru binele public (de sponsorizare), în care generozitatea donatorului este proporțională patrimoniului său; tranzacțiile încheiate în ultimii 3 ani precedenți înaintării cererii introductive, în care prestația debitorului este vădit mai mare decât cea primită; transferurile de proprietate de la debitor către un creditor în contul unei datorii anterioare sau în folosul acestuia din urmă, efectuate în ultimele 4 luni precedente înaintării cererii introductive, la care creditorul nu avea dreptul sau care nu ajunseră la scadență; acordarea gratuită a unui gaj sau a unei ipoteci, a oricărei alte garanții pentru o creanță care era neasigurată în ultimele 4 luni anterioare înaintării cererii introductive sau pentru o creanță a unui acționar sau asociat al debitorului într-o perioadă similară,

dacă aceste creanțe nu au ajuns la scadență până la data intentării procedurii de insolvabilitate; orice acte încheiate și garanții acordate de către debitor după înaintarea cererii introductive.

Procesul de insolvabilitate încetează la cererea debitorului dacă acesta garantează că, după încetarea procesului, nu va fi în stare de insolvabilitate sau de supraîndatorare (în situația în care ultima a servit drept temei pentru intentarea procedurii de insolvabilitate).

Este important a se indica că dacă în alt stat a fost deschis un proces de insolvabilitate împotriva unui debitor care dispune de active pe teritoriul Republicii Moldova, executarea asupra activelor acestuia poate fi inițiată doar în cazul existenței unui acord bilateral între statul respectiv și Republica Moldova cu privire la insolvabilitatea transfrontalieră. Menționăm faptul că Republica Moldova, cel puțin la etapa actuală, nu are semnat niciun acord bilateral cu privire la insolvabilitate cu alte state.

Deci, anume acțiunea sau inacțiunea socialmente periculoasă este etapa premergătoare a oricărei infracțiuni. De aceea ele ocupă locul principal în latura obiectivă a infracțiunii și dau naștere altor etape: consecințelor socialmente periculoase și raportului de cauzalitate între elementul material și urmările prejudiciabile. Fiecare faptă infracțională, prin definiția sa, este socialmente periculoasă, nelegitimă și aduce daune valorilor și relațiilor sociale ocrotite de dreptul penal sau le pune într-o stare periculoasă. Asemenea faptă este socialmente periculoasă, din motivul că în ea își găsește expresie atentarea la obiectele ocrotite de legea penală și este nelegitimă, deoarece subiectul încalcă cerințele legii penale. Cele nuanțate anterior permit a concluziona asupra faptului că elementul material al infracțiunii de *insolvabilitate fictivă*, prevăzut expres în lege anume prin sintagma *insolvabilitatea fictivă*, constă în **acțiunea** de depunere a cererii introductive în instanța de insolvabilitate, această cerere având la bază un temei nejustificat și ireal. Adică, în context, nu este existentă o stare de incapacitate de plată a debitorului. De altfel, această stare de incapacitate de plată trebuie să fie inexistentă în realitate, dar nu doar în baza documentelor justificative. Cu alte cuvinte, în cazul în care nu este o stare de incapacitate de plată, dar debitorul depune o cerere falsă referitor la această situație, precum și în cazul în care se *înfățișează anumite datorii inexistente sau se prezintă în anumite acte sau în situația financiară*

a debitorului careva sume nedatorate. Deci, în sensul normei prevăzute de art. 253 C. pen. al RM, acest caracter fictiv vizează o acțiune unică sau o acțiune conturată prin mai multe acte, care determină fictivitatea acestei declarații a incapacității de plată.

În fapt, reiterăm că cererea depusă urmează a fi vădit falsă. Caracterul vădit (evident) fals este un semn subiectiv, care face referire la evidentul pentru conducătorul sau proprietarul organizației comerciale sau întreprinzătorul individual, care delară asupra incapacității de plată (insolvabilității, falimentului) [3, p. 139] false, cunoscându-se că organizația comercială sau întreprinzătorul individual are capacitatea de a asigura creanțele scadente ale creditorilor în măsură deplină [3, p. 139].

În cazul insolvabilității fictive (false), organizația comercială sau întreprinzătorul individual are la dispoziție suficiente active pentru a satisface creanțele scadente ale creditorilor, însă în mod evident fals declară referitor la insolvabilitatea sa în scopul inducerii în eroare a creditorilor pentru obținerea amânării sau eşalonării plăților, reducerii acestora sau anularea lor [10, p. 295].

Astfel, urmând acest enunț menționat, considerăm că incorect a fost soluționat următorul caz: *potrivit sentinței s-a stabilit că S.S., fiind fondator și deținând funcția de director al SRL „T”, urmărind intenția de a cauza daune considerabile creditorilor, a adus agentul economic la insolvabilitate intenționată în următoarele împrejurări. Astfel, în scopul neachitării datoriilor sale către SVP din Moldova, în 2010 SRL „T”, în persoana inculpatului, s-a adresat către Curtea de Apel Economică a RM cu cerere introductivă cu privire la intentarea procesului de insolvabilitate, din motivul că are datoriile creditoriale în mărime de 1 171 416 lei și se află în incapacitate de plată. În 2010 Curtea de Apel Economică a admis spre examinare cererea introductivă depusă de inculpat, iar în 2011 a pronunțat hotărârea de intentare a procedurii de insolvabilitate în privința SRL „T”, confirmând lista creditorilor, în care figurează I.S. (soția lui S.S.), acționara cu cota de 20% din capitalul statutar al SRL „T”, S.Sv. și P.I. În 2012 de către Direcția Generală Control și Revizie a CCCEC (actualul CNA) a fost emis Actul reviziei economico-financiare la SRL „T”, care a constatat că, în urma verificării corectitudinii și stabilirii cantității de puiet de pește vărsat în lacul G., s-a stabilit că contractul încheiat în 2007 de vânzare-cumpărare*

a puietului de pește, în rate și cu plata amânată cu SRL „P.” are un caracter fictiv, deoarece s-a dovedit faptul că pretinsele livrări de puiet de pește efectuate de SRL „P” au fost reflectate documentar, dar de facto aceste livrări nu au avut loc. Astfel, datoria în sumă de 2 589 652 lei, a SRL „T” față de SRL „P” este una ireală și a constituit elementul definitoriu în stabilirea incapacității de plată a întreprinderii SRL „T”, deoarece reprezintă ponderea a 70% din valoarea totală a creanțelor înaintate de creditorii. Din motivul tranzacțiilor dubioase efectuate de către inculpat, întreprinderea SRL „T” nu a fost capabilă de a-și desfășura activitatea economică normală și totodată să-și onoreze obligațiunile conform contractului din 2007, încheiat cu SVP a Moldovei, în persoana președintelui B.F. de activitate în comun, având ca obiect colaborarea părților în menținerea și îmbogățirea diversității biologice în lacul de acumulare G., precum și creșterea peștelui spre realizare, cu organizarea pescuitului și cu desfășurarea luptei contra braconajului, în rezultatul căruia directorul SRL „T” S.S. nu a achitat SVP din Republica Moldova, suma de 576 712 lei și ilegal a reținut în beneficiul său patrimoniul SVP din Republica Moldova, în sumă de 106 180 lei, cauzându-i daune în proporții deosebit de mari în mărime de 682 892 lei [11]. Or, incapacitatea de plată a fost de asemenea ireală, datorită unor tranzacții fictive. Acest demers determină lansarea ideii de existență a unei fictivități raportate la incapacitatea de plată a debitorului. Chiar dacă a fost inițiată procedura cu crearea aparenței unor tranzacții fictive desfășurate anterior, în prezența condiției stabilirii depunerii cererii introductive de către debitor sau persoanele împuternicite, se poate identifica, în viziunea noastră, o insolvabilitate fictivă. În cazul în care cererea introductivă nu a fost introdusă de către debitor sau persoanele împuternicite ale acestuia, atunci despre infracțiuni legate de insolvabilitate nu poate fi vorba. În context se stabilește o infracțiune concurrentă în această corelație: fals, uz de fals etc.

Depunerea cererii introductive de pornire a procedurii de insolvabilitate urmează a respecta anumite limite normative. După formă, actele necesare întinerii procesului de insolvabilitate trebuie să fie perfectate conform regulilor prevăzute de *Legea insolvabilității*, iar după conținut actele trebuie să fie false, adică în realitate debitorul are capacitatea de a achita în termenele stabilite

creanțele scadente ale creditorilor, fie că activele debitorului nu sunt depășite de pasive. În cazul în care are loc declararea intenționată falsă a incapacității de plată într-o formă și procedură neprevăzută de lege, se poate constata, după caz, conținutul infracțiunii de escrocherie (art. 190 C. pen. al RM).

Comunicând faptul insolvabilității debitorului, făptuitorul îl confirmă prin prezentarea de acte false care reflectă activitatea economică a debitorului și care se anexează la cererea cu privire la deschiderea procedurii concursuale. În acest caz uzul de fals al actelor publice sau al altor documente va fi cuprins de conținutul infracțiunii de insolvabilitate fictivă, fără o invocare suplimentară a infracțiunilor legate de acest uz de falsuri.

Independent de modalitatea normativă, art. 253 C. pen. al RM indică la o urmare imediată în forma unor *daune în proporții mari cauzate creditorilor*. Și dacă, conform legislației penale române modalitatea normativă concretă invocă o anumită urmare imediată (în funcție de fiecare modalitate normativă, urmează a fi analizată, în opinia autorilor C. Voicu, A. Boroș, F. Sandu și I. Molnar, și *urmarea imediată* [4, p. 107]), acest ultim fapt nu devine pertinent și cert rezultând din conținutul legislației penale a Republicii Moldova (art. 253 C. pen. al RM), care vizează în calitate de element material - insolvabilitatea fictivă, manifestată într-o singură modalitate faptică - *depunerea unei cereri introductive false*.

Deci, urmarea imediată constă în cauzarea unor daune în proporții mari creditorilor, în primul rând, de pierderile creditorilor în forma prejudiciului material real și a venitului ratat [10, p. 296], cu condiția că depășește anumite limite cantitative, evaluate în bani. De aici și contextul, că cererea introductivă, deși poate fi depusă de creditorii, nu este relevantă pentru a fi admisă în ipoteza infracțiunii prevăzute de art. 253 C. pen. al RM. Or, prezentarea unei cereri introductive false de către creditorii, prin cauzarea unor daune acestor creditorii, se exclude răspunderea penală în baza lipsei semnelor componente de infracțiune (lipsește obiectul juridic de atentare). Cauzarea daunei se cuprinde de intenția directă sau indirectă a persoanelor, care sunt subiecți ai infracțiunii de insolvabilitate fictivă (falsă) [10, p. 296].

Dauna desemnează o pagubă, prejudiciu ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni; iar în context se are în vedere anume dauna materială - ca fiind

paguba adusă unui drept patrimonial [12, p. 90]. Conform art. 126 C. pen. al RM, prin *daune în proporții mari* trebuie înțelese acele prejudicii patrimoniale reale sau în forma unor venituri nerealizate care depășesc, la momentul săvârșirii infracțiunii, valoarea a 20 de salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei. Potrivit art. 126 alin. (1¹) C. pen. al RM, se consideră proporții deosebit de mari valoarea bunurilor sustrate, dobândite, primite, fabricate, distruse, utilizate, transportate, păstrate, comercializate, trecute peste frontiera vamală, valoarea pagubei pricinuite de o persoană sau de un grup de persoane, care depășește valoarea a 40 salarii medii lunare pe economie prognozate, stabilite prin hotărârea de Guvern în vigoare la momentul săvârșirii faptei (actualmente fiind individualizată răspunderea penală în baza art. 253 alin. (2) lit. b) C. pen. al RM)).

Daunele se manifestă prin prejudiciul cauzat unui creditor sau comasat drept o pagubă pe seama daunelor produse mai multor creditori [3, p. 134]. Această daună se stabilește de fiecare dată prin analiza și evaluarea tuturor circumstanțelor cauzei [3, p. 135]. În context, infracțiunea de insolvabilitate fictivă, fiind o formă de manifestare a bancrutei frauduloase, se consideră consumată din momentul survenirii urmării imediate, iar prin această concluzie se determină ca fiind prezentă o descriere a componenței materiale a infracțiunii [2, p. 113; 3, p. 139], adică infracțiunea se consideră consumată din momentul depunerii, în baza legii, a unei cereri introductive false de intentare a procesului de insolvabilitate, prin cauzarea unor daune în proporții mari creditorilor. Anume din acest moment se poate vorbi despre lezarea obiectului apărut de legea penală. Or, introducerea cererii de intentare a procesului de insolvabilitate în instanța judecătorească presupune efectuarea unor proceduri complexe, care poate include diferite expertize, controale etc. Implicarea debitorului pretins insolubil într-o asemenea procedură costisitoare se poate răsfrânge în mod negativ asupra stării financiar-patrimoniale a debitorului. În consecință, datorită specificului relațiilor legate de insolvabilitate, vor fi prejudiciate interesele creditorilor. Este important ca această prejudiciere, în varianta tipică a infracțiunii, să fie, cantitativ, evaluată la mărimea unor daune în proporții mari cauzate creditorilor.

Pentru întregirea faptică a laturii

obiective a infracțiunii este importantă și determinarea unor condiții obiective de incriminare. Cu alte cuvinte, pentru caracterizarea deplină a acțiunii infracționale o mare importanță o are situația săvârșirii infracțiunii, precum și mijloacele pe care subiectul le-a întrebunțat acționând asupra obiectului infracțiunii, asupra altor procese din realitatea obiectivă. În legătură cu fapta prejudiciabilă este și problema locului, timpului, modului și mijlocului de săvârșire, deoarece: în unele cazuri, aceste elemente fac parte din descrierea laturii obiective în norma de incriminare așa încât, stabilirea lor este necesară pentru o corectă calificare juridică faptei; în alte cazuri, aceste semne nu fac parte din descrierea laturii obiective a infracțiunii, dar stabilirea acestora are importanță în calitate de circumstanțe atenuante sau agravante, după caz, ajutând la corecta individualizare a pedepsei penale.

Legiuitorul a identificat insolvabilitatea fictivă ca fiind determinată obiectiv prin intermediul acțiunii de *depunere* a unei cereri introductive în instanța de insolvabilitate. Instanța de insolvabilitate este obligată să admită spre examinare cererea introductivă în raport cu care se adoptă imediat o încheiere, dar în cel mult 3 zile de la data depunerii. Anume în baza aprecierii *temeiului de insolvabilitate și a faptelor constatate în cadrul examinării cererii introductive*, se hotărăște asupra intenției procedurii de insolvabilitate sau asupra respingerii cererii introductive. De aici și condiția obligatorie de incriminare – intentarea unui proces de insolvabilitate. Dar, între momentul de intentare a procesului de insolvabilitate și cauzarea unor daune creditorilor poate fi o durată de timp mai mică sau mai mare, mai mult sau mai puțin predeterminată, fapt pentru care susținem ideea de a fixa normativ o componență de infracțiune cu caracter formal, și anume lăsată, în aspect consumativ, la etapa comiterii elementului material al infracțiunii: *depunerea de către debitor a cererii introductive în baza unui temei fals de intentare a procesului de insolvabilitate, cu condiția admiterii acestuia*. În perspectiva unor modificări de lege penală promovate în materia reglementării infracțiunii de insolvabilitate fictivă, ar fi necesară determinarea daunelor cauzate creditorilor doar ca efect al epuizării infracțiunii, dar nu a consumării acesteia. Adică, epuizarea infracțiunii de bancrută frauduloasă (pseudobancrută) se prezintă sub forma continuării infracțiunii după momentul consumării.

De altfel, este important a consemna faptul că procesul concursual al insolvabilității oricărei întreprinderi în mod convențional poate fi configurat prin trei etape:

1) crearea de către debitor a stării de insolvabilitate;

2) examinarea cauzei în instanță, etapă inițiată cu depunerea unei cereri în acest sens;

3) executarea hotărârii care vizează desfășurarea procedurilor concursuale.

La oricare dintre aceste etape este posibilă comiterea infracțiunii de acțiuni ilegale în caz de faliment, însă acțiunile orientate spre falimentul intenționat (insolvabilitatea intenționată, insolvabilitatea premeditată) și falimentul fals (insolvabilitatea fictivă, pseudobancruta) se comit la prima etapă. Acțiunile ilegale în caz de insolvabilitate pot fi comise la oricare etapă, făcându-se delimitare între acțiunile ilegale în prevederea falimentului și în procesul falimentului [13, p. 364]. Este prioritar a menționa că în cazul insolvabilității fictive (insolvabilității false, pseudobancrutei) cererea corespunzătoare în instanță o adresează anume debitorul, alți decalaranți în această ipoteză fiind mai puțin probabili. Din aceste rațiuni, de fiecare dată la depunerea cererii de către debitor, urmează să se verifice versiunea referitoare la prezența semnelor de insolvabilitate fictivă [13, p. 367] (pseudobancrută).

Legătura de cauzalitate rezultă din însăși materialitatea infracțiunii incriminate. Între acțiunile amintite și starea de încetare a plăților nu trebuie să existe o legătură de cauzalitate, fiind suficient ca acestea să premeangă ori să însoțească această stare pentru a-i conferi un caracter fraudulos bancrutei, prin denaturarea sau ascunderea reală a situației de capacitate de plată debitorului. De altfel, nu susținem opinia autorului V. Pașca, care remarcă că aceste acțiuni *pot să urmeze acestei stări* [14, p. 164]. În cazul în care starea de încetare a plăților (starea de insolvență) există deja și este depusă o cerere introductivă în contextul anume a acestei stări de incapacitate de plată, nu poate fi vorba despre o infracțiune de insolvabilitate fictivă (cel puțin conform legislației penale a RM). Expresia sugerează în primul rând existența raportului de cauzalitate între fapta personală și prejudiciul suferit de averea debitorului și consecutiv de creditor, dar totodată și aplicarea textului chiar și în situația în care fapta a constituit o **condiție** favorabilă pentru realizarea efectului [15, p. 321].

În cazul insolvenței fictive (pseudobancrutei) este posibilă, în aserțiunea noastră, atât pregătirea, cât și tentativa de infracțiune. Tentativa este cea încercare nereușită a infracțiunii, constând în punerea în executare a hotărârii de a săvârși infracțiunea, executare care a fost întreruptă sau nu și-a produs rezultatul.

Realizarea unor acte premăgătoare depunerii cererii introductive, care sunt legate de crearea aparenței (fictivității) unor datorii inexistente sau deținerea unor acte false în vederea prezentării lor în instanța de insolvență, va fi interpretată ca fiind o pregătire a infracțiunii de insolvență fictivă (pseudobancrută). Doar folosirea și deținerea actelor false va fi interpretată ca fiind o parte a infracțiunii de insolvență fictivă, nu și falsul propriu-zis al actelor care conturează situația fictivă. Acest fals urmează a fi calificat distinct. În cazul în care cererea introductivă a fost depusă în instanța de judecată, dar nu s-a intentat un proces de insolvență, constatându-se faptul unui temei fictiv, poate fi vorba despre o tentativă de infracțiune în acest sens.

Concluzii:

1. Referitor la infracțiunea de insolvență fictivă, elementul material se înfățișează sub forma unei acțiuni în oricare dintr modalitățile care sunt descrise de *Legea insolvenței* nr. 149/2012 și pot fi în legătură de cauzalitate cu eventualele daune în proporții mari cauzate creditorilor.

2. Caracterul fictiv al acestei eventuale insolvenței poate fi orientat spre: - capacitatea/incapacitatea de a-și onora obligațiile de plată; - constatarea printr-un act judecătoresc de dispoziție.

3. Bancruta simplă își găsește incidență în conținutul răspunderii contravenționale (art. 288 C. con. al RM), care pune în evidență, pe lângă alte modalități normative de manifestare a infracțiunii, și *nedepunerea de către debitor a cererii introductive dacă există unul dintre temeiurile de intentare a procesului de insolvență*. De aici și necesitatea modificării art. 14 alin. (4) al *Legii insolvenței*, prin înlocuirea sintagmei „*răspundere penală*” cu „*răspundere contravențională*”.

4. În sensul normei prevăzute de art. 253 C. pen. al RM, caracterul fictiv vizează o acțiune unică sau o acțiune conturată prin mai multe acte, care determină fictivitatea acestei declarații a incapacității de plată.

5. Infracțiunea de insolvență fictivă, fiind o formă de manifestare a bancrutei frauduloase, se consideră con-

sumată din momentul survenirii urmării imediate, iar prin această concluzie se determină ca fiind prezentă o descriere a componenței materiale a infracțiunii.

6. Pentru întregirea laturii obiective a infracțiunii este importantă și determinarea unor condiții obiective de incriminare – intentarea unui proces de insolvență.

7. Între procesul de intentare a procesului de insolvență și cauzarea unor daune creditorilor poate fi o durată de timp mai mică sau mai mare, mai mult sau mai puțin predeterminată, fapt pentru care susținem ideea de a fixa normativ o componență de infracțiune cu caracter formal, și anume lăsată, în aspect consumativ, la etapa comiterii elementului material al infracțiunii: *depunerea de către debitor a cererii introductive în baza unui temei fals de intentare a procesului de insolvență, cu condiția admiterii acestuia*.

8. În perspectiva unor modificări de lege penală admise în materia reglementării infracțiunii de insolvență fictivă, ar fi necesară determinarea daunelor cauzate creditorilor doar ca efect al epuizării infracțiunii, dar nu al consumării acesteia.

9. Suntem adepții modificării titlului infracțiunii de *insolvență fictivă în pseudobancrută*.

Referințe bibliografice

1. Яни П. С. Уголовная ответственность за незаконное предпринимательство, Москва: Московский психолого-социальный институт; ИПК РК Генеральной Прокуратуры РФ; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2001. 48 p.
2. Уголовное право. Особенная часть. 2-е издание, исправленное и дополненное. Москва: Юрайт-М, 2002. 232 p.
3. Уголовное право. Особенная часть. Под редакцией Л. Д. Гаухмана, С. В. Максимова. Москва: Форум: ИНФРА-М. 2003. 400 p.
4. Voicu C., Boroî A., Sandu F., Molnar I. Drept penal al afacerilor. București: Editura Rosetti, 2002. 464 p.
5. Шишко И.В. Экономические правонарушения. Вопросы юридической оценки и ответственности. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004. 307 p.
6. Moldoveanu N. Criminalitatea economico-financiară în societățile comerciale, București, GLOBAL PRINT, 2015. 456 p.
7. Ciuncan D. Bancruta frauduloasă. În: Revista de drept penal. Anul VII, nr. 3 (iulie-septembrie). București: Asociația Română de Științe Penale, 2000, p. 124-126.
8. Ciuncan D. Bancruta frauduloasă. <http://dorin.ciuncan.com/carti/bancruta-frauduloasa-2/>. Vizitat: 6.05.2015.

9. Ciuncan D. Bancruta frauduloasă. <http://www.nastrut.ro/bancruta-frauduloasa/>. Vizitat: 6.05.2015.

10. Уголовное право России. Часть Особенная. 2-е издание, переработанное и дополненное. Под редакцией Л. Л. Круликова. Москва: Волтерс Клувер, 2004. 880 p.

11. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-170/2016. Decizie din 20 ianuarie 2016. mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=5613. Vizitat: 23.05.2016.

12. Boroî A., Gorunescu M., Popescu M. Dicționar de drept penal. București: All Beck, 2004. 424 p.

13. Курс криминалистики. В трех томах. Том III. Криминалистическая методика. Методика расследований преступлений в сфере экономики, взятости и компьютерных преступлений. Под редакцией О.Н. Коршуновой, А.А. Степанова. Санкт-Петербург: Издательство «Юридический центр», 2004. 573 p.

14. Pașca V. Falimentul fraudulos. Răspundere și sancțiuni. București: Lumina Lex, 2005. 272 p.

15. Turcu I. Insolvența comercială, reorganizarea judiciară și faliment. București: Lumina Lex, 2000. 448 p.

Recenzent:

Viorel V. BERLIBA,
conferențiar universitar, doctor
habilitat în drept.

DATE DESPRE AUTOR:

Adrian LEBEDINSCHI,
– Deputat în Parlamentul Republicii
Moldova
Tel.: 078-000-902
e-mail: adrian@lebedinsky.org

DATA ABOUT THE AUTHOR:

Adrian LEBEDINSCHI,
– MP of the Republic of Moldova
Tel.: +373 78 000 902
e-mail: adrian@lebedinsky.org

CZU:340.13:341.9

PARTICULARITĂȚI SPECIFICE RĂSPUNDERII DE DREPT PRIVAT

Dumitru BALTAG

doctor habilitat, Profesor universitar, ULIM

Veaceslav CERBA

doctorand, ULIM

REZUMAT

Răspunderea juridică cu siguranță reprezintă fenomenul care este extrem de complex din punct de vedere juridic. Acest lucru determină delimitarea modelelor teoretice ale răspunderii: modelul teoretic al răspunderii în dreptul privat și modelul teoretic al răspunderii în dreptul public. Aceste modele sunt luate drept bază atunci când unii autori încearcă a delimita anumite particularități ce caracterizează răspunderea juridică în diferite ramuri de drept sau, în mod mai general, în domeniile dreptului public și al celui privat.

Cuvint-cheie: răspundere juridică, răspundere juridică în dreptul privat, particularități, model teoretic al răspunderii juridice.

LEGAL LIABILITY PECULIARITIES IN PRIVATE LAW

Dumitru BALTAG

dr. hab. in law, university professor, Free International University of Moldova

Veaceslav CERBA

PhD student, Free International University of Moldova

SUMMARY

Legal liability is a phenomenon that, from a legal point of view, is extremely complex. This determines the delimitation of the theoretical models of liability: the theoretical model of responsibility in private law and the theoretical model of responsibility in public law. These models are taken as a basis when some authors try to delineate certain features of legal responsibility in different branches of law.

Keywords: legal liability, liability in private law, peculiarities, theoretical model of legal liability.

Introducere. Răspunderea juridică este fenomenul ce ordonează raporturile juridice. Atât răspunderea de drept public, cât și cea de drept privat au menirea de a conferi subiectelor raporturilor juridice siguranța în perspectivele raporturilor juridice ale căror părți devin acestea. Totuși, în funcție de ramură de drept sau de domeniu (privat sau public), aceste perspective sunt evidențiate de particularitățile pe care le prezintă răspunderea juridică. Astfel, articolul ce urmează vine să analizeze teoretic unele particularități manifestate în domeniul răspunderii de drept privat.

Metode aplicate și materiale utilizate. Întru evidențierea aspectelor relevante ale manifestării răspunderii de drept privat, autorul a ales să aplice următoarele metode: analitică, istorică, comparativă. Analiza unor aspecte ale răspunderii din dreptul privat

derivată din aplicarea metodei analitice a dus la evidențierea celor mai importante diferențe dintre răspunderea de drept privat și răspunderea de drept public. Din perspectivele metodei istorice, menționăm că s-au accentuat unele reglementări în evoluția lor temporală, iar metoda comparativă este cel mai mult folosită întrucât se caută evidențierea unor aspecte specifice derivate anume din comparația răspunderii de drept public și a celei de drept privat.

Bineînțeles că elaborarea prezentului articol nu se putea realiza fără fundamentarea normativă și teoretică a conținutului său. Reieșind din acestea, autorul a utilizat acte normative precum Codul de Procedură Civilă și altele.

Din punct de vedere teoretic, lucrările ce au servit drept sursă de inspirație și punct de pornire pentru această lucrare au drept autori pe: M. Mureșan, D. Chirică, Du-

mitru Popa, Joffe, I. V. Zaharov, Shershenevich etc.

Rezultate obținute și discuții.

Așa cum menționa autorul prezentei lucrări în alte articole, problematica răspunderii juridice rămâne a fi actuală, deși există o multitudine de lucrări care abordează diverse aspecte ale acestui fenomen. Se afirmă în același timp că examinarea răspunderii juridice din perspective mai înguste ar prezenta originalitate și actualitate în plus. Din aceste considerente vom menționa că în continuarea celor deja relatate și argumentate anterior, afirmăm că unul dintre segmentele ce prezintă interes pentru cercetarea contemporană a răspunderii juridice ține de manifestarea acesteia în ramurile dreptului privat și în cele ale dreptului public. Întrucât regulile, principiile, procedurile etc. utilizate pe parcursul aplicării normelor ce reglementează răspunderea juri-

dică în cele două sfere ale dreptului interacționează, dar și prezintă particularități incontestabile, putem afirma că anume cercetarea lor separată, cu luarea în calcul a tuturor elementelor comune, chiar prezintă interes științific ce denotă actualitate și originalitate. Pe lângă elementele comune menționăm interacțiunea permanentă a acestora în virtutea corelației strânse dintre ramurile de drept public și privat. Corespunzător, răspunderea de drept public și cea de drept privat se află într-o strânsă interacțiune permanentă ce face ca elementele componente ale modelului lor teoretic să se întrepătrundă întru conferirea unei eficiențe mai mari instituției răspunderii juridice, iar în consecință, conferirea unei eficiențe adevărate legalității și ordinii de drept.

Distincțiile pe care le prezintă răspunderea juridică în dreptul privat ne permit să o identificăm ca o categorie juridică independentă și ca un obiect separat de cercetare. Acest lucru îl evidențiem grație caracterelor pe care le prezintă răspunderea de drept privat, dar și elementele componente ale modelului teoretic al acesteia.

Aceasta, așa cum e firesc pentru instituția răspunderii juridice în general, are un caracter de orientare și disciplinare a acțiunilor subiectelor în cadrul raporturilor juridice de drept privat. Aplicarea răspunderii în ramurile de drept privat are menirea de a indica consecințele comportamentului necorespunzător literii legii, iar participanții la raporturile juridice civile au libertatea de a alege între comportamentul conform legii și altor acte normative – izvoare de obligații și cel ce atrage consecințele negative relative răspunderii juridice în cadrul ramurilor de drept privat. Prioritate se acordă bineînțeles rolului disciplinator al răspunderii, care este firesc să fie ales de către subiectele vizate

anterior. Acest caracter de disciplinare îl putem compara cu rolul normelor juridice, al prescripțiilor normative în societate. Astfel, realizarea instituției răspunderii juridice în general, și a celei de drept privat sau public în mod special, exercită un impact determinant asupra atitudinii și comportamentului subiectelor ramurilor corespunzătoare de drept. Aici putem face corelația cu sistemul juridic ale cărui componente sunt: conștiința – dreptul – ordinea de drept. Conștiința juridică joacă rolul unui receptor, primind stimulii pe care-i emite societatea, îi ordonează și îi supune unui examen axiologic. În același timp, joacă și un rol de baraj, interpunându-se între acești stimuli și realitatea normativă. Conștiința juridică apare ca o premisă a dreptului, iar funcția sa normativă este mijlocită de ipostazele conștiinței prin care omul devine subiect propriu-zis și titular de drepturi [8].

Or, făcând această paralelă între rolul de disciplinare a acțiunilor/inacțiunilor subiectelor ramurilor de drept privat și conștiința juridică pe care o manifestă acestea, putem contura și o conștiință juridică de drept privat. Specificul conștiinței juridice de drept privat ar fi anume reflectarea în conștiința subiectului de drept a conținutului normelor juridice de drept privat, evaluarea efectelor juridice ale comportamentului pe care-l poate alege subiectul și optarea pentru una dintre alternativele de comportament reflectate de propria conștiință. Cu cât nivelul conștiinței juridice este mai dezvoltat, cu atât opțiunile subiectelor dreptului privat se aliniază mai mult la categoria de comportament conform normelor juridice.

În general problematica răspunderii juridice în dreptul privat își are la origini studiul diferențelor pe care le prezintă răspunderea subiectelor de drept public și a

celor de drept privat. Din această perspectivă, doctrina rusă vehiculează ideea că astfel se diminuează rolul și importanța răspunderii de drept privat [10]. Spre exemplu autorul rus V. E. Chirkin menționează că la baza răspunderii juridice a persoanei de drept public stă întotdeauna caracterul de drept public și nu cel de drept privat. Răspunderea de drept privat, dacă prezintă o oarecare semnificație în atare situații, ea oricum se prezintă pe plan secund [11, p. 27].

Noi nu suntem de acord cu această poziție și menționăm că nicidecum nu putem plasa pe trepte diferite din punctul de vedere al importanței lor răspunderea de drept public și a celei de drept privat. De fapt fiind vorba de aceeași instituție juridică manifestată în diferite subsisteme ale sistemului dreptului. Din aceste considerente menționăm că nu se poate afirma că aceeași instituție juridică prezintă o mai mare importanță când se manifestă într-unul din subsisteme și dimpotrivă, este mai puțin importantă când se reflectă în altul din subsisteme. Analizând anume modelul teoretic al răspunderii juridice de drept public și cel al răspunderii de drept privat ajungem la concluzia că acesta se plasează la un nivel egal în cadrul celor două subsisteme.

Bineînțeles că fiecare dintre modelele teoretice analizate prezintă specificul și caracterele proprii, însă acest lucru nicidecum nu ne poate duce în eroare și nu ne poate crea opinia eronată care ar reflecta prioritatea uneia față de cealaltă. Particularitățile proprii sunt elemente pe care le regăsim la orice instituție juridică și la orice fenomen în general. De aceea este absolut firesc și suficient să înțelegem că aceste particularități pot doar contura anumite tente specifice unui sau altui fenomen, mai ales când ne referim la unul și același fenomen regăsit în două

subsisteme ale sistemului de drept al unui stat.

Dintre particularitățile pe care le prezintă răspunderea de drept privat, menționăm:

Răspunderea juridică regăsită în ramurile dreptului privat denotă un caracter interramural din domeniul privat, cumulând mai multe elemente specifice originare din mai multe ramuri ale dreptului privat. Iar acest lucru dovedește unitatea răspunderii juridice aplicabile în caz de nesocotire a normelor juridice de drept privat. Or, nu putem nicidecum să detașăm net răspunderea de dreptul familiei de răspunderea de drept civil sau de răspunderea de drept funciar spre exemplu. Bineînțeles că pe lângă faptul că ele au la bază încălcarea normelor juridice aparținente la diferite ramuri ale dreptului privat și au subiecte specifice, atunci când vine vorba despre aplicarea normelor ce reglementează procedura de tragere la răspundere ajungem la concluzia că ele au și multiple elemente comune. Iar acest lucru ne dă dreptate atunci când vorbim despre existența categoriei juridice a răspunderii de drept privat. În consecință deducem și totalitatea caracterelor specifice răspunderii juridice de drept privat [10].

Ținând cont de izvorul normativ ce reglementează răspunderea, răspunderea de drept privat poate fi *reglementată și de acte normative subordonate legii, inclusiv de contractele încheiate între părți, acte unilaterale* de exprimare a voinței subiectului de drept. Or, acest caracter este un element de delimitare, așa cum menționa autorul mai înainte, întrucât conferă libertate părților contractante în stabilirea măsurilor și limitelor răspunderii. Aceasta bineînțeles se stipulează în contract cu respectarea cadrului legal corespunzător. Astfel, limitele răspunderii reglementate de lege nu pot fi depășite prin alte limite incluse în textul

contractului sau al altui act juridic generator de drepturi și obligații. Respectiva trăsătură a răspunderii de drept privat derivă din principiul autonomiei voinței părților și din cel al libertății contractuale.

Astfel, clauzele contractuale standard reprezintă toate clauzele formulate anticipat pentru o multitudine de contracte, pe care o parte contractantă (utilizator) le prezintă celeilalte părți la încheierea contractului. Este indiferent dacă prevederile formează un document separat sau sunt parte a documentului ce reprezintă contractul, de asemenea nu contează numărul condițiilor și forma contractului. În același timp nu există clauze contractuale standard în măsura în care condițiile contractului au fost negociate în particular între părți [1, art. 712, al. 1, 2]. Or, limitele și termenii răspunderii contractuale se pot stabili atât în textul clauzelor contractual standard, cât și în textul clauzelor particulare negociate de către cocontractanți. În cazul în care unele dintre clauzele contractului au fost preformulate de una dintre părți, iar altele au fost negociate de părți, când vor exista contradicții între aceste clauze contractual, prioritate vor avea clauzele contractuale negociate. Clauzele contractuale negociate vor avea prioritate față de clauzele contractuale standard indiferent de momentul în care au devenit clauze contractuale (până la încheierea contractului sau după încheierea contractului) și indiferent de forma lor (cu condiția că s-a respectat forma cerută pentru valabilitatea contractului și a clauzelor acestuia) [2, art. 714]. Or, în funcție de natura clauzelor contractuale, răspunderea poate fi reflectată atât de cele standard, cât și de cele negociate, unica condiție obligatorie de a fi respectată este cea care ține de nedepășirea cadrului legal al răspunderii juridice.

De menționat este și faptul că

regulile cu privire la clauzele contractuale standard, inclusiv cele ce reglementează răspunderea părților, se aplică cu privire la toate clauzele contractuale cu excepția cazurilor prevăzute de lege. Spre exemplu, chiar în cadrul răspunderii de drept privat, atunci când ne referim la asemenea clauze stipulatoare de răspundere juridică, menționăm că regulile menționate nu se vor aplica cu privire la clauzele contractuale standard raporturilor de muncă și familiale. Or, așa cum s-a reiterat de mai multe ori, chiar și în cadrul restrâns al răspunderii juridice de drept privat și în cel al răspunderii juridice de drept public, se regăsesc diferențe esențiale de la o ramură la alta de drept. Acest lucru nu echivalează nicidecum cu delimitarea lor netă și categorică, doar că specificul fiecărei ramuri de drept, specificul răspunderii juridice care operează în cadrul fiecărei ramuri de drept, reclamă atenție deosebită atunci când vorbim despre interacțiunea elementelor de drept public cu cele de drept privat.

În continuarea ideii de mai sus exemplificăm prin aceea că însăși prin litera legii se stipulează că regulile ce țin de clauzele contractual standard nu se vor aplica în toate cazurile când se vizează ramurile dreptului privat, inclusiv în cazurile de survenire a răspunderii contractuale [1, art. 720, al.4]. Spre exemplu, CCRM stipulează că dispozițiile referitoare la ele nu se aplică în cazul contractelor din domeniul dreptului muncii, moștenirii, familiei și societăților comerciale.

Dar și atunci când nu se exclude aplicarea acestor reguli avem situații când ele se aplică cu luarea în calcul a anumitor particularități. Spre exemplu CCRM stipulează că: în contractul dintre întreprinzător și consumator, prevederile prezentului capitol se aplică ținându-se cont de următoarele condiții:

a) clauzele contractuale standard se consideră ca fiind stabilite de întreprinzător, dacă nu au fost introduse în contract de către consumator;

b) art.715-719 se aplică la condițiile contractuale reformulate și atunci când acestea sunt determinate pentru folosință de o singură dată, precum și în măsura în care consumatorul nu a putut influența conținutul prevederilor din cauza reformulării lor;

c) la aprecierea defavorizării necorespunzătoare conform art.716 alin.(1) și (2), se iau în considerare și împrejurările existente la încheierea contractului.

Alt caracter important al răspunderii de drept privat ține de *inițiativa subiectului care se manifestă și stă la baza declanșării și instituirii răspunderii juridice*. Astfel, dacă normele juridice determinate din textul legii sau din contract, ce reglementează răspunderea juridică a părților intră în acțiune la inițiativa părților, vom fi în fața răspunderii de drept privat. În caz contrar, când încălcarea normei ridică inițiativa din partea organelor statului, uneori chiar și împotriva voinței păgubitului, raportul de răspundere se va circumscrie domeniului dreptului public [14, p. 8].

Pe de altă parte, din perspectiva principiului disponibilității, răspunderea juridică se angajează la sesizarea persoanei ale cărei drepturi sau interese legitime au fost lezate. În lumina acestui principiu, instanța de judecată va dispune în limitele obiectului determinat de către părți prin cererea de chemare în judecată, pronunțându-se doar asupra cererilor cu care a fost investită. Acest principiu reflectă dreptul părților de a dispune de desfășurarea procesului civil atât prin sesizarea instanței de judecată, cât și prin determinarea cadrului procesual, prin posibilitatea reclamantului de

a renunța la dreptul dedus judecării sau la judecată, prin posibilitatea părâtului de a achiesă la pretențiile reclamantului, prin dreptul părților de a soluționa procesul pe cale amiabilă, prin încheierea unei tranzacții, prin dreptul recunoscut părților de a achiesă la hotărârile judecătorești sau de a exercita căile de atac. Prin excepție de la principiul disponibilității, codul de procedură civilă reglementează dreptul judecătorului de a introduce în cauză, din oficiu, alte persoane, în cazuri expres prevăzute de lege precum și în materie necontencioasă, chiar dacă părțile se împotrivesc [3, p. 71].

În continuare menționăm că soluționarea unui conflict născut ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni, este guvernată de principiul obligativității punerii în mișcare și a exercitării acțiunii penale, organele judiciare competente având obligația de a avea inițiativă în declanșarea procesului penal, inițiind mecanismul procesual, din oficiu [6, p. 160], ceea ce diferă de domeniul dreptului privat (ceea ce am putut constata puțin mai sus).

În lumina Codului Român de procedură penală [4], principiul oficialității procesului penal este înlocuit cu principiul obligativității punerii în mișcare și exercitării acțiunii penale. În virtutea principiului obligativității „procurorul este obligat să pună în mișcare și să exercite acțiunea penală din oficiu atunci când există probe din care rezultă săvârșirea unei infracțiuni și nu există vreo cauză legală de împiedicare...”.

Declanșarea procesului de tragere la răspundere, indiferent de inițiativa oricărui subiect, servește drept temelie pentru această declanșare, prezintă importanță și sub aspectul momentului acestuia.

Unii autori consideră că raportul juridic de constrângere specific ramurii dreptului civil se naște din momentul încălcării normei (a să-

vârșirii faptei ilicite), dar, între autorul încălcării și cel vătămat prin încălcare, ca un raport juridic de constrângere potențială. În această fază, forța de constrângere a statului se manifestă ca o posibilitate eventual, dar suficientă a conferi raportului juridic respectiv caracterul unui raport de constrângere. Numai în cazul în care părțile nu se pot înțelege asupra executării benevole a sancțiunii adecvate, cel îndreptățit va apela la organele de stat competente care i se vor alătura sau substitui ca subiect activ al raportului juridic de constrângere și vor impune autorului încălcării sancțiunea care i se cuvine sau vor confirma și apăra situația deja creată prin aplicarea sancțiunii direct de către partea lezată prin încălcare [6, p. 53].

În domeniul dreptului privat, răspunderea juridică întotdeauna va avea caracterul de *limitare a drepturilor patrimoniale sau nepatrimoniale* (decăderea din drepturile părintești în dreptul familiei, repararea prejudiciului material și nepatrimonial în cadrul dreptului proprietății intelectuale etc.) ale subiectului care răspunde, suplimentar la cel de restabilire a dreptului sau a ordinii juridice anterioare comiterii faptei ilicite. Nu toate limitările de acest gen însă reprezintă răspundere juridică. Aici vom argumenta cu cele menționate de către autorul Joffe O. S. Acesta exemplifică prin depozitarea forțată de bunuri a celui ce le deține ilegal, menționând că nu este vorba de răspundere în acest caz întrucât nu se aplică limitări asupra patrimoniului propriu al subiectului, depozitarea vizând exclusiv bunuri dobândite ilicit [12, p. 7-8].

Or, specific răspunderii ramurilor de drept privat este și faptul că aplicarea măsurilor de constrângere specifice acestor forme de răspundere au atât caracter de sancțiune, cât și pe cel de pe-

deapsă. Chiar dacă doctrina atestă opinii precum că sancțiunea și pedeapsa reprezintă două noțiuni identice ca sens, totuși tot doctrina întâlnește opinii ce le diferențiază [9, p. 117]. În acest context, menționăm că acest lucru este valabil mai ales pentru ramurile de drept privat. Spre exemplu în cazul răspunderii civile delictuale este bine știut faptul, că ceea ce este ținut să execute personajul care a comis delictul civil, se poate transmite prin succesiune. Tocmai din aceste considerente se susține că de-ar avea caracter de pedeapsă, răspunderea civilă delictuală nu ar putea avea efecte asupra moștenitorilor persoanei vinovate de comiterea delictului civil. Acest caracter specific face diferențierea dintre sancțiunea de tip pedeapsă și sancțiunea fără caracter de pedeapsă. În viziunea acestor autori, sancțiunea din diferite ramuri ale dreptului diferă ca natură juridică, astfel încât în dreptul penal, spre exemplu, avem doar sancțiuni care sunt totodată și pedepse, ele nefiind aplicabile decât persoanei infractorului. Specific pentru pedepse este faptul că ele au un caracter strict personal (*intuitu personae*), urmărind să aducă o restrângere sau chiar o interzicere de drepturi, uneori o blamare socială, ori să oblige pe făptuitor la anumite prestații - de exemplu, amenzile penale ori amenzile contravenționale - ca moduri de sancționare a săvârșirii unor fapte ilicite. Caracterul strict personal al pedepselor, indiferent de natura acestora, are drept consecință faptul că aplicarea și executarea lor nu se poate face decât atâta timp cât cel ce a săvârșit fapta se află în viață. Această precizare se referă chiar și la pedepsele cu caracter patrimonial, de exemplu, amenzile penale. Într-adevăr, ca și pedeapsa privativă de libertate, nici respectiva amendă nu se poate aplica și nu poate fi executată decât dacă

cel condamnat este în viață la momentul aplicării și executării ei [9, p. 117]. Nu este însă exclus faptul cumulării unei sancțiuni civile cu una de altă natură, spre exemplu contravențională sau penală, ceea ce va da altă nuanță întregului tablou. În acest din urmă caz, sancțiunea civilă (cu caracter patrimonial) se va moșteni, pe când cea cu care se cumulează ea, în mod absolut evident - nu.

În plus la cele menționate, răspunderea în dreptul privat manifestă un caracter ce denotă *posibilitatea de a apela la forța de constrângere a statului*, nefiind obligatoriu ca această posibilitate să fie valorificată. Ideea ce caracterizează răspunderea în dreptul privat enunță faptul că cel ce cauzează o anumită daună poate în mod benevol să recupereze această daună, astfel încât să se excludă chiar necesitatea ca subiectul ce a suferit dauna să mai apeleze la forța de constrângere a statului. Or, doar epuizarea mijloacelor legale ante-judiciare, poate duce la apelarea la forța de constrângere a statului în cadrul realizării răspunderii juridice de drept privat.

Caracterul enunțat al răspunderii în dreptul privat ne duce logica la un alt caracter specific aceleiași răspunderi de drept privat: părțile raportului juridic de răspundere poartă această *răspundere una în fața celeilalte*, fapt ce decurge din egalitatea părților specific raporturilor juridice din cadrul ramurilor dreptului privat [13]. Atunci când măsurile sancționatorii cu caracter patrimonial se aplică având ca beneficiar statul, în fața raporturilor suntem în prezența unei excepții care dovedește interesul public din cadrul confiscării [13]. Totuși, așa cum am reiterat anterior, părțile care răspund una în fața celeilalte nicidecum nu exclud răspunderea în fața societății. Răspunderea în fața celeilalte părți este doar un fel de exprimarea a ideii că prin răs-

punderea de drept privat cel căruia i se cauzează o daună va fi repus în situația anterioară violării dreptului său și cauzării daunei.

În acest sens menționăm că în cadrul aplicării instituției răspunderii juridice în dreptul privat, inițial, reacția colectivă a urmărit atât pedeapsa făptașului, cât și restabilirea, în folosul victimei, a situației anterioare vătămării, adică reparațiunea. Pornind de la acest lucru, prof. M. Eliescu sublinia că despăgubirea mai prezintă și astăzi unele aspecte prin care ea se leagă de noțiunea de pedeapsă, existând cazuri în care despăgubirea nu urmărește repararea prejudiciului, ci reprimarea unui dol sau a unei culpe [5, p. 6], ceea ce menționa autorul puțin mai sus. Legătura existentă între răspundere și sancțiune se manifestă în toate cazurile, dar cel mai ușor observată este în cazul comiterii unei infracțiuni. Vom exemplifica, chiar dacă exemplul depășește limitele dreptului privat. Astfel, în dreptul penal există principiul conform căruia nu există pedepse fără crime. În consecință, fără infracțiune nu poate fi vorba de răspundere penală și fără răspundere penală nu se poate aplica o pedeapsă [7, p. 102].

“În cazul în care nu se execută obligația, debitorul este ținut să-l despăgubească pe creditor pentru prejudiciul cauzat astfel dacă nu dovedește că neexecutarea obligației nu-i este imputabilă” [1, art. 602, al. 1], reprezintă un fel de exprimare a necesității survenirii răspunderii juridice civile, făcându-se totodată referirea la elementele sau condițiile obligatorii a fi întrunite pentru survenirea răspunderii juridice civile în particular. Acesta la fel este un caracter al răspunderii în dreptul privat, caracter ce se manifestă prin stabilirea limitelor răspunderii juridice de drept privat în corespundere cu limitele reale ale prejudiciului ce urmează a fi reparat.

Concluzii.

Suplimentar la cele menționate vom indica și faptul că la etapa actuală societatea și statul în tandem sunt interesați să confere ramurilor dreptului privat locul bine meritat, să le asigure cu totalitatea mecanismelor juridice necesare în vederea transpunerii normelor lor juridice în practică fără impedimente insurmontabile. Acest interes derivă din dezvoltarea relațiilor în sfera dreptului privat, prioritarizarea dezvoltării economiei pe baza multiplicării raporturilor de drept privat, care pot realmente asigura o creștere economică și generală a statului.

În general răspunderea juridică se divide în răspundere care urmărește restabilirea drepturilor încălcate și a situației anterioare încălcării și răspundere ce are rolul de a pedepsi pe cel ce a încălcat norma juridică. Pornind de la această divizare și aplicând-o în contextul delimitării modelului teoretic al răspunderii juridice de drept public și celui de drept privat, ajungem să concluzionăm că răspunderea juridică în dreptul privat se manifestă preponderent prin prima formă menționată, adică de restabilire a drepturilor (caracter specific răspunderii civile), deși în subsidiar se manifestă și răspunderea cu scop de sancționare a făptuitorului (preponderent în dreptul muncii, dreptul familiei etc.). În ceea ce privește răspunderea de drept public, aceasta se manifestă în mod prioritar și preponderent ca una sancționatorie, care urmărește aplicarea pedepsei făptuitorului (dreptul penal, contravențional), dar și ca o răspundere ce are rolul de reparare a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului (contenciosul administrativ).

Referințe bibliografice

1. Legea Republicii Moldova Codul Civil Nr. 1107 din 06.06.2002.

Monitorul Oficial Nr. 82-86 din 22.06.2002. <http://lex.justice.md/md/325085/>

2. Comentariul Codului Civil al Republicii Moldova. <https://maranata.wordpress.com/2009/11/29/comentariu-la-codul-civil-al-republicii-moldova/>

3. Cerchez Adela Maria. Formele răspunderii juridice în dreptul intern. Teză de doctor în drept. http://www.cnaa.md/files/theses/2016/24828/adela_cerchez_thesis.pdf

4. Codul de procedură penală al României. Nr. 135 din 1 iulie 2010. În: Monitorul Oficial al României, 15.07.2010, nr 486.

5. Eliescu, Mihai. Răspunderea civilă delictuală. București: Ed. Academiei, 1972. 250 p.

6. M. Mureșan, D. Chirică, Contribuții la studiul conceptului de sancțiune civilă (I), *Studia Univ. Iurisprudentia*, XXXIII, 2, 1988, p. 53-55. Babeș-Bolyai, Neagu I., Damaschin M. *Tratat de procedură penală*. București: Universul Juridic, 2014. 744 p.

7. Oancea, I. Explicații teoretice ale Codului Penal Român, partea generală. Vol. I. București: Editura Academiei, R.S.R., 1969. 322 p.

8. Dumitru Popa. Conștiința juridică, raspundere juridică. <http://documents.tips/documents/constiinta-juridica.html>;

9. Stătescu, Constantin. Bârsan, Corneliu. *Drept Civil. Teoria Generală a Obligațiilor*. București, 1993. 379 p.

10. Захаров, Иван Георгиевич. Poneatye i osobennosti zuridicheskoy otvetstvennosti v chastnom prave. În: *Business v zakone*, nr. 1, 2008. <http://cyberleninka.ru/article/n/ponyatye-i-osobennosti-yuridicheskoy-otvetstvennosti-v-chastnom-prave>

11. Chirkin V. E. Zuridicheskoe litso publicnogo prava. *Jurnal Rosyiskogo prava*. 2005. P. 27-36.

12. Joffe O. S. *Otvetstvennosti po sovetскому grajdanskomu pravu*. Izd. LGU, 1955, 542 p.

13. Захаров, Иван Георгиевич. Автореферат диссертации Юридическая ответственность в частном праве. [http://www.dissercat.com/content/yuridicheskaya-otvetstvennost-v-chastnom-prave](http://www.dissercat.com/content/yuridicheskaya-otvetstvennost-v-chastnom-prave;);

14. Shershenevich G. F. Poneatye o grajdanskom prave. Kazani, 1898, 200 p.

INFORMAȚIA DESPRE AUTORI

Dumitru BALTAG,

doctor hab. în drept, prof.

universitar, ULIM

Veaceslav Cerba – doctorand, ULIM

e-mail: dumitrubaltag@gmail.com

tel.: 069140988

INFORMATION ABOUT

AUTHORS

Dumitru BALTAG,

dr. hab. in law, university professor,

Free International University

of Moldova

Veaceslav CERBA - PhD student,

Free International University

of Moldova

e-mail: maislava@gmail.ru

tel.: 068433888

CZU 343.133.3

PUNEREA SUB ÎNVINUIRE ÎN PROCESUL PENAL: TEMEIURILE, CONDIȚIILE, PROCEDURA ȘI IMPORTANȚA.

Vasile ZAMFIR,

doctorand, Universitatea Liberă Internațională din Moldova, Jurist, Spitalul Județean de Urgență Slobozia, Județul Ialomița, România.

Grigore BÎNZARI,

doctorand, USPEE „Constantin Stere” din Moldova, Șef al Secției Urmărire Penală a Inspectoratului de Poliție Sângerei

REZUMAT

Învinuirea în procesul penal reprezintă o instituție juridico-penală complexă, având drept scop tragerea la răspundere penală a celui care a săvârșit o infracțiune, determinând întregul mers al procesului penal. Învinuirea reprezintă o componentă obligatorie a justiției în cauzele penale, fără de care nu poate exista nu doar funcția apărării, ci și însăși justiția. Pentru a putea defini „învinuirea”, trebuie de avut în vedere următoarele aspecte: în momentul încălcării unei norme de drept substanțial, prin săvârșirea unei fapte, care conform legii constituie infracțiune, ia naștere raportul de drept penal, creându-se cadrul necesar inițierii unui proces penal, impunându-se tragerea la răspundere penală a celor ce se fac vinovați de comiterea unor asemenea fapte. Se valorifică, astfel, în numele statului și al societății, dreptul de pedeapsă (*jus puniendi*) al acestuia.

Cuvinte cheie: învinuire, punere sub învinuire, urmărire penală, probe, proces penal, învinuit, ordonanță, organ de urmărire penală, procuror, apărător, asistență juridică, funcție procesual-penală.

BRINGING CHARGES IN CRIMINAL PROCEDURE: GROUNDS, CONDITIONS, PROCEDURE AND IMPORTANCE

Vasile ZAMFIR,

PhD student, Free International University of Moldova, Lawyer, County Emergency Hospital, Slobozia, Ialomița County, Romania.

Grigore BÎNZARI,

PhD student, University of European Political and Economic Studies „Constantin Stere” of Moldova, Head of the Criminal Prosecution Department, Sângerei Police Inspectorate

SUMMARY

The prosecution in the criminal trial is a complex criminal and juridical institution having the purpose of prosecuting the perpetrator, and determining the whole process of the criminal trial. The prosecution is a mandatory component of justice in criminal cases, without which not only the function of defence, but also the justice itself cannot exist. In order to be able to define “the prosecution” the following aspects must be taken into account: when a substantive rule of law is violated by committing an act which, according to law, constitutes a criminal offense, the criminal law report is created, bringing the framework for the initiation of a criminal trial, imposing criminal liability on those guilty of committing such acts. Thus, the right of punishment (*jus puniendi*) of the latter is used in the name of the state and society.

Key words: prosecution, accusation, criminal prosecution, evidence, criminal trial, defendant, ordinance, criminal prosecution authority, prosecutor, defender, legal assistance, criminal procedure function

Introducere. Până în prezent aspectele teoretico-practice ale instituției învinuirii în cadrul urmăririi penale, cu unele excepții, au fost reflectate în special prin prisma legislației și practicii procesual-penale naționale. Din aceste considerente, cercetarea complexă a problemelor instituției învinuirii în procesul penal, în special, în faza de urmărire penală, capătă o importanță teoretico-practică majoră. Anume acestor probleme fundamentale este dedicat studiul, în cadrul căruia sugestiile teoretice și recomandările practice privind aplicarea normelor procesual-penale, propunerile de modificare a legislației procesual-penale sunt îndreptate spre optimizarea activităților în domeniu și

fortificarea garanțiilor procesuale ale persoanelor atrase în orbita procesului penal.

Materiale și metode aplicate. În procesul elaborării acestui articol a fost studiat și utilizat cadrul normativ ce reglementează activitatea organelor de urmărire penală pe segmentul punerii sub învinuire în procesul penal, dar și lucrări din doctrina națională și cea de peste hotare, referitoare la această instituție. De asemenea, în cadrul studiului întreprins au fost aplicate mai multe metode de cercetare științifică, la acestea referindu-se următoarele: metoda analizei comparative, metoda logică, metoda sistemică, metoda gramaticală etc.

Rezultate și discuții: În lucrările dedicate actului de punere sub învinuire arareori este evidențiată definiția acestei noțiuni, marea majoritate a autorilor afirmând că punerea sub învinuire este similară cu înaintarea acuzării [24, p. 12]. Analiza altor surse doctrinare ne permite să afirmăm că noțiunea „punerea sub învinuire” conține mai multe sensuri semantice, ele deosebindu-se în dependență de criteriul generic folosit în cadrul definiției.

Prima abordare folosește, în calitate de criteriu generic, cumului normelor juridice. Aici, punerea sub învinuire este determinată ca fiind instituția juridică procesual-penală, ale cărei norme reglementează ordinea luării hotărârii

privind punerea sub învinuire, înaintarea acuzării, audierea învinuitului, schimbarea și completarea acuzării. În cazul dat, autoarea R. G. Serdecinaia subînțelege, prin instituția punerii sub învinuire totalitatea normelor juridice legate reciproc, care reglementează ordinea luării hotărârii privind punerea sub învinuire, citarea celui vinovat, participarea apărătorului, înaintarea acuzării, explicarea drepturilor învinuitului, audierea învinuitului, schimbarea și completarea acuzării [22, p. 21].

A doua poziție pe segmentul determinării noțiunii „punerea sub învinuire” folosește, în calitate de criteriu generic, o anumită etapă din sistemul urmăririi penale, constituită din cumulul acțiunilor procesuale organizaționale. Acest cumul, de obicei, înglobează în sine în calitate de elemente obligatorii emiterea hotărârii corespunzătoare, înaintarea acuzării și audierea învinuitului [20, p. 367; 17, p. 55]. Interpretarea vizată este destul de răspândită în literatura de specialitate [18, p. 179; 23, p. 404]. Totodată, unii specialiști includ aici doar o singură acțiune – darea unei ordonanțe speciale. Astfel, autorul R. H. Iacupov determină punerea sub învinuire ca fiind „acțiunea procesuală a organelor de urmărire penală, ce se exprimă în darea unei ordonanțe corespunzătoare privind atragerea persoanei la răspundere penală [33, p. 263]”.

A treia opinie se reflectă la utilizarea în calitate de criteriu generic a unei anumite categorii de hotărâri procesuale. Astfel, de exemplu, cercetătoarea A. F. Cuțova afirmă că punerea sub învinuire constă în darea ordonanței de punere sub învinuire în cazul prezenței probelor suficiente. Adică, în viziunea ei, aceasta ar fi, în primul rând, o hotărâre autoritară de moment [16, p. 255].

În opinia noastră, toate aceste trei opinii au dreptul la existență. În continuare, pentru a ne clarifica în privința esenței punerii sub învinuire, vom trece în revistă anumite opinii și păreri ale savanților-doctrinari din domeniu. Astfel, autorul Iu. V. Franțiferov, de exemplu, menționează că „punerea sub învinuire reprezintă o acțiune procesuală complexă, realizată de către organul de urmărire penală în condițiile prezenței probelor suficiente, care confirmă atribuția persoanei la comiterea infracțiunii [29, p. 17]”. În marea parte a propriilor publicații, o parte considerabilă a cercetătorilor acceptă poziția expusă de notoriul savant M. S. Strogovici, care susținea că „esența punerii sub învinuire constă în faptul că dacă în

cadrul cauzei penale sunt administrate probe suficiente că infracțiunea a fost comisă de o persoană concretă, apoi în baza acestor probe persoana este pusă sub învinuire [25, p. 80]”. Opinii similare întâlnim și în lucrările altor autori.

În viziunea lui N. A. Gromov, esența punerii sub învinuire constă în prezența probelor administrate în cauza penală referitoare la faptul că infracțiunea a fost comisă de o persoană concretă și în temeiul informațiilor despre anumite fapte, aceasta este pusă sub învinuire [7, p. 315]. Esența acestei noțiuni „este determinată de destinația și locul ei în cadrul procesului penal – și anume de soluționarea chestiunii referitoare la punerea sub învinuire a persoanei și de perfectarea ordonanței în acest sens” – declară autorul A. P. Râjacov [20, p. 367].

Pentru toate aceste definiții sunt caracteristice anumite neclarități, și anume: în conținutul lor are loc recunoașterea noțiunii și temeiurilor punerii sub învinuire ca fiind identice. În continuare, vom mai examina anumite noțiuni ale acestei instituții, propuse în literatura de specialitate. Astfel, A. A. Orlova, consideră că punerea sub învinuire reprezintă una dintre etapele de bază ale fazei de urmărire penală, cumulul acțiunilor persoanei cu funcție de răspundere special împuternicite, orientate spre descoperirea infracțiunii, legate nemijlocit de luarea hotărârii privind atragerea persoanei la răspundere penală, adoptate în temeiul și în strictă conformitate cu legea [18, p. 179]. „Punerea sub învinuire – scrie autoarea S. P. Serebrova – este activitatea, reglementată de lege, a persoanei în gestiunea căreia se află cauza penală referitoare la efectuarea unui cumul de acțiuni care se succed într-o ordine strictă și care se referă la constatarea comiterii infracțiunii de către o anumită persoană [23, p. 404]”.

Cercetătoarea V. Ș. Harcicova examinează punerea sub învinuire ca fiind etapa formării, constituirii învinuirii la faza urmării penale. Autoarea vede esența punerii sub învinuire în faptul că aceasta ar reprezenta un salt calitativ în calea formării învinuirii, când ea, de la simpla confirmare referitoare la prezența faptului infracțiunii balansează spre afirmația certă a vinovăției unei persoane concrete în comiterea infracțiunii [30, p. 68]. Însă, autoarea vizată identifică urmărirea penală cu învinuirea inițială. În realitate, această poziție duce la recunoașterea urmării penale, ca activitate și funcție care în-

cepe odată cu pornirea procesului penal, ca fiind identică cu tezele privind vinovăția unor persoane concrete sub forma bănuielii sau a învinuirii. Totodată, este incorect să oferim caracter egalitar bănuielii și învinuirii. Între acestea există deosebiri esențiale sub aspectul conținutului, temeiurilor, momentului apariției și al consecințelor juridice [17, p. 59].

În viziunea cercetătoarei L. M. Carneeva, esența punerii sub învinuire se reflectă în faptul că, după luarea hotărârii corespunzătoare, pentru prima dată, din numele organului de stat, unul dintre subiecții procesului penal este recunoscută ca persoană care a comis infracțiunea, neavând însă, statut de subiect, recunoscut ca vinovat de către stat [12, p. 6]. Mai precis în acest sens este autorul A. I. Trusov, care identifică punerea sub învinuire ca fiind „determinarea prealabilă a conținutului litigiului juridico-penal dintre stat, în persoana organelor care-l reprezintă și cetățean (învinuit) în privința dreptului statului de a-l atrage pe acesta din urmă la răspundere penală [27, p. 230]”.

În opinia noastră, esența acestei noțiuni este expusă cel mai reușit în definiția dată de autorul Oborin D. E., cu următorul conținut: „punerea sub învinuire reprezintă înaintarea învinuirii inițiale, adică a afirmației oficiale primare a organului de urmărire penală, referitoare la dovedirea comiterii de către o persoană concretă a faptei, interzise de legea penală”. Într-adevăr, menționează același autor, înaintarea învinuirii inițiale reprezintă etapa centrală a fazei de urmărire penală, în cadrul ei având loc perfectarea litigiului juridico-penal apărut între partea învinuirii și partea apărării [17, p. 60-61].

În varianta sa finală, esența punerii sub învinuire constă în înaintarea învinuirii inițiale, primare, adică a primei afirmații oficiale a organului de urmărire penală în privința dovedirii comiterii de către o persoană concretă a faptei, interzise de legea penală. Punerea sub învinuire trebuie deosebită, în primul rând, de acțiunile procesuale care marchează și scot în evidență apariția bănuielii privind comiterea infracțiunii, ele având caracter pregătitor în privința formării învinuirii, cum ar fi, de exemplu, pornirea urmăririi penale în privința unei persoane concrete. În al doilea rând, punerea sub învinuire trebuie delimitată de funcția de urmărire penală și de cea a învinuirii, ele reprezentând activitatea generală pe segmentul pregătirii și susținerii învinuirii. Și în sfârșit, în cel

de-al treilea rând, punerea sub învinuire nu trebuie confundată cu formarea învinuirii finale – întocmirea rechizitoriului (actul de învinuire). Învinuirea inițială (primară) poate coincide, uneori, cu învinuirea finală, în cazurile când punerea sub învinuire este lipsă în calitate de instituție procesual-penală separată. Aceasta poate avea loc în cazul primirii cererii părții vătămate în cauzele de acuzare privată[17, p. 61-62].

În doctrina dreptului procesual-penal sunt purtate discuții aprinse și referitor la conținutul noțiunii de punere sub învinuire. După cum am menționat anterior, anumiți autori (R. H. Iacupov, A. F. Cuțova) prin punerea sub învinuire subînțeleg două elemente: luarea hotărârii corespunzătoare și reflectarea ei în actul procesual penal determinat prin lege. Aceasta poziție este, însă, fundamentată pe o interpretare restrictivă[16; 33]. Și în opinia autorului V. M. Covaliov, în conținutul noțiunii „punerea sub învinuire”, pot fi incluse următoarele elemente: adoptarea unei hotărâri corespunzătoare și reflectarea ei în actul procesual determinat de lege. Ulterioara citare a învinuitului și înaintarea acuzării, audierea învinuitului, suspendarea lui din funcție, în cazurile prevăzute de lege, reprezintă consecințele juridice ale actului de punere sub învinuire. Adică, în opinia acestui savant, citarea învinuitului și înaintarea acuzării, audierea acestuia și suspendarea lui din funcție, deși sunt strâns legate de punerea sub învinuire, totuși nu se încadrează în conținutul acesteia din urmă, deoarece momentul realizării lor nu coincide cu momentul emiterii ordonanței de punere sub învinuire[13, p. 58-68].

Nefiind de acord cu poziția acestui savant, aderăm la părerile altui grup de autori, care deși tratează punerea sub învinuire în sens larg (în calitate de cumul de acțiuni și instituție a dreptului procesual penal), nu manifestă unanimitate pe acest segment. Academicianul M. S. Strogovici, de exemplu, era de părerea că punerea sub învinuire, din punct de vedere al conținutului ei, constă din: 1) darea ordonanței cu privire la atragerea persoanei la răspundere penală în calitate de învinuit; 2) înaintarea acuzării învinuitului[26, p. 86]. Profesorul C. A. Șeifer, la rândul său, consideră că punerea sub învinuire constă din punerea sub învinuire la propriu și din explicarea dreptului învinuitului[31, p. 39], iar savantul S. P. Efimicev mai atribuie aici și audierea învinuitului[10, p. 16]. În viziunea autorului A. I. Trusov, acest act include: 1) darea ordonanței pri-

vind punerea sub învinuire; 2) înaintarea acuzării; 3) explicarea și asigurarea drepturilor învinuitului; 4) prima audiere a învinuitului[27, p. 230]. Studiind acest subiect, savanta R. G. Serdecinaia a ajuns la concluzia că instituția punerii sub învinuire înglobează șapte componente: 1) darea ordonanței privind punerea sub învinuire; 2) citarea învinuitului; 3) participarea apărătorului; 4) înaintarea acuzării; 5) explicarea drepturilor învinuitului; 6) audierea învinuitului; 7) schimbarea și completarea învinuirii. Autoarea vizată este de părerea că invitarea și numirea avocatului, participarea obligatorie a acestuia, drepturile și obligațiile lui, se înscriu, indiscutabil, în componența instituției punerii sub învinuire[22, p. 19]. În același timp, autorul Oborin D. E. nu este de acord cu aceasta interpretare a conținutului punerii sub învinuire, considerând-o ca fiind prea largă. Cel mai întemeiat se prezintă a fi, în opinia acestui cercetător, punctul de vedere conform căruia în conținutul punerii sub învinuire sunt incluse: 1) darea ordonanței respective; 2) înaintarea acuzării (care include și explicarea drepturilor învinuitului); 3) audierea învinuitului; 4) schimbarea și completarea învinuirii anterior înaintate[17, p. 63-64]. Această poziție este susținută și de către noi, deoarece corespunde prevederilor capitolului V al Titlului I din partea specială a CPP al RM.

Examinând noțiunea și conținutul punerii sub învinuire, este necesar să trecem în revistă și *importanța procesuală* a acesteia. Profesorul V. P. Bojiev determină sensul juridic și importanța punerii sub învinuire în baza următoarelor puncte de reper: 1) apariția învinuitului în cauza penală în calitate de subiect procesual în a cărui privință este efectuată urmărirea penală; 2) apariția unui raport juridic procesual-penal între organul de urmărire penală și învinuit la faza urmăririi penale; 3) constatarea existenței unui raport juridico-penal de către organul de urmărire penală; 4) înștiințarea persoanei despre eventuala răspundere penală[6, p. 56-57].

Importanța procesuală multilaterală și variată a punerii persoanei sub învinuire este determinată de esența ei - de formularea învinuirii inițiale. Aici pot fi evidențiate următoarele trei aspecte de bază. În primul rând, învinuirea inițială determină limitele de mai departe ale procesului care se desfășoară în privința persoanelor atrase la răspundere și doar referitor la infracțiunile pentru care ele sunt puse sub învinuire. În al doilea rând, formularea învinuirii primare

presupune apariția în cauza penală a învinuitului în calitate de participant la proces, precum și începerea activității de apărare de la învinuire. Până la acest moment apărarea exista într-o formă redusă, deoarece era înfăptuită împotriva bănuiei. Deja în continuare, în cadrul procesului penal sunt create condiții reale pentru materializarea prevederilor contradictorialității, învinuitul obținând posibilitatea de a influența, în limitele legii, asupra formării de mai departe a învinuirii[32, p. 4-5]. În al treilea rând, înaintarea învinuirii primare (inițiale) creează premise juridice pentru aplicarea măsurilor de constrângere procesual-penală în privința învinuitului[17, p. 65-66].

În literatura de specialitate sunt evidențiate, uneori, anumite aspecte suplimentare ale importanței punerii persoanei sub învinuire. Astfel, V. M. Covaliov vorbește despre importanța actului de punere sub învinuire pentru stabilirea adevărului în cauza penală[13, p. 58-68], iar R. G. Serdecinaia completează importanța punerii sub învinuire cu afirmația că ea atrage după sine obligațiunea organului de urmărire penală de a asigura realizarea drepturilor învinuitului și de a audia persoana după înaintarea acuzării, declarațiile ei fiind nu doar un mijloc de probă, ci și o modalitate de apărare. De asemenea, autoarea vizată atrage atenția și asupra importanței obștești a punerii sub învinuire, care constă în influența preventivă asupra persoanelor, predispușe spre comiterea infracțiunilor[22, p. 30].

Este necesar să trecem în revistă și faptul că întrebarea referitoare la condițiile punerii sub învinuire este cercetată insuficient în literatura de specialitate. În mare parte, chestiunea privind condițiile învinuirii s-a aflat în vizorul cercetătorului I. Ia. Foinițchi, el atribuindu-le un sens larg. Acesta le diviza în condiții generale și speciale (referitoare la anumite categorii de dosare), în condiții faptice și juridice. Condițiile faptice reprezintă temeiul învinuirii (probele suficiente). Condițiile juridice se referă la reglementările normative necesare pentru cercetarea și examinarea învinuirii în ordine judiciară. Ele se divizează în materiale și procesuale. Cele materiale se referă la prezența dreptului de a pedepsi și de a învinui. La rândul său, condițiile procesuale (formale) ale învinuirii, I. Ia. Foinițchi atribuie competența instanței de judecată, competența acuzatorului și îndeplinirea cerințelor formale prevăzute de lege în latura învinuirii[28, p. 37-38].

Analiza legii de procedură penală, a doctrinei și practicii judiciare face posibilă evidențierea a patru condiții ale punerii persoanei sub învinuire. Prima condiție se referă la pornirea corectă a urmăririi penale. Învinuirea inițială trebuie înaintată doar în privința faptelor, evenimentelor identice, din punct de vedere al conținutului său, cu cele în privința cărora a fost pornită urmărirea penală[14, p. 446]. A doua condiție are în vedere subiectul corespunzător al înaintării învinuirii (competența acuzatorului). Înaintarea învinuirii inițiale (primare) are loc sub forma emiterii ordonanței privind punerea sub învinuire. Această activitate reprezintă prerogativa aceluia organ de urmărire penală care a primit dosarul în procedură conform regulilor privind competența. A treia condiție a punerii sub învinuire se axează pe lipsa imunității de serviciu la potențialul învinuit. Pentru punerea sub învinuire a acestor persoane este prevăzută o ordine specifică. Nu pot fi atrase la răspundere penală persoanele care beneficiază de inviolabilitate diplomatică. Cea de a patra condiție, care trebuie respectată în cazul înaintării învinuirii inițiale, se atribuie la lipsa temeiurilor pentru încetarea procesului penal sau a urmăririi penale[17, p. 69-72].

Pentru a analiza *temeiurile punerii persoanei sub învinuire* este necesar să ne referim la clasificarea temeiurilor hotărârilor procesual-penale, elaborate destul de reușit de către doctrina procesual-penală[15]. Temeiurile necesare pentru luarea oricărei hotărâri procesuale pot fi reflectate sub forma unui sistem din trei nivele. În primul rând, nivelul faptic (cărui îi corespund temeiurile factice) – reprezintă circumstanțele realității obiective, fixate în ipotezele normelor juridice aplicate. Cu alte cuvinte, acesta este obiectul probatoriului, spectrul împrejurărilor care urmează a fi stabilite pentru luarea unor anumite hotărâri sau care justifică efectuarea anumitor acțiuni procesuale. În al doilea rând, se evidențiază nivelul informațional al justificării hotărârilor (temeiurile informaționale). Aici sunt atribuite informațiile, datele care stabilesc împrejurările factice ale cauzei. Temeinicia, justificarea informațională poate fi constituită din probe, alte informații, prezumții, fapte notorii, unanim recunoscute și acceptate[4, 224]. În al treilea rând, remarcăm și prezența temeiurilor juridice ale hotărârilor procesuale (nivelul juridic al temeiniciei). Prin ele subînțelegem normele dreptului material și procesual, care regle-

mentează temeiurile și procedura luării hotărârilor corespunzătoare[17, p. 77]. În continuare, în baza acestei clasificări, vom examina temeiurile factice, informaționale și juridice ale punerii persoanei sub învinuire.

Temeiurile factice. Prin temeiurile factice ale punerii persoanei sub învinuire subînțelegem cercul circumstanțelor care urmează a fi stabilite și cercetate la momentul emiterii acestei ordonanțe. Determinarea corectă a circumstanțelor care urmează a fi dovedite la momentul punerii persoanei sub învinuire are o importanță deosebită, deoarece pot surveni anumite consecințe negative atât în caz de restrângere nejustificată a obiectului probatoriului, cât și în situația extinderii excesive a acestuia[12, p. 29]. În cazul îngustării cercului de circumstanțe care urmează a fi dovedite, o parte dintre acestea nu este cercetată, iar insuficiența și unilateralitatea pot duce la luarea hotărârilor ilegale. În situația lărgirii nejustificate a obiectului probatoriului se complică procesul de verificare și apreciere a informațiilor acumulate, apare târâgănarea în procesul de cercetare[17, p. 78]. Lista concretă a temeiurilor factice ale punerii sub învinuire determină apariția polemicilor științifice. Astfel, unii autori consideră că locul, timpul și modul comiterii infracțiunii reprezintă componentele necesare ale laturii obiective a infracțiunii și că este imposibil de a formula corect învinuirea în lipsa acestora (indiferent de faptul dacă ele sunt menționate special în norma corespunzătoare a legii penale). Aceasta se referă și la motivul comiterii faptei infracționale[12, p. 39].

N. V. Joghin și F. N. Fatullin sunt de părere că locul, timpul și modul comiterii infracțiunii nu trebuie dovedite în toate cazurile de punere a persoanei sub învinuire. Din considerentul că aceste elemente ale obiectului probatoriului nu influențează asupra formulării învinuirii, ele pot fi stabilite și după punerea persoanei sub învinuire, cu luarea în calcul a explicațiilor ei[11, p. 193]. Această poziție este susținută și de autorul B. T. Bezlepchin[5, p. 183], care afirmă că la momentul punerii sub învinuire pot fi clarificate insuficient detaliile motivului și scopului (mai ales dacă ele nu figurează în calitate de semne obligatorii ale componenței de infracțiune. Și autorul R. H. Iacupov insistă asupra faptului că „urmează a fi dovedite circumstanțele agravante și atenuante ale răspunderii persoanei, precum și circumstanțele care indică asupra ca-

racterului și mărimii prejudiciului cauzat prin infracțiune, în cazurile în care acestea influențează asupra calificării infracțiunii; circumstanțele care contribuie la săvârșirea infracțiunii, în cazul în care ele constituie semnul obligatoriu al laturii obiective a componenței de infracțiune[33, p. 264]. Profesorul A. P. Râjacov este mai categoric în acest sens, menționând că „pot să nu fie clarificate, stabilite... unele semne obligatorii pentru un articol concret din partea specială a legii penale în momentul punerii sub învinuire [21, p. 398]”.

A. Ia Dubinschi și V. A. Serbulov exprimă părerea că timpul, locul, motivul și modul comiterii infracțiunii urmează a fi stabilite la momentul punerii persoanei sub învinuire în marea majoritate a cazurilor. Motivul infracțiunii urmează a fi stabilit, deoarece, fără el, este imposibilă soluționarea întrebării referitoare la latura subiectivă a infracțiunii, adică privind vinovăția persoanei. Stabilirea locului și timpului permite, în anumite cazuri, de a răspunde la întrebarea dacă a fost comisă fapta cercetată și ajută, de asemenea, la identificarea făptuitorului. În cazul clarificării modului în care a fost comisă infracțiunea, poate fi stabilită persoana ce urmează a fi trasă la răspundere penală (deoarece fiecare infractor operează într-un mod care-i poate fi specific doar lui)[8, p. 21]. Pentru soluționarea acestui litigiu științific, a fost propus criteriul ce a făcut posibilă determinarea faptului privind circumstanțele concrete ce urmează a fi dovedite, stabilite la momentul punerii persoanei sub învinuire. Criteriul vizat constă în influența acestor circumstanțe asupra calificării faptelor conform normelor corespunzătoare din legea penală[30, p. 74].

Luând în calcul conținutul obiectului general al probatoriului (art. 96 CPP al RM), în calitate de temeiuri factice ale înaintării învinuirii inițiale (primare) urmează a fi recunoscute următoarele circumstanțe: 1) faptele referitoare la existența elementelor infracțiunii, precum și cauzele care înlătură caracterul penal al faptei; 2) circumstanțele prevăzute de lege care atenuează sau agravează răspunderea penală a făptuitorului; 3) datele personale care caracterizează inculpatul și victima; 4) caracterul și mărimea daunei cauzate prin infracțiune; 5) existența bunurilor destinate sau utilizate pentru săvârșirea infracțiunii sau dobândite prin infracțiune, indiferent de faptul cui ele au fost transmise; 6) toate circumstanțele relevante la stabilirea pedepsei.

În acest fel, ca temeuri faptice ale înaintării învinuirii inițiale sunt recunoscute circumstanțele necesare pentru aprecierea juridică a faptei ca fiind infracțională.

Temeurile informaționale. Pentru a soluționa problema referitoare la temeinicia informațională, este necesar să analizăm două aspecte: 1) a probelor și 2) a suficienței lor. În acest context, menționăm că legea procesual-penală indică asupra probei ca temei al înaintării învinuirii inițiale. Conform art. 93, alin. 1 CPP al RM, probele sunt elemente de fapt dobândite în modul stabilit de lege, care servesc la constatarea existenței sau inexistenței infracțiunii, la identificarea făptuitorului, la constatarea vinovăției, precum și la stabilirea altor împrejurări importante pentru justa soluționare a cauzei. În baza acestei definiții, putem indica două calități ale probelor: admisibilitatea și utilitatea. Respectiv, nu pot figura în calitate de temeuri ale punerii persoanei sub învinuire probele inadmisibile. Astfel, de exemplu, datele cu caracter neprocesual nu pot motiva și fundamenta învinuirea.

Un alt aspect important al temeurilor informaționale se referă la suficiența probelor, necesare pentru înaintarea învinuirii inițiale, ea fiind examinată sub trei aspecte: al concludenței și suficienței materialului probator [9, p. 77], al gradului dovedirii circumstanțelor cauzei [29, p. 14-15], precum și al gradului de convingere a organului de urmărire penală în autenticitatea și exactitatea acestor circumstanțe (temeurile faptice) [19, p. 107].

Analiza literaturii de specialitate de pe acest segment ne permite să formulăm criteriul practic în vederea soluționării întrebării privind atragerea – neatragera persoanei în calitate de învinuit din punct de vedere al suficienței materialului probator. Acest criteriu privește lipsa dubiilor raționale și judicioase, la un anumit moment al cercetărilor, în privința vinovăției persoanei puse sub învinuire. Adică, pentru a verifica dacă există probe suficiente, destule la un anumit moment al cercetării, organul de urmărire penală urmează să se convingă în privința lipsei dubiilor asupra existenței temeurilor faptice (faptul infracțiunii, vinovăția persoanei în comiterea ei și forma acesteia, lipsa circumstanțelor care exclud caracterul penal al faptei, precum și expirarea termenului de prescripție). Aceste dubii se sprijină, de cele mai frecven-

te ori, pe poziția (versiunea) necombătută a părții apărării [17, p. 92].

Temeurile juridice. Cel de-al treilea grup al temeurilor punerii persoanei sub învinuire și, respectiv, cel de-al treilea nivel al justificării acestei hotărâri, este cel juridic. În calitate de temei juridic al înaintării învinuirii figurează, în primul rând, normele din CPP al RM, ce reglementează procedura punerii sub învinuire (art. 281 CPP al RM). În al doilea rând, aici pot fi atribuite normele din Codul penal care recunosc anumite fapte ca fiind infracționale. Cu alte cuvinte, punerea persoanei sub învinuire nu va fi întemeiată, chiar dacă în prezența probelor suficiente, organul de urmărire penală va califica eronat acțiunile învinuitului. În afară de calificare, eroarea poate să se refere și la determinarea incorectă a infracționalității faptei. În practică sunt frecvent întâlnite cazuri de atragere neîntemeiată la răspundere penală a persoanelor a căror acțiune, în virtutea lipsei de însemnătate, nu prezentau un careva pericol social.

Concluzii. Punerea sub învinuire trebuie deosebită, în primul rând, de acțiunile procesuale care marchează și scot în evidență apariția bănuielii privind comiterea infracțiunii, ele având caracter pregătitor în privința formării învinuirii, cum ar fi, de exemplu, pornirea urmăririi penale în privința unei persoane concrete. În al doilea rând, punerea sub învinuire trebuie delimitată de funcția de urmărire penală și de cea a învinuirii, ele reprezentând activitatea generală pe segmentul pregătirii și susținerii învinuirii. Și în sfârșit, în cel de-al treilea rând, punerea sub învinuire nu trebuie confundată cu formarea învinuirii finale – întocmirea rechizitoriului (actul de învinuire). Învinuirea inițială (primară) poate coincide, uneori, cu învinuirea finală, în cazurile când punerea sub învinuire este lipsă în calitate de instituție procesual-penală separată. Aceasta poate avea loc în cazul primirii cererii părții vătămate în cauzele de acuzare privată.

Apariția temeurilor pentru înaintarea învinuirii determină acel moment al cercetărilor când este necesar de a emite ordonanța de punere a persoanei sub învinuire. Graba inutilă poate duce la netemeinicia ei, iar reținerea nejustificată în emiterea ei lezează dreptul la apărare. Persoana are, practic, poziția de învinuit, însă nu beneficiază de drepturile corespunzătoare. Din acest motiv, menționăm că în cazurile în care persoana este bănuită de comiterea mai multor infracțiuni, este necesar de a

emite o ordonanță privind punerea ei sub învinuire chiar și atunci când va fi dovedită comiterea măcar a uneia dintre aceste fapte.

Referințe bibliografice

1. Dolea Igor, Roman Dumitru, Vizdoagă Tatiana, Sedlețchi Iurie, Cerbu Adrian, Ursu Sergiu. Drept procesual penal. Ed. Cartea Juridică. Chișinău, 2009.
2. Gheorghită Mihail. Tratat de metodică criminalistică. CEP USM. Chișinău, 2015.
3. Stancu Emilian. Tratat de criminalistică. Ed. Universul Juridic. București, 2017.
4. Александров А. И. Основания для привлечения лица в качестве обвиняемого. // Уголовный процесс России. Особенная часть. / Под редакцией В. З. Лукашевича. СПб, 2005.
5. Безлепкин Б. Т. Уголовный процесс России. М., 2000.
6. Божьев В. П. Предъявление обвинения и допрос обвиняемого. // Уголовное право. 2001, №2.
7. Громов А. Н. Уголовный процесс России. М., 1998.
8. Дубинский А. Я., Сербулов В. А. Привлечение в качестве обвиняемого. Киев, 1989.
9. Еникеев З. Д. Уголовное преследование. Учебное пособие. Уфа, 2000.
10. Ефимичев С. П. Предварительное расследование и его роль в реализации уголовной ответственности. Автореферат диссертации доктора юридических наук. Л., 1987.
11. Жогин Н. В., Фаткуллин Ф. Н. Предварительное следствие. М., 1965.
12. Карнеева Л. М. Привлечение к уголовной ответственности. Законность и обоснованность. М., 1971.
13. Ковалев В. М. Привлечение в качестве обвиняемого и его соотношение с привлечением к уголовной ответственности. // Проблемы уголовной ответственности и наказания. / Сборник научных трудов. Рязань, Рязанская Высшая Школа МВД СССР, 1987.
14. Комментарий к УПК РФ. / Под редакцией А. В. Смирнова. СПб, 2003.
15. Ксензов А. Н. Информационная обоснованность процессуальных решений следователя. Диссертация кандидата юридических наук. СПб, 2001.
16. Кудова Э. Ф. Привлечение в качестве обвиняемого, предъявление обвинения, допрос обвиняемого. // Уголовный процесс. Под редакцией И. Л. Петрухина. М., 2001.
17. Оборин Д. Е. Привлечение в качестве обвиняемого в российском уголовном процессе. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. СПб, 2005.
18. Орлова А. А. Процессуальный порядок привлечения в качестве обвиняемого. // Уголовный процесс. Сборник учебных пособий. Выпуск 2. М., 2002.
19. Панькина И. Ю. Реализация принципа презумпции невиновности на досудебных стадиях уголовного процесса. Автореферат диссертации кандидата юридических наук. Калининград, 2001.
20. Рыжаков А. П. Уголовный процесс. М., 2003.
21. Рыжаков А. П. Постатейный комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу РФ. 4-е издание, измененное и дополненное. М., 2004.

CZU 343.346

22. Сердечная Р. Г. Привлечение в качестве обвиняемого и осуществление принципов уголовного процесса. Диссертация кандидата юридических наук. Волгоград, 1999.

23. Сереброва С. П. Привлечение в качестве обвиняемого. // Уголовный процесс России. / Под редакцией В. Т. Томина. М., 2003.

24. Статкус В. Ф., Цоколов И. А., Жидких А. А. Предъявление обвинения и составление обвинительного заключения. / Под редакцией И. А. Попова. Изд. Книжная находка. М., 2002.

25. Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе. М., 1951.

26. Строгович М. С. Курс советского уголовного процесса. Том 2. М., 1970.

27. Трусов А. И. Предъявление обвинения и допрос обвиняемого. // Уголовный процесс. / Под редакцией К. Ф. Гуценко. М., 1998.

28. Фойницкий И. Я. Курс уголовного судопроизводства. Т. 2, СПб, 1996.

29. Франциферов Ю. В. Понятие и процессуальный порядок привлечения лица в качестве обвиняемого. // Российский судья. 2002, №5.

30. Харчикова В. Ш. Формирование обвинения в уголовном процессе России. Диссертация кандидата юридических наук. Кемерово, 2004.

31. Шейфер С. А. Предварительное следствие. Общие условия и основные этапы производства. Куйбышев, 1986.

32. Шимановский В. В. Привлечение в качестве обвиняемого на предварительном следствии. Л., 1983.

33. Якупов Р. Х. Уголовный процесс. М., 1998.

Vasile ZAMFIR,
doctorand, Universitatea Liberă
Internațională din Moldova, Jurist,
Spitalul Județean de Urgență Slobozia,
Județul Ialomița, România.
e-mail: vvezamfir@yahoo.com
Grigore BÎNZARI,
doctorand, USPEE „Constantin Stere”
din Moldova, Șef al Secției Urmărire
Penală a Inspectoratului de Poliție
Sângerei.
grigore.binzari@igp.gov.md

Vasile ZAMFIR,
PhD student, Free International
University of Moldova, Lawyer,
County Emergency Hospital, Slobozia,
Ialomita County, Romania
e-mail: vvezamfir@yahoo.com
Grigore BÎNZARI,
PhD student, University of European
Political and Economic Studies
„Constantin Stere” of Moldova,
Head of the Criminal Prosecution
Department, Sângerei Police
Inspectorate.
grigore.binzari@igp.gov.md

SEMNE CARE PARTICULARIZEAZĂ LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE FALSIFICARE A ELEMENTELOR DE IDENTIFICARE ALE AUTOVEHICULELOR

Vasile CONȚESCU,
doctorand, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de
Științe a Moldovei

REZUMAT

Un sistem de semne importante care vizează conținutul infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor (art. 276 C. penal al RM) este cel care conturează elementul laturii obiective al infracțiunii. În context, practica judiciară pune în vedere un ansamblu de probleme legate de stabilirea și probarea acestor semne. În scopul evitării unor asemenea probleme, este prioritară cunoașterea complexă și multiaspectuală a semnelor în cauză (în cadrul sistemului de alte semne obiective și subiective).

Cuvinte-cheie: falsificare, vehicul, elemente de identificare.

SIGNS INDIVIDUALIZING THE OBJECTIVE SIDE OF THE OFFENCE OF FALSIFYING THE IDENTIFICATION ELEMENTS OF VEHICLES

Vasile CONȚESCU,
PhD candidate, Institute of Legal and Political Research of the Academy
of Sciences of Moldova

SUMMARY

A system of important signs concerning the content of the falsification of vehicle identification elements (article 276 of the Criminal Code of the Republic of Moldova) is the one that outlines the element of the objective aspect of the offense. In this context, judicial practice had devised a set of issues related to establishing and proving these signs. In order to avoid such problems, a priority has the complex and multi-perspective knowledge of the signs in question (within the system of other objective and subjective signs).

Keywords: falsification, vehicle, identification elements.

Introducere. Conform art. 276 C. penal al RM, falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor este definită, ca infracțiune, prin intermediul următorului conținut normativ (variante tipică a infracțiunii): *falsificarea seriei, a numărului de identificare ale șasiului, caroseriei sau motorului auto prin ștergere, înlocuire sau modificare* (infracțiune ușoară - se pedepsește cu amendă în mărime de la 650 la 950 unități convenționale sau cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 180 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 1 an) [1].

În formă agravantă (infracțiunea comisă de două sau mai multe persoane ori cu folosirea situației de serviciu), falsificarea elementelor de identificare ale autovehiculelor este catalogată ca fiind o infracțiune mai puțin gravă (se pedepsește cu amendă în mărime de la 1150 la 1850 unități convenționale

sau cu închisoare de până la 3 ani, în ambele cazuri cu (sau fără) privarea de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de până la 3 ani) [1].

În context, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 276 C. penal al RM este descris prin intermediul acțiunii unice de *falsificare*, detaliat legal prin intermediul a trei modalități normative alternative: *ștergere, înlocuire sau modificare*. Astfel, latura obiectivă a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor este descrisă normativ prin intermediul unui conținut formal al infracțiunii [8, p. 253; 11, p. 510], adică infracțiunea devine consumată anume din momentul realizării elementului material în forma falsificării (în una dintre modalitățile alternative precizate de lege [9, p. 396]). Evident că, în mod faptic, această manifestare a ele-

mentului material al infracțiunii obține diferite conotații, care, însă, din punct de vedere al încadrării juridice nu au importanță definitorie. Aceste premise enunțate indică necesitatea clarificării limitelor conținutului noțiunii de *falsificare* incidente infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor și interpretării acesteia în contextul temeiului juridic al răspunderii penale pentru infracțiunea prevăzută de art. 276 C. pen. al RM (momenete care sunt enunțate în conținutul prezentului articol științific).

Conținut de bază. În opinia autorului A. Borodac, latura obiectivă a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor se realizează prin *falsificarea seriei, a numărului de identificare a șasiului, caroseriei sau motorului auto prin ștergere, înlocuire sau modificare* [în: 3, p. 602].

Cu adevărat, după cum menționează autorii români I. Vochescu și V. Bercheșan, *relațiile sociale, indiferent de complexitatea și amploarea lor, presupun folosirea în mod necesar a unor instrumente care, datorită valorii lor probante, imprimă certitudine, stabilitate și siguranță acestor relații și permit amplificarea lor* [2, p. 56]. Pentru a servi acestor scopuri, *instrumentele folosite trebuie să reflecte în mod real un adevăr și să se bucure de încrederea generală a publicului* [2, p. 56]; cu alte cuvinte, *să fie veridice, adică conform realității și nu alterate*, după cum menționează D. Sandu, prin manopere dolosive (cu toate că se referă doar la înscrisuri) [13, p. 5].

În același context, autorii români I. Vochescu și V. Bercheșan enunță că *pentru a apăra integritatea materială și de conținut a acestor instrumente și pentru a ocroti încrederea publică în valoarea lor probatorie, legea penală incriminează, sub denumirea de „fals”, orice acțiune de contrafacere sau falsificare a acestora* [2, p. 56].

Sustinem pe deplin acest ultim punct de vedere, indicând la admiterea unei interpretări cu elemente de tautologie. Or, nu se poate percepe interpretarea noțiunii de fals prin *falsificare*. În opinia noastră, falsificarea în legea penală urmează a fi interpretată prin intermediul *contrafacerii și/sau alterării*. Doar, este necesar a menționa, că în cazul infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor, această falsificare, sub aspectul conținutului incident, comportă anumite limite de interpretare specifice. După cum consemnează autorii S. Brînză și V. Stati, *falsificarea totală a elementelor de identificare ale autovehiculelor nu intră sub incidența art. 276 C. penal al RM; în context, falsificarea poate fi numai parțială* [8, p. 251; 11, p. 508].

Aceste limite de interpretare specifice sunt vizate însuși de conținutul interpretării legale invocate la art. 276 alin. (1) C. pen. al RM, și anume:

- falsificarea prin ștergere,
- falsificarea prin înlocuire,
- falsificarea prin modificare [1].

Și aceste modalități normative de manifestare a elementului material (exprimate exclusiv prin acțiune) pot fi direcționate alternativ spre mai multe elemente de identificare ale autovehiculelor (serie, număr de identificare al șasiului, număr de identificare al caroseriei, număr de identificare al motorului auto).

După cum remarcă pe bună dreptate autorul V. Budeci, semnele care individualizează (identifică) mijlocul de transport se conțin în pașaportul tehnic al autovehiculului, în care se indică marca, numărul de identificare a autovehiculului, numărul caroseriei, numărul motorului (*sunt pasibili de răspundere penală doar persoanele care au falsificat aceste elemente de identificare ale autovehiculelor*) [în 10, p. 607]. În fapt, marca automobilului, în opinia noastră, nu este vizată de limitele elementelor de identificare ale autovehiculelor incidente art. 276 C. penal al RM.

În contextul analizei reale a unui certificat de înmatriculare eliberat de către autoritățile din Republica Moldova, stabilim că acesta face referire la următorii indicatori:

- A. Numărul de înmatriculare;
- B. Anul fabricației;
- C1.1. Titularul;
- C1.2. Numărul de identificare al titularului;
- C1.3. Adresa;
- C4. Drepturi asupra vehiculului;
- D1. Marca;
- D2. Modelul;
- D3. Tipul caroseriei;

E. Numărul de identificare al vehiculului (VIN);

E1. Numărul caroseriei (ataș);

E2. Numărul șasiului;

F1. Masa maximă autorizată, kg;

G. Masa proprie, kg;

H. Perioada valabilității;

I. Data înmatriculării;

J1. Tipul vehiculului;

P1. Capacitatea motorului, cm³;

P3. Tipul de combustibil sau de sursă la putere;

P5. Numărul motorului;

Q. Raportul putere/greutate, kW/kg;

R. Culoarea;

S1. Numărul de locuri pe scaune;

X. Mențiuni speciale;

Z. Autoritatea emitentă.

În primul rând, se observă clar, din analiza elementelor incluse în pașaportul tehnic al unui autovehicul, că se face distincție între:

• elemente de identificare a titularului vehiculului (C1.1; C1.2; C1.3; C4);

• elemente de identificare a vehiculului pe baza pașaportului tehnic (A; B; F1; G);

• elemente de identificare a vehiculului (D1; D2; D3; E; E1; E2; Q; R; X);

• elemente de identificare a pașaportului tehnic (H; I; Z).

Pentru încadrarea juridică corectă a infracțiunii prevăzute de art. 276 C. pen. al RM nu are importanță falsificarea elementelor de identificare ale titularului în pașaportul tehnic, falsificarea elementelor de identificare a vehiculelor pe baza pașaportului tehnic, falsificarea elementelor de identificare a pașaportului tehnic (acestea putând fi, după caz, incidente altor conținuturi normative ale infracțiunii).

În limitele infracțiunii prevăzute de art. 276 C. penal al RM sunt incluse doar unele elemente de identificare ale vehiculelor. În această ipoteză, este necesar a invoca faptul că certificatul de înmatriculare a automobilului nu operează cu delimitarea între serie și număr de identificare a șasiului, caroseriei, motorului auto, ele fiind toate indicate doar prin intermediul numărului (E1; E2; P5). Mai cu seamă că, în baza interpretărilor gramaticale prin număr se înțelege – o *categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar și două sau mai multe exemplare ale aceluiași obiect* etc. [14, p. 702], iar seria enunță – înșiruire de termeni care se succedă potrivit unei anumite legi; succesiune neîntreruptă de lucruri etc., de același fel, care formează un ansamblu sau care sunt considerate astfel; număr de ordine care se aplică pe mărfurile fabricate într-un număr mare de exemplare de același tip; număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricație a unor produse finite [14, p. 978].

Numărul caroseriei este constituit din 17 simboluri (litere și cifre), de la caz la caz, numărul șasiului nu este imprimat la toate autovehiculele, numărul motorului este identificat prin 10 simboluri (litere și cifre).

Este de asemenea important a anunța că certificatul de înmatriculare operează cu sintagma „*număr de identificare a vehiculului (VIN)*” (E), incluzând în limitele acestuia numărul caroseriei (ataș) (E1) și numărul șasiului (E2), dar nu și numărul motorului (P5). În aceste limite de analize factice, constatăm că numărul de identificare al vehiculului (VIN) coincide cu numărul caroseriei (ataș).

În baza celor invocate anterior, constatăm că în fapt:

a) nu se face distincție între seria și numărul de identificare a caroseriei,

șasiului sau motorului (deși simbolurile includ și litere, și cifre);

b) nu este vorba despre un număr de identificare a motorului, ci despre un număr al motorului;

c) nu este vorba despre un motor auto, ci despre un motor; or, din semnificația elementului de identificare a vehiculului este evident că se are în vedere un motor auto;

d) din esența și conținutul elementelor incluse în pașaportul tehnic al vehiculului este evidentă diferența între aceste elemente (E; E1; E2) și numărul motorului (P5);

e) se face o diferență neclară între elemente de identificare ale autovehiculelor (în titlul normei prevăzute de art. 276 C. pen. al RM) și elemente de identificare ale vehiculelor (în conținutul real al unui pașaport tehnic emis de autoritățile abilitate din Republica Moldova); or, *Regulamentul circulației rutiere* prevede expres, în conținutul pct. 1, că acesta cuprinde *normele ce determină circulația vehiculelor și pietonilor pe drumurile publice ale Republicii Moldova, precum și pe teritoriile adiacente acestora* [12].

Aceste premise invocate impun cu necesitate modificarea titlului art. 276 C. pen. al RM și a conținutului variantei tipice a infracțiunii, în particular sub aspectul elementelor de identificare ale vehiculelor. Or, anume aceste modificări ar admite o corelație explicită între dispozițiile normative de blanșetă, situația obiectivă și conținutul normei penale.

În ansamblu, elementul material al infracțiunii prevăzute de art. 276 C. penal al RM este *falsificarea*, care poate fi doar în anumite forme strict determinate de lege (dar în esență au particularitatea de identificare a noțiunii generice de *alterare*).

În acest sens, A. Borodac conchide că prin *falsificarea* elementelor de identificare ale autovehiculelor se înțelege o *acțiune de denaturare a adevărului pe care autovehiculul respectiv are destinația să-l exprime* [3, p. 602].

Este prioritară, în context, remarca autorilor S. Brînză și V. Stati, precum că *acțiunea de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor trebuie delimitată de folosirea cu bună-știință a autovehiculului cu seria și numărul șasiului, caroseriei sau motorului auto false* [8, p. 252; 11, p. 509].

Pe cale de efect, considerăm că anume Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău a admis o interpretare extensivă defavorabilă în cazul în care a invocat asupra faptului că latura obiectivă a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor *se realizează prin folosirea cu bună-știință a unui autovehicul cu*

seria sau numărul șasiului, caroseriei sau motorului auto false [5]. Depășind limitele propriei interpretări, Colegiul penal al Curții de Apel Chișinău, însă, în aceeași decizie consideră probată vinovăția persoanei X, și anume, că acesta, *urmărind scopul folosirii în continuare a automobilului cu numere de înmatriculare, pe care l-a procurat de la X1 și neavând documente corespunzătoare ale automobilului respectiv, a instalat un alt motor pe acest mijloc de transport căruia intenționat i-a falsificat numărul de identificare prin ștergere ....* În fapt, se identifică prezența elementului material al infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor prin probarea *falsificării*, dar nu a folosirii. Lipsa acestei falsificări nu putea antrena încadrarea juridică a infracțiunii conform art. 276 C. penal al RM. Or, interpretarea judiciară oferită în Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău o considerăm eronată și contrazice propriei soluții admise.

În opinia autorului A. Borodac, falsificarea numărului de identificare prin ștergere presupune *înlăturarea acestui număr din locul înregistrat anterior, în vederea unei noi înregistrări* [3, p. 602; 9, p. 396]. În același sens, V. Budeci precizează că *nu are importanță, în acest ultim context, dacă a fost sau nu efectuată o nouă înregistrare* [în 10, p. 608].

În fapt, S. Brînză și V. Stati fac precizarea că prin *ștergere* se înțelege *îndepărtarea mecanică a elementelor de identificare ale autovehiculelor* [8, p. 251; 11, p. 509].

Înlocuirea numărului de identificare este definită de autorii A. Borodac și V. Budeci ca fiind *înscrierea sau imprimarea altui număr în locul celui șters* [9, p. 396; în 10, p. 608].

În opinia autorilor S. Brînză și V. Stati, prin *înlocuire* se are în vedere *substituirea segmentului de șasiu, caroserie sau motor auto purtând elementul de identificare autentic cu un alt segment corespunzător purtând elementul de identificare fals* [8, p. 251; 11, p. 509].

În speță, de către organul de urmărire penală, X a fost învinuit de faptul că, având în proprietate un automobil, prin metoda mecanică a înlăturat panoul inițial al caroseriei și a instalat prin sudare un panou analog, pe care era ștanțat numărul WDB9036721R348921 inclusiv, prin metoda mecanică, a șlefuit numărul blocului motorului, fapt confirmat prin raportul de expertiză conform căruia: numărul de marcaj al caroseriei automobilului a fost supus modificării prin înlăturarea fragmentului de panou cu numărul inițial, cu montarea ulterioară a unui fragment analog cu numărul prezent WDB9036721R348921 și fixa-

rea lui prin sudare; numărul de marcaj al caroseriei WDB9036721R348921 imprimat pe fragmentul de panou nu a fost supus modificării și este inițial; numărul de marcaj al blocului motorului automobilului a fost supus nimicirii, prin înlăturarea semnelor de la al 4-lea până la al 14-lea, prin metoda mecanică (șlefuire), de stabilit valoarea inițială a numărului de marcaj al blocului motorului nu este posibil din motivul înlăturării unui strat esențial de metal de pe suprafața dată, pe blocul motorului, partea laterală dreapta este prezentă o tăbliță confecționată din aluminiu, cu numărul 602980209872, pe cutia de viteză este prezentată o tăbliță confecționată din aluminiu, cu numărul de marcaj 7116201498472. Culoarea automobilului nu a fost supusă modificării, dar automobilul a fost supus vopsirii repetate în culoarea albă [6]. În speță, un ansamblu de elemente de identificare a automobilului (în particular culoarea automobilului) nu oferă teme de a reține ca fiind prezentă infracțiunea prevăzută de art. 276 C. penal al RM. În același context, menționăm că uneori, diferitele forme de manifestare a falsificării (ștergere, înlocuire, modificare) sunt dificil de a le aprecia, fiind posibilă determinarea faptică a mai multor asemenea forme. Aceste premise justifică, în opinia noastră, modificarea conținutului normativ al infracțiunii prevăzute de art. 276 C. penal al RM, excluzându-se din text invocarea acestor modalități. Or, sub aspectul gradului prejudiciabil al infracțiunii, oricare formă de manifestare a falsului este prejudiciabilă și urmează a fi supusă răspunderii penale.

În același sens facem referire și la următoarea speță: X, având în posesie un autocamion, cu număr de înmatriculare LV AE 290, număr al caroseriei VF 3290A6200059580, a cărui proprietar, în baza certificatului de înmatriculare nr. 989603711 din 3.12.1998, este X1, decedat la 20.03.2007, și un alt autocamion, fără numere de înmatriculare, în luna februarie 2015, a instalat la autocamionul de model „Fiat Ducato”, panoul cu semnul „Peugeot”, a vopsit autocamionul de model „Fiat Ducato”, în partea de jos, cu o dungă de culoare albastră, pentru a-l face asemănător cu autocamionul de model „Peugeot” care avea numere de înmatriculare, a schimbat numărul de marcaj al caroseriei autocamionului de model „Fiat Ducato”, care inițial avea numărul caroseriei ZFA29000000313543 cu numărul caroseriei de la autocamionul „Peugeot” VF 3290A6200059580, a montat la autocamionul de model „Fiat Ducato”, n.î. LV AE 179, care de fapt au fost eliberate pentru autocamionul de model „Peugeot”, a demontat numărul de marcaj al caroseriei de la

autocamionul de model „Peugeot”, a distanțat în regiunea locului pasagerului din față a autocamionului, lângă pragul acestuia, astfel falsificând elementele de identitate al autocamionului de model „Fiat Ducato” [5].

Modificarea numărului de identificare presupune ștergerea și înscrierea numai a unei părți din numărul de înregistrare [3, p. 602; 9, p. 396; în 10, p. 608].

În acest sens, S. Brînză și V. Stati conchid că prin *modificare* se înțelege *îndepărtarea chimică sau de altă natură (cu excepția celei mecanice) a elementelor de identificare ale autovehiculelor* [11, p. 509; 8, p. 251]. Sub acest ultim unghi de vedere, autorii S. Brînză și V. Stati susțin că *în ipoteza metodelor de ștergere și modificare, îndepărtarea elementelor de identificare ale autovehiculelor trebuie să fie urmată de imprimarea elementelor de identificare falsă, imprimare operată pe calea poansonării sau pe altă cale (în caz contrar activitatea infracțională nu va putea fi considerată consumată)* [11, p. 509; 8, p. 252].

Un caz tipic de modificare a numărului caroseriei este situația prin care X a modificat artizanal numărul de caroserie al automobilului - caroserie **WBAGE410X0DN18 550**, obținând numărul caroseriei automobilului - **WBAGE410X0DN19102** [4].

De asemenea, este evident că doar falsificarea propriu-zisă este incidentă infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor în forma autoratului. Însă, în cazul în care o anumită persoană instigă, organizează sau acordă ajutor la comiterea acestei infracțiuni, ea este supusă răspunderii penale în această ultimă calitate: instigator, organizator sau complice la comiterea infracțiunii prevăzute de art. 276 C. pen. al RM. Pe această cale, urmează a susține speța din practica judiciară a Republicii Moldova, prin care X [7], urmărind scopul ascunderii urmelor infracțiunii și înlăturării de obstacole la introducerea autotractorului și semiremorcii pe teritoriul Republicii Moldova, împreună cu X1, la indicațiile și sfaturile lui X2, au transportat respectivul ansamblu rutier pe teritoriul parcurii, unde, în circumstanțe necunoscute organului de urmărire penală, a organizat contrafacerea, de către o persoană neidentificată, a numărului caroseriei autotractorului, prin înlăturarea stratului de metal cu numărul inițial XLRTE47MS0E801503, prin metodă mecanică, cu șanțare de apoi a numărului XLRTE47MS0E763247 și a

semiremorcii acestuia, prin înlăturarea stratului de metal cu numărul inițial WSM 00000003098343, prin metodă mecanică, cu șanțare de apoi a numărului WSM 00000004067890. Astfel X1 este învinuit că prin acțiunile sale intenționate, a săvârșit infracțiunea prevăzută de art. 42, 276 C. pen. al RM [7].

CONCLUZII:

a. Nu se poate percepe interpretarea noțiunii de fals prin *falsificare*. În opinia noastră, falsificarea în legea penală urmează a fi interpretată prin intermediul *contrafacerii și/sau alterării*.

b. În cazul infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor, falsificarea, sub aspectul conținutului incident, comportă anumite limite de interpretare specifice.

c. Limitele de interpretare specifice sunt vizate însuși de conținutul interpretării legale invocate la art. 276 alin. (1) C. pen. al RM, și anume: • *falsificarea prin ștergere*, • *falsificarea prin înlocuire*, • *falsificarea prin modificare*.

d. Marca automobilului nu este vizată de limitele elementelor de identificare ale autovehiculelor incidente art. 276 C. pen. al RM.

e. Din analiza elementelor incluse în pașaportul tehnic al unui autovehicul se face distincție între: • elemente de identificare a titularului vehiculului; • elemente de identificare a vehiculului pe baza pașaportului tehnic; • elemente de identificare a vehiculului; • elemente de identificare a pașaportului tehnic.

f. În limitele infracțiunii prevăzute de art. 276 C. pen. al RM sunt incluse doar unele elemente de identificare ale vehiculelor.

g. Se constată premise justificative care impun cu necesitate modificarea titlului art. 276 C. penal al RM și a conținutului variantei tipice a infracțiunii, în particular, sub aspectul elementelor de identificare ale vehiculelor.

h. Se admite o interpretare extensivă defavorabilă în cazul în care se face precizarea că latura obiectivă a infracțiunii de falsificare a elementelor de identificare ale autovehiculelor *se realizează prin folosirea cu bună-știință a unui autovehicul cu seria sau numărul șasiului, caroseriei sau motorului auto false*.

Referințe bibliografice

1. Lege. Codul penal al Republicii Moldova din 18.04.2002, nr. 985-XV (în vigoare la 12.06.2002). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 128-129, art. 1012 din 13.09.2002. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 72-74, art. 195 din 14.04.2009.

<http://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/0a18b0db361f2f1d5a71390c84adfdb0#A276>. Vizitat: 13.08.2017.

2. Voicescu I., Bercheșan V. Bancnota și falsificatorii de bancnote. București: Casa de editură și presă „Șansa” SRL, 1996. 332 p.

3. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu (cu modificările de până la 8.08.2003). Sub redacția A. Barbăneagră. Chișinău, Centrul de Drept al Avocaților, Arc, 2003. 836 p.

4. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-926/2014. Decizie din 11.06.2014, mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=2444. Vizitat: 13.08.2017.

5. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-348/2017. Decizie din 15.02.2017, mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=8237. Vizitat: 13.08.2017.

6. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-1478/2016. Decizie din 20.12.2016, mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=7918. Vizitat: 13.08.2017.

7. Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova. Dosarul nr. 1ra-360/2016. Decizie din 5.04.2016, mun. Chișinău. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6233. Vizitat: 13.08.2017.

8. Stati V. Infracțiuni în care mijlocul de transport apare ca obiect material sau ca mijloc de săvârșire a infracțiunii. Material didactic științific. Chișinău: CEP USM, 2010. 352 p.

9. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: S.n., 2004. 622 p.

10. Barbăneagră A., Alecu Gh., Berliba V. et al. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: Centrul de Drept al Avocaților, 2009. 860 p.

11. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. 2. Chișinău: S.n., 2015. 1300 p.

12. Regulamentul circulației rutiere. Aprobat prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 357 din 13.05.2009 (în vigoare la 15.07.2009). În Monitorul Oficial nr. 92-93, art. 409 din 15.05.2009. <http://weblex.md/item/view/iddbtype/1/id/9732e6f2621877a2f0d4948bdd858bd6>. Vizitat: 13.08.2017.

13. Sandu D. Falsul în acte. Descoperire și combatere prin mijloace criminalistice. București: Lumina Lex, 1994. 224 p.

14. Dicționar Explicativ al Limbii Române. DEX. Ediția a II-a. Conducătorii lucrării I. Corățeanu, L. Seche, M. Seche. București: Univers Enciclopedic, 1998. 1194 p.

Recenzent:

Viorel V. BERLIBA,
conferențiar universitar,
doctor habilitat în drept.

DATE DESPRE AUTOR:

Vasile CONTESCU
– Head of Operations Unit of Operational Management General Directorate of the General Inspectorate of Border Police of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Moldova,
Phone: 068833334,
e-mail: vasile.contescu@border.gov.md.